

JAUNAIS ATSKAITES PUNKTS PILSONISKAJĀ IZGLĪTĪBĀ LATVIJĀ

STARPTAUTISKĀ
PILSONISKĀS IZGLĪTĪBAS

PĒTĪJUMA IEA ICCS 2022

PIRMIE STARPTAUTISKIE UN
LATVIJAS REZULTĀTI

Ireta Čekse
Kaspars Kiris
Reinis Alksnis
Andrejs Geske
Kristīne Kampmane

Ireta Čekse, Kaspars Kiris, Reinis Alksnis,
Andrejs Geske, Kristīne Kampmane

Jaunais atskaites punkts pilsoniskajā izglītībā Latvijā

Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma IEA ICCS 2022 pirmie starptautiskie un Latvijas rezultāti

LU PPMF Izglītības pētniecības institūts
2023

Ireta Čekse, Kaspars Kiris, Reinis Alksnis, Andrejs Geske, Kristīne Kampmane.

Jaunais atskaite punkts pilsoniskajā izglītībā Latvijā. Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma IEA ICCS 2022 pirmie starptautiskie un Latvijas rezultāti. Rīga: Izglītības pētniecības institūts, 2023, 83 lpp.

Šajā grāmatā analizēti Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma ICCS 2022 (International Civic and Citizenship Education Study 2022) pirmie rezultāti pasaulē un Latvijā. Pētījumu organizē Starptautiskā izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācija IEA (International Association for Evaluation of Educational Achievement - IEA). Pētījumu Latvijā veic Latvijas Universitātes Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūta pētnieki. Pētījuma vadītāja Latvijā ir vadošā pētniece, Dr.sc. administr. Ireta Čekse.

Zinātniskie redaktori: Dr.hist. Aldis Miņins, Dr.sc.administr. Ireta Čekse

Vāka dizains: Dace Mežavilka

Teksta datorsalikums: SIA WSG

Ziņojums tapis Eiropas Sociālā fonda projekta Nr. 8.3.6.2/17/I/001 "Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana" ietvaros.

NACIONĀLAIS
ATTĪSTĪBAS
PLĀNS 2020

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Sociālais
fonds

I E G U L D Ī J U M S T A V Ā N Ā K O T N Ē

Pētījuma konsorcijs:

© Ireta Čekse, Kaspars Kiris, Reinis Alksnis, Andrejs Geske, Kristīne Kampmane, 2023

© SIA WSG, 2023

ISBN 978-9934-527-65-4 (drukātais izdevums)

ISBN 978-9934-527-66-1 (digitālais izdevums)

Saturs

Saīsinājumi un apzīmējumi.....	5
Tabulu un attēlu saraksts.....	6
Summary	9
Ievads	10
1. Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums, tā saturs un nacionālais konteksts	11
2. Skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā.....	15
Starptautiskais pilsoniskās izglītības rezultātu testā salīdzinājums	18
Latvijas rezultāti pilsoniskās izglītības testā	22
3. Skolēnu aptaujas rezultāti	27
3.1. Pasaules apdraudējumi un ilgtspējība	29
Brīvības ierobežojumi ārkārtas situācijās valstī.....	29
Apdraudējumi pasaulē.....	31
Ar dabu saistīti apdraudējumi	32
Vardarbīgi konflikti, infekcijas slimības un globālās finanšu krīzes	32
Nabadzība, bezdarbs un pārapdzīvotība.....	33
Skolēnu gatavība piedalīties vides aizsardzības aktivitātēs	34
Skolēnu attieksme pret dabas aizsardzību.....	35
3.2. Līdzdalība pilsoniskajās un politiskajās aktivitātēs	36
Skolēnu iesaiste digitālajos medijos.....	36
Skolēnu un viņu vecāku interese par politiskajiem jautājumiem	37
Skolēnu dalība politiskajās un sociālajās aktivitātēs skolā	39
Skolēnu politiskās un pilsoniskās aktivitātes ārpus skolas	40
Skolēnu gatavība nākotnē piedalīties legālās pilsoniskās un politiskās, kā arī nelegālās protesta aktivitātēs.....	41
Skolēnu gatavība līdzdalībai politiskajās aktivitātēs nākotnē	42
Skolēnu sagaidāmā aktīvā politiskā iesaistīšanās nākotnē.....	43
3.3. Dažādība.....	44
Skolēnu attieksme pret imigrantiem.....	44
Skolēnu attieksme pret etniskajām grupām valstī.....	46
Dzimumu līdztiesības.....	48
3.4. Skolēnu uzskats par politiskajām sistēmām.....	51
Viedoklis par politiskajām sistēmām	52
Skolēnu uzskats par draudiem demokrātijai	54
Skolēnu uzticēšanās institūcijām.....	56

4. Skolotāju un skolu aptaujas galvenie rezultāti.....	57
4.1. Pilsoniskās izglītības satura jomas skolas klimatā.....	58
4.2. Pilsoniskās izglītības satura jomas mācību procesā.....	60
4.3. Skolotāji un skolēni dažādības jautājumu apgūvē	65
5. Nacionālā konteksta jautājumi.....	70
5.1. Skolēnu autoritāte	71
5.2. Piederība valstij.....	72
5.3. Informācijas kanāli.....	73
5.4. Skolēnu viedoklis par Latvijas valsts drošības jautājumiem	75
Nobeigums – apkopjošie secinājumi	78
Literatūras un avotu saraksts.....	80

Saīsinājumi un apzīmējumi

CIVED – Starptautiskais pētījums pilsoniskajā izglītībā (Civic Education Study)

DPC – Datu apstrādes centrs (Data Processing Centre)

ICCS – Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums (International Civic and Citizenship Education Study)

IEA – Starptautiskā izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācija (International Association for the Evaluation of Educational Achievement)

IKP – Iekšzemes kopprodukts

IPI – Izglītības pētniecības institūts (Institute for Educational Research)

KMV – Skolas, kuras realizē mazākumtautību programmu krievu valodā

ISCO – Starptautiskais profesiju klasifikators (The International Standard Classification of Occupations)

NATO – Ziemeļatlantijas Līguma organizācija (North Atlantic Treaty Organization)

LU – Latvijas Universitāte

LMV – Skolas, kuras realizē programmu latviešu valodā

OECD – Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (Organisation for Economic Co-operation and Development)

Pētījuma instrumenti – rīki, tehnikas un metodes, kas pētniecībā tiek izmantoti, lai iegūtu datus un informāciju. ICCS pētījuma instrumenti ir Starptautiskās skolēnu aptaujas, Skolēnu tests, Eiropas aptauja, Skolas aptauja, Skolotāja aptauja

PPMF – Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

SES – sociālekonomiskais statuss (Socioeconomic status)

ES – Eiropas Savienība (European Union)

Valstspilsēta - Daugavpils, Jelgava, Jēkabpils, Jūrmala, Liepāja, Ogre, Rēzekne, Rīga, Valmiera un Ventspils (Administratīvo teritoriju un apdzīvoto vietu likums, pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/315654>)

* – Valsts definētā populācija aptver 90% valsts mērķa populācijas.

1 – Valstis, kas neatbilst izlases dalības prasībām

▲ – vairāk par 10 procentu punktiem virs ICCS 2022 vidējā rādītāja

△ – ievērojami virs ICCS 2022 vidējā rādītāja

▽ – ievērojami zem ICCS 2022 vidējā rādītāja

▼ – vairāk par 10 procentu punktiem zem ICCS 2022 vidējā rādītāja

Tabulu un attēlu saraksts

1.1. attēls.	Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma IEA ICCS 2022 dalībvalstis.....	12
1.1. tabula.	Kontekstuālais IEA ICCS 2022 satura ietvars (Schulz, Fraillon, etl., 2023)	14
2.1. tabula.	Piemēra uzdevumu pareizo atbilžu skaits pētījuma dalībvalstīs.	18
2.2. tabula.	Skolēnu vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā punktos.	19
2.3. tabula.	Skolēnu sasniegumu sadalījums pa pilsoniskās izglītības prasmju līmeņiem.	20
2.4. tabula.	Skolēnu sasniegumu izmaiņas laika posmā no 2009. līdz 2022. gadam.	21
2.5. tabula.	Skolēnu sasniegumu izmaiņas prasmju līmeņos laika posmā no 2009. līdz 2022. gadam.	21
2.6. tabula.	Meiteņu un zēnu sasniegumi un to starpības pilsoniskajā izglītībā.	22
2.1. attēls.	Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā no 2009. līdz 2022. gadam atkarībā no testa valodas	23
2.2. attēls.	Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā no 2009. līdz 2022. gadam atkarībā no skolas tipa.	23
2.3. attēls.	Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā no 2009. līdz 2022. gadam atkarībā no skolas tipa un testa valodas.	24
2.4. attēls.	Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā no 2009. līdz 2022. gadam sadalījumā pa urbanizācijas līmeņiem.	24
2.5. attēls.	Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā 2022. gadā sadalījumā pa urbanizācijas līmeņiem un skolu tipiem.....	25
2.6. attēls.	Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā 2022. gadā sadalījumā pa skolas lielumiem.	25
2.7. attēls.	Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā 2016. un 2022. gadā saistībā ar ģimeņu sociāli ekonomisko statusu.....	26
3.1. tabula.	Dalībvalstu skolēnu procentuālais īpatsvars un skalas kopējais vērtējums ierobežojumu atbalstīšanai valsts mēroga ārkārtas situācijās (1. daļa).....	30
3.2. tabula.	Dalībvalstu skolēnu procentuālais īpatsvars un skalas kopējais vērtējums ierobežojumu atbalstīšanai valsts mēroga ārkārtas situācijās (2. daļa).....	31
3.3. tabula.	Globālie apdraudējumi pēc skolēnu ieskatiem, kas apdraud pasauli lielā mērā	32
3.4. tabula.	Valsts vidējie skalas punkti, kas norāda skolēnu bažas par globālās vides apdraudējumu atkarībā no dzimuma, sociālekonomiskā stāvokļa un pilsonisko zināšanu līmeņa.....	33
3.5. tabula.	Skolēnu priekšstati par globālajiem draudiem – nabadzību, bezdarbu un pārapdzīvotību.....	33
3.6. tabula.	Valsts procentuālās attiecības un skalas punkti, kas norāda skolēnu paredzamo līdzdalību vides aizsardzības pasākumos.....	35
3.7. tabula.	Skolēnu attieksme vides aizsardzības jautājumos. Valsts procentuālie rādītāji un skalu vērtējumi.....	35
3.8. tabula.	Skolēnu pilsoniskā līdzdalība digitālajos plašsaziņas līdzekļos – procentuālie rādītāji un skalas vidējie punkti valstī.....	36

3.9. tabula.	Skalas vidējie punkti skolēnu iesaistē politiskajos vai sociālajos jautājumos	37
3.10. tabula.	Skolēnu procentuālā daļa, kuri ļoti vai pietiekami interesējas par politiskiem un sociāliem jautājumiem	38
3.11. tabula.	Atbildes uz skolēnu jautājumiem, atbildot uz jautājumu “Cik bieži runā ar vecākiem par to, kas notiek citās valstīs”	39
3.12. tabula.	Procentuālais skolēnu skaits, kuri norādījuši, ka ir piedalījušies kādā no zemāk minētajām aktivitātēm skolā	40
3.13. tabula.	Procentuālais sadalījums ārpus skolas skolēnu skaits, kuri norādījuši, ka ir piedalījušies kādā no zemāk minētajām aktivitātēm	41
3.14. tabula.	Dalībvalstu skolēnu atļauto aktivitāšu skalas vidējie punkti	42
3.15. tabula.	Vidējās vērtības punktos skolēnu paredzamās politiskās līdzdalības skalai	43
3.16. tabula.	Vidējās vērtības skolēnu sagaidāmajai aktīvās pilsoniskās iesaistīšanās skalai atkarībā no skolēna dzimuma un pilsonisko zināšanu kompetences līmeņa	44
3.17. tabula.	Skolēnu pozitīvās attieksmes pret imigrantiem procentuālais īpatsvars un skalas vidējie punkti ICCS 2022 dalībvalstī	45
3.18. tabula.	Valsts vidējie punkti skalai, kura norāda skolēnu atbalstu vienlīdzīgām tiesībām visām etniskajām grupām	47
3.19. tabula.	Attieksmes pret etniskajām/rases grupām sadalījums pa skolēnu dzimumiem un pilsonisko zināšanu sasniegumu līmeņiem	47
3.20. tabula.	Dzimumu līdztiesības skalas vidējās vērtības salīdzinātajām ICCS 2022 pētījuma dalībvalstīm	49
3.21. tabula.	Skolēnu procentuālais skaits katrā no apgalvojumiem, kuri uz to atbildēja ar “piekrītu” vai “pilnībā piekrītu”	50
3.1. attēls.	Skolēnu procentuālais skaits, kuri “piekrīt” vai “pilnībā piekrīt” apgalvojumam “Apstākļos”, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei” sadalījums pa dzimumiem	50
3.2. attēls.	Skolēnu procentuālais skaits, kuri “piekrīt” vai “pilnībā piekrīt” apgalvojumam “Apstākļos”, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei” sadalījums pa pilsonisko zināšanu līmeņiem	51
3.22. tabula.	Skolēnu viedoklis par politiskajām sistēmām, atbildot “pilnībā piekrītu” apgalvojumiem par demokrātiju, politisko sistēmu valstī un parlamenta deputātu rīcību	53
3.23. tabula.	Skolēnu viedoklis par politiskajām sistēmām, atbildot “pilnībā piekrītu” apgalvojumiem par parlamenta deputātu, politisko līderu rīcību un lēmumu pieņemšanu	53
3.24. tabula.	Skolēnu atbildes par apgalvojumiem, kas atklāj apdraudējumu demokrātijai	55
3.25. tabula.	Skolēnu atbildes par apgalvojumiem, kas atklāj apdraudējumu demokrātijai	56
4.1. tabula.	Skolēnu procentuālais īpatsvars skolās, kurās direktori ziņoja par skolas pasākumiem, kas veicina pilsoniskās izglītības un globālās pilsonības attīstību	59
4.2. tabula.	Skolotāju viedoklis par pasākumiem, kas saistīti ar globāliem jautājumiem	60
4.3. tabula.	Skolotāju dalība mācībuursos par tēmām, kas saistītas ar pilsoniskumu un pilsonisko izglītību	60
4.4. tabula.	Skolotāju dalība mācībuursos par tēmām, kas saistītas ar pilsoniskumu un pilsonisko izglītību. (1. daļa, turpinājums 4.6. tabulā)	61

4.5. tabula.	Skolotāju sagatavotība mācīt pilsoniskumu un pilsoniskās izglītības tēmas un prasmes.....	61
4.6. tabula.	Skolotāju sagatavotība mācīt pilsoniskumu un pilsoniskās izglītības tēmas un prasmes (2. daļa)	62
4.7. tabula.	Skolēnu viedoklis par pilsoniskās izglītības apguvi skolā. (1. daļa, turpinājums 4.8. tabulā).....	62
4.8. tabula.	Skolēnu viedoklis par pilsoniskās izglītības apguvi skolā. (2. daļa).....	63
4.9. tabula.	Skolotāju viedoklis par skolēnu iespējām apgūt pilsonisko tēmu un prasmes.....	63
4.10. tabula.	Skolotāju viedoklis par skolēnu iespējām apgūt pilsonisko tēmu un prasmes.....	64
4.11. tabula.	Skolotāju viedoklis par pilsoniskajām un pilsoniskās izglītības aktivitātēm klasē.....	64
4.12. tabula.	Skolotāju viedoklis par pilsoniskajām un pilsoniskās izglītības aktivitātēm klasē.....	65
4.13. tabula.	Skolēnu viedoklis par globāli orientētas pilsonības nozīmi.....	65
4.14. tabula.	Skolotāju viedoklis par globāli orientētas pilsonības nozīmi.....	66
4.15. tabula.	Skolotāju viedoklis par pasākumiem, kas saistīti ar dažādību	66
4.16. tabula.	Skolotāju viedoklis par kultūras un etniskās atšķirības starp skolēniem ietekmi uz mācību darbu	67
4.17. tabula.	Skolotāju viedoklis par sociālekonomiskās atšķirības starp skolēniem ietekmi uz mācību darbu	67
4.18. tabula.	Skolu procentuālais īpatsvars, kur direktori ziņoja par skolēnu iespējām piedalīties ar pilsoniskumu saistītās aktivitātēs sabiedrībā.....	68
4.19. tabula.	Skolu procentuālais īpatsvars, kur direktori ziņoja par skolēnu iespējām piedalīties ar pilsoniskumu saistītās aktivitātēs sabiedrībā (1. daļa, turpinājums 4.20. tabulā)	68
4.20. tabula.	Skolotāju viedoklis par notikušu dalību ar savām mērķauditorijas klasēm sabiedrībā (2. daļa).....	68
4.21. tabula.	Skolotāju viedoklis par notikušu dalību ar savām mērķauditorijas klasēm sabiedrībā	69
5.1. attēls.	Skolēnu atbildes uz jautājumu “Kas ir Tava autoritāte?”, %	71
5.2. attēls.	Skolēnu atbildes uz jautājumu “Kas Tev veicina piederības izjūtu Latvijai?”, %	72
5.3. attēls.	Skolēnu atbildes uz jautājumu “Ko Tu darīsi, lai informētu pēc iespējas plašāku cilvēku loku?”, %	74
5.4. attēls.	Skolēnu atbildes uz jautājumu par to kāds ir Latvijas drošības garants salīdzinājumā ar viņu zināšanu līmeni, kas iegūts no IEA ICCS 2022 pilsoniskās izglītības skolēnu testa rezultātiem.	75
5.5. attēls.	Skolēnu atbildes uz jautājumu par to kā viņi redz Latvijas nākotni pēc 10 gadiem salīdzinājumā ar viņu zināšanu līmeni, kas iegūts no ICCS 2022 pilsoniskās izglītības skolēnu testa rezultātiem.....	77

Summary

The report “A new reference point for civic and citizenship education in Latvia. First international and national results of the IEA International Civic and Citizenship Education Study - IEA ICCS 2022” consists of first international and national results of the IEA International Civic and Citizenship Education Study - ICCS 2022. Twenty-two countries and two German states participated in the study. Latvia is participating in the ICCS for the fourth time, which means that it is possible to compare the same questions over the period 1999-2009-2016-2022 and among Member States that have participated in all or part of the studies.

The report consists of six chapters. The first chapter outlines the historical development of the ICCS study and conceptualizes the methodological content of the study. Chapter 2 presents the main results, including an assessment and comparison of civic knowledge at international and national levels. Chapter 3 compares the results of the student survey between Latvia and six countries. These are neighboring Estonia and Lithuania, Sweden, whose students rank first among all Member States in civic knowledge in the ICCS 2022; Slovenia, which is similar to Latvia in terms of population and territory; Slovakia, which has a similar GDP to Latvia, and Poland chosen as a country with which Latvia has historical links. In addition, Poland, like Lithuania, Latvia, Estonia and Sweden, is one of the Baltic Sea Region countries. All these countries, except Sweden, were under Moscow’s influence during the Cold War (until the turn of the 1980s and 1990s). The questions in the student survey are grouped according to the four priority areas of ICCS 2022: sustainability, digital participation, diversity and young people’s perceptions of political systems. Chapter 4 presents the main results of the teacher and school surveys in a comparative cross-section of the above countries, looking at the impact of teacher and school leadership factors on the teaching of civic and citizenship education content and the promotion of participation in civic and citizenship education activities. Chapter 5 examines national issues in Latvia by achievement in civic and citizenship education test, language of instruction, urbanization cross-sectionally. This chapter analyzes students’ answers to questions on authority, sense of belonging to Latvia, news dissemination, Latvia’s security guarantee and Latvia’s future as a state.

The content of this report is based on data collected in 2022. The ICCS 2022 study cycle ran from 2019 to 2023. The results of the ICCS 2009 and 2016 cycles are compared on a number of issues. CIVED 1999 is not compared as this study uses different statistical scales and no comparison can be made in the analysis of the first results. The first results of the European survey will be analyzed separately. As mentioned above, the ICCS 2022 survey cycle ran from 2019 to 2023, with data collection for the next survey cycle planned for 2027.

The IEA ICCS 2022 research team of the Faculty of Education, Psychology and Art, University of Latvia, is grateful to the 147 schools and their principals, 2876 eighth grade students and 1638 teachers who gave their time and completed the surveys. We also thank the 147 school coordinators and 187 test administrators who ensured that the ICCS study took place in schools.

Ievads

Ziņojuma “Jaunais atskaites punkts pilsoniskajā izglītībā Latvijā. Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma IEA ICCS 2022 pirmie starptautiskie un Latvijas rezultāti” saturu veido IEA Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma ICCS 2022 pirmie starptautiskie un Latvijas nacionālie rezultāti. Pētījumā piedalījās 22 valstis un divas Vācijas pavalstis. Latvija ICCS pētījumā piedalās jau ceturto reizi, kas nozīmē, ka ir iespēja vienādos jautājumus salīdzināt laika nogrieznī 1999.-2009.-2016.-2022. gads un starp dalībvalstīm, kas piedalījušās visos vai daļā no pētījumiem.

Ziņojumu veido sešas nodaļas. Pirmajā nodaļā ir izklāstīta ICCS pētījuma vēsturiskā attīstība un konceptuāli atainots pētījuma metodoloģiskais saturs. Otrajā nodaļā ir aplūkoti galvenie rezultāti, iekļaujot pilsonisko zināšanu līmeņa novērtējumu un salīdzinājumu starptautiskajā un nacionālajā līmenī. Trešajā nodaļā skolēnu aptaujas rezultāti salīdzināti starp Latviju un sešām valstīm – kaimiņvalstīm Igauniju un Lietuvu, Zviedriju, kuras skolēni ICCS 2022 pētījumā pilsonisko zināšanu jomā ieņem pirmo vietu starp visām dalībvalstīm, Slovēniju, kura ir līdzīga Latvijai iedzīvotāju skaita un teritorijas ziņā, Slovēniju, kurai ir līdzīgs IKP kā Latvijai, un Poliju, kas ir izvēlēta kā valsts, ar kuru Latvijai ir vēsturiska saikne; turklāt Polija, tāpat kā Lietuva, Latvija, Igaunija un Zviedrija, ir viena no Baltijas jūras reģiona valstīm. Visas minētās valstis, izņemot Zviedriju, Aukstā kara laikā (līdz 20. gs. 80. un 90. gadu mijai) ir atradušās Maskavas ietekmē. Skolēnu aptaujas jautājumi sagrupēti pēc ICCS 2022 četrām prioritārajām jomām – ilgtspējība, līdzdalība digitālajā vidē, dažādība un jauniešu uzskats par politiskajām sistēmām. Ceturtajā nodaļā izklāstīti skolotāju un skolu aptauju galvenie rezultāti iepriekš minēto valstu salīdzinošajā griezumā, meklējot skolotāja un skolas vadības faktoru ietekmi uz pilsoniskās izglītības satura mācību un līdzdalības veicināšanu pilsoniskās izglītības aktivitātēs. Piektajā nodaļā pētīti Latvijas nacionālie jautājumi šķērsgrīzumā pēc sasniegumiem pilsoniskās izglītības testā, mācību valodas, urbanizācijas. Šajā nodaļā analizētas skolēnu atbildes uz jautājumiem par autoritāti, piederības sajūtu Latvijai, ziņu izplatīšanu, Latvijas drošības garantu un Latvijas kā valsts nākotnes pastāvēšanas iespējām.

Šī ziņojuma saturs veidots, balstoties uz 2022. gadā vāktajiem datiem. ICCS 2022 pētījuma cikls ilga no 2019. līdz 2023. gadam. Atsevišķos jautājumos salīdzināti ICCS 2009 un 2016 ciklu rezultāti. CIVED 1999 netiek salīdzināts, jo šajā pētījumā izmantotas citas statistiskās skalas un pirmo rezultātu analīzē salīdzināšana nevar tikt veikta. Eiropas aptaujai tiks veikta atsevišķa pirmo rezultātu analīze. Nākamā pētījuma cikla datu savākšana plānota 2027. gadā.

Latvijas Universitātes Pedagoģijas psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūta IEA ICCS 2022 pētnieku darba grupa ir pateicīga 147 skolām un to vadītājiem, 2876 astoto klašu skolēniem un 1638 skolotājiem, kuri veltīja savu laiku un aizpildīja aptaujas. Tāpat arī pateicamies 147 skolu koordinatoriem un 187 testa administratoriem, kuri rūpējās par to, lai ICCS pētījums norisinātos skolās.

Šī cikla Latvijas datu savākšana notika Eiropas Sociālā fonda projekta Nr. 8.3.6.2/17/I/001 “Izglītības kvalitātes monitoringa sistēmas izveide un īstenošana” ietvaros. Pētnieki izsaka pateicību Latvijas Izglītības un zinātnes ministrijai par atbalstu pētījuma norisē.

Starptautiskais ziņojums pieejams: <https://www.iea.nl/publications/iccs-2022-international-report>

1 Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums, tā saturs un nacionālais konteksts

- Latvija IEA ICCS piedalās ceturtajā pētījuma ciklā, kas ļauj iegūtos rezultātus salīdzināt laika (1999.-2009.-2016.-2022.) un dalībvalstu griezumā.
- IEA ICCS 2022 pētījumā saturiski tiek izceltas četras jomas – līdzdalība, ilgtspējība, digitālā vide, dažādība, jauniešu uzskats par politiskajām sistēmām.
- IEA ICCS 2022 pētījuma ciklā dati tika savākti gan elektroniskā, gan drukāto bukletu veidā.
- IEA ICCS 2022 pētījumā Latvijā piedalījās 147 skolas, 2876 skolēni, kas mācās 8.klasē un kuru vidējais vecums ir no 13 līdz 14 gadiem.

Starptautiskā izglītības sasniegumu novērtēšanas asociācijas (International Association for the Evaluation of Educational Achievement, turpmāk IEA) pilsoniskās izglītības pētījums ir veidots ar mērķi noteikt skolēnu pilsoniskās zināšanas, attieksmes un prasmes. Pirmais pētījums notika 1971. gadā un tajā pilsoniskā izglītība tika iekļauta Sešu priekšmetu pētījumā (Six Subject Survey (Walker, 1976)).

1999. gadā Pilsoniskās izglītības pētījums (toreiz ar nosaukumu CIVED – Civic Education Study) notika otrreiz, tajā pirmo reizi piedalījās arī Latvija (Drivdāle – Karuškina, Geske u.c., 2003). Pētījumā piedalījās 28 valstis. CIVED pētījums saturiski balstījās uz trīs ar pilsoniskumu saistītām tēmām: demokrātija/pilsoniskums, nacionālā identitāte/starptautiskās attiecības un sociālās izvēles/dažādība. CIVED pētījuma saturu veidoja pilsonisko zināšanu pārbaude, kas iegūta, apgūstot skolas vielu, iekļaujot skolēnu vēlmi iesaistīties pilsoniskajās aktivitātēs ārpus skolas. Pētījums notika divos posmos, kur pirmajā tika aplūkoti pilsoniskās izglītības mācīšanas mērķi un prakse. Otrajā posmā tika pētīta skolēnu attieksme, zināšanas un prasmes pilsoniskās izglītības kontekstā (Torney-Purta, Lehmann, 2001).

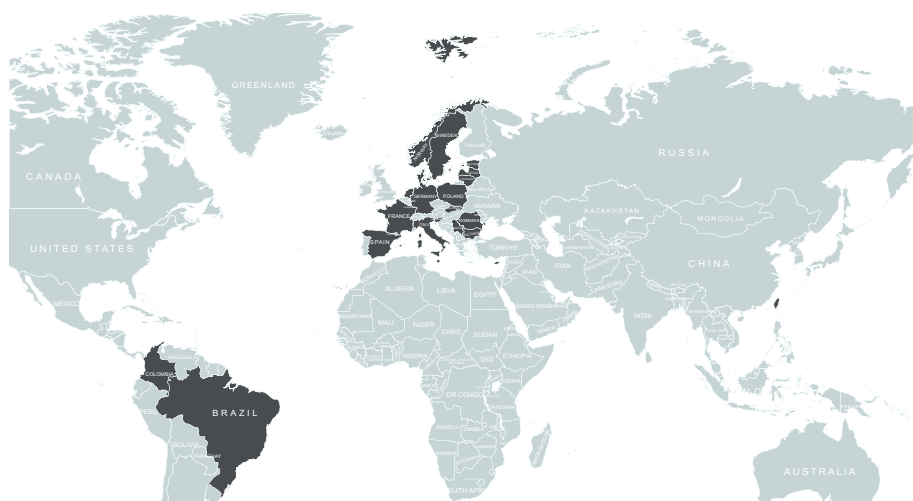
IEA ICCS mērķis ir izpētīt, cik lielā mērā pētījuma dalībvalstu jaunieši ir gatavi uzņemties dažādas pilsoniskās lomas, kas raksturīgas 21. gadsimta pirmajai ceturkdaļai. IEA ICCS 2022 pētījums (Schulz, Fraillon u.c. 2023) ir IEA ICCS 2016 un IEA ICCS 2009 pētījumu turpinājums. Lai sasniegtu mērķi, tiek pētīta skolēnu konceptuālā izpratne, zināšanas un prasmes pilsoniskās izglītības jomā. Pētījumā tiek vākti un analizēti dati arī par skolēnu vērtību izpratni, pilsonisko aktivitāti un uzvedību, nostāju un attieksmēm saistībā ar pilsoniskumu un pilsonisko izglītību. Kontekstuālo datu (ģimenes sociālekonomiskais stāvoklis, izglītība, apstākļi klasē un skolā u.c.) apkopojums palīdz izskaidrot atšķirības skolēnu sasniegumos (Schulz, Ainley u.c. 2016).

2009. gadā, piedaloties 38 valstīm no visas pasaules, notika nākamais pētījuma cikls, kura mērķis bija izpētīt, cik lielā mērā pētījuma dalībvalstu jaunieši ir gatavi uzņemties dažādas

pilsoniskās lomas, un noteikt, kā notikumi kopš iepriekšējā cikla 1999. gadā ir transformējuši priekšstatus par tiesībām un atbildību, pieeju, piederību un citām identitātēm (Čekse, Geske u.c., 2010; , Schulz, Ainley u.c. 2010; Schulz, Frallion u.c., 2008). Šajā ciklā tika ieviesta atsevišķa aptauja un tests, kas pēta reģionālos – Latīņamerikas, Āzijas un Eiropas valstu – kontekstus.

IEA ICCS 2016 pētījuma, kurš notika pēc pasaules finanšu krīzes un Krievijas iebrukuma Krimā, mērķis bija izpētīt, kā dažādu valstu jaunieši 21.gs. otrajā desmitgadē tiek sagatavoti uzņemties pilsoņu lomas. IEA ICCS 2016 cikls notika kā turpinājums un paplašinājums IEA ICCS 2009 pētījuma ciklam, taču šajā ciklā tika ieviesti daudz jauni jautājumi, daļu jautājumu saglabājot no iepriekšējiem cikliem, tādējādi sniedzot iespēju veikt salīdzinošo analīzi. Saturiskās jomas, kas tika īpaši izceltas ICCS 2016 ciklā, bija ilgtspējīga vide pilsoniskajā izglītībā, sociālā mijiedarbība jeb sociālā interakcija skolās, par konfliktu risināšanu, verbālo un fizisko aizskaršanu (bullying – angļu val.), jaunu sociālo mediju izmantošanu pilsoniskajai līdzdalībai (Čekse, Geske u.c., 2017; Schulz, Ainley u.c., 2017). Reģionālais modulis tika transformēts par Reģionālo aptauju (Losito, Agrusti u.c., 2018).

Uz IEA ICCS 2022 pētījuma norisi būtisku iespaidu atstāja globālie notikumi pasaulē, kā arī pamatpētījuma datu savākšanas laikā bija sākusies Krievijas pilna mēroga militārā invāzija Ukrainā. IEA ICCS 2022 pētījums turpina aizsākt pilsoniskās izglītības satura izpēti un šajā ciklā definē mērķi pētīt jauniešu sapratni un gatavību kļūt par pilsoņiem pasaulē, kurā demokrātijas un pilsoniskās līdzdalības konteksts turpina savu transformāciju jeb saskaras ar jauniem izaicinājumiem, kas tostarp skar vērtības. Pētījumā piedalījās 22 pasaules valstis un divas Vācijas pavalstis Ziemeļreina-Vestfālene un Šlēsviga-Holšteina (1.1.attēls). Šajā pētījumā iezīmējas arī vairākas būtiskas lietas. Pirmkārt, notiek pāreja uz elektronisko datu savākšanu, kas nozīmē, ka daļa valstu savus datus savāc elektroniski tiešsaistē. Otrkārt, IEA ICCS pētījumā dalību sāk 5 jaunas valstis – Rumānija, Serbija, Francija, Brazīlija, Vācija (pavalstis Ziemeļreina-Vestfālene un Šlēsviga-Holšteina), trīs valstis – Kipra, Slovākija, Spānija – atgriežas pētījumā (tās vienu ciklu izlaida un bija dalībvalstis IEA ICCS 2009). IEA ICCS 2022 ciklā izceltas četras jomas: ilgtspējība, digitālā vide, dažādība un jauniešu uzskats par politiskajām sistēmām. Ņemot vērā, ka Āzijas un Latīņamerikas reģions ir pārstāvēts ar dažām valstīm, ir tikai Eiropas reģionālā aptauja (Schulz, Fraillon u.c., 2023).

1.1. attēls. Starptautiskā pilsoniskās izglītības pētījuma IEA ICCS 2022 dalībvalstis

Kopā IEA ICCS 2022 pētījumā Latvijā piedalījās 147 skolas, 2876 skolēni, kas mācās 8.klasē un kuru vidējais vecums ir 13,5 gadi. IEA ICCS 2022 pētījuma 8.klašu skolēnu izlase ir reprezentatīva, kas nozīmē, ka izlasē izvēlētie skolēni atlasīti pēc noteiktiem kritērijiem un pārstāv visu vairāk kā 18 tūkstoš 8.klašu skolēnu viedokli. Latvijas skolas pēc līdzdalības rādītāja ir vairāk kā 85% no kopējās izlases skaita, kas ir vērtējams kā pietiekams, lai iegūtos rezultātus replicētu uz visu pētījuma populāciju, proti, visiem Latvijas 8.klašu skolēniem. Savukārt skolu līdzdalības vērtējums Latvijai IEA ICCS 2022 pētījumā ir vairāk kā 95%, ņemot vērā, ka daudzas skolas atteicās piedalīties pētījumā un to vietā tika uzaicinātas rezerves skolas. Otra nozīmīga respondentu grupa IEA ICCS pētījumos ir skolotāji, šajā pētījuma ciklā piedalījās 1638 skolotāji, kuri pasniedz stundas pētījuma izlases 8.klasēm. No 147 dalībiskolām tikai 118 skolu skolotāji piedalījās IEA ICCS 2022 pētījumā, kas nozīmē, ka Latvijas skolotāju izlase šajā ciklā nav reprezentatīva un aptaujas aizpildījušo skolotāju skaits ir mazāk kā 75% no kopējās Latvijas skolotāju izlases.

IEA ICCS 2022 pētījuma cikls tehniski bija sarežģīts (Schulz, Fraillon u.c., 2023), jo dati tika savākti gan elektroniskā, gan drukāto bukletu veidā. Latvija bija no tām valstīm, kura piedalījās tā sauktajā pārejas pētījumā (bridge-study) un datus savāca gan elektroniski, gan ar drukāto pētījuma instrumentu (aptauju un testu) palīdzību. Pētījuma dati tika savākti ar šādiem instrumentiem:

Starptautiskais skolēnu tests – mērīja skolēnu pilsoniskās zināšanas un spēju analizēt un meklēt iemeslus par pilsoniskās izglītības tēmām. Saturiski jautājumi tika uzdoti par pilsoniskajām institūcijām un sistēmām, pilsoniskajiem principiem, pilsonisko līdzdalību, pilsoniskajām lomām un identitāti. Testā bija 14 klasteri, no kuriem 8 klasteri atkārtojās visos testa brošūru variantos un ar tiem tika pārbaudīti skolēni, kas piedalījās pārejas pētījumā.

Starptautisko skolēnu aptauju veidoja jautājumi, kas ietvēra pamatinformāciju par skolēnu (vecums, sarunvaloda mājās, vecāku dzimtā valoda, vecāku izglītība, vecāku profesija, vairāki no šiem rādītājiem vēlāk tika apkopoti, lai veidotu sociālekonomisko (SES) indeksu), jautājumus par skolas kontekstu, skolēnu uztveri un gaidām.

Reģionālā skolēnu aptauja tika veidota Eiropas un Latīņamerikas valstu grupām. To uzbūve – vairāki atbilžu jautājumi. Šajā ziņojumā reģionālās aptaujas rezultāti netiek aplūkoti, tam plānots atsevišķs ziņojums.

Skolotāju aptaujā tika uzdoti pamatjautājumi, lai noskaidrotu pamatinformāciju par skolotāju, piemēram, noskaidrojot priekšmetu, kuru skolotājs māca, kā arī skolotāji atbildēja uz jautājumiem, kas raksturoja viņu viedokli par pilsoniskās izglītības saturu un ar to saistītām tēmām.

Skolu aptauja veidota, lai noskaidrotu skolas raksturlielumus un skolas līmeņa mainīgus, kas saturiski atklāj pilsonisko līdzdalību no skolu vadītāju viedokļa.

Nacionālā konteksta aptauju aizpildīja pētījuma valstu pētnieku grupa. Šajā aptaujā tika iekļauti jautājumi par valsts izglītības sistēmas struktūru, pilsoniskās izglītības statusu un lomu kopējā mācību saturā. Ievāktie dati ir atspoguļoti starptautiskajā ziņojumā un turpmāk tiks izmantoti sekundārajai datu analīzei.

Nacionālā aptauja ir valsts līmeņa pētniekus un politikas veidotājus interesējošie jautājumi, kurus katra valsts var iekļaut savā pētījumā pēc brīvas izvēles, saskaņojot ar pētījuma konsorciju. Latvija nacionālo aptauju veic kopš IEA ICCS 2016 cikla. IEA ICCS 2022 nacionālajā aptaujā tika jautāts skolēniem par viņu autoritāti, piederības sajūtu Latvijai, informācijas izplatīšanu, valsts drošību un ilgtspējību.

IEA ICCS 2022 pētījumā tika izvirzīti vairāki atslēgas jautājumi, kuri saistīti ar skolēnu pilsoniskajām zināšanām, viņu nostāju līdzdalībā kopienā un sabiedrībā, attieksmi saistībā ar pilsoniskās izglītības saturu un kontekstuālajām mācību jomām. Pētījumā tika izvirzīti atslēgas jautājumi (turpmāk RQ) un katram no tiem ir apakšjautājumi. Šajā ziņojumā ir uzskaitīti tikai svarīgākie atslēgas jautājumi, ar pārējiem var iepazīties starptautiskajā ziņojumā.

RQ1: Kā pilsoniskā izglītība tiek ieviesta pētījuma dalībvalstīs?

RQ2: Kā atšķiras skolēnu pilsoniskās izglītības zināšanas starp dalībvalstīm?

RQ3: Kāda ir atšķirības starp dalībvalstu skolēnu pilsonisko iesaistīšanos dažādās sabiedriskajās jomās?

RQ4: Kādas ir pētījuma dalībvalstu skolēnu pārliecības par būtiskām pilsoniskām problēmām mūsdienu sabiedrībā un kādi faktori ietekmē to izmaiņas?

RQ5: Kā pētījuma dalībvalstīs tiek organizēta pilsoniskā izglītība un kāda ir tās saistība ar studentu mācību rezultātiem?

Ņemot vērā pētnieciskos jautājumus, tika izstrādāts konceptuālais ietvars, kura piemēru var redzēt 1.1. tabulā. Konceptuāli IEA ICCS pētījumā tiek aptvertas jautājumu jomas, kas skar plašāku kopienas, skolas vai klases, skolēna, mājas vai tai līdzvērtīgas vides līmeni.

1.1. tabula. Kontekstuālais IEA ICCS 2022 saturs ietvars (Schulz, Fraillon, etl., 2023)

Līmenis	Priekšnoteikumi	Gaita	Rezultāts
Plašāka kopiena	NCS un citi avoti Demokrātijas vēsture Izglītības struktūra	NCS	StQ StT: Pilsoniskās zināšanas, attieksmes un iesaiste
Skola/klase	ScQ un TQ: Skolas tips Resursi	ScQ, TQ, StQ: Mācību satura ieviešana Politika un prakse Skolas klimats	
Skolēns	StQ: Dzimums Vecums	StQ: Pilsoniskā mācīšanās Līdzdalība un iesaiste	
Māja un tai līdzvērtīga vide	StQ: Vecāku SES Mājās lietotā valoda Valsts, kurā ir piedzimis	StQ: Ģimenes komunikācija Komunikācija mājas vidē Informācija no medijiem	

Piezīmes: NCS – Nacionālā konteksta pētījums, ScQ – Skolas aptauja, TQ – Skolotāju aptauja, StQ – Skolēnu aptauja, StT – Skolēnu tests

Analizējot iegūtos rezultātus, tiek ņemti vērā arī priekšnoteikumi un gaita, kas varētu būt kā ietekmes faktori sniegtajām atbildēm un daļēji vai pilnībā skaidro iegūtos rezultātus. Katra no minētajām vienībām tiek pētīta ar kādu konkrētu pētījuma instrumentu - Skolēnu starptautisko aptauju, Skolēnu testu, Skolotāju un Skolu aptaujām.

2 Skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā

- Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā ir zem vidējiem visu dalībvalstu sasniegumiem.
- Pēc sasniegumiem Latvijā visvairāk skolēnu ir B līmenī, kurš ir otrs visaugstākais.
- Tomēr 4% skolēnu nespēj sasniegt zemāko D līmeni, viņiem zināšanu par pilsoniskās izglītības tēmām praktiski nav. Tie ir radikālu spēku viegli manipulējami jaunās paaudzes pārstāvji.
- Latvijas skolēnu sasniegumi kopš 2016. gada praktiski nav mainījušies. Tas parāda, ka, atšķirībā no vairākām citām valstīm, mūsu izglītības sistēma pamatskolas vecāko klašu grupā salīdzinoši labi pārvarēja COVID-19 pandēmijas radīto krīzi.
- Visās pētījuma dalībvalstīs meiteņu sasniegumi ir augstāki nekā zēnu, Latvijā šī starpība ir lielāka nekā vidējā. Iespējams, ka tas saistīts ar meiteņu un zēnu atšķirīgo lasītprasmi.
- Latvijā augstākie sasniegumi ir skolēniem, kuri mācās valsts ģimnāzijās, kopš 2009. gada katrā nākamajā ciklā šī starpība pieaug.
- Skolēniem, kuri kārtoja testu latviešu valodā, t.i. ar latviešu mācību valodu, testa rezultāti vidēji ir augstāki nekā skolēniem ar krievu mācību valodu. Atšķirības rada valsts ģimnāziju, kurās ir tikai latviešu mācību valoda, skolēnu augstais sniegums.
- Visbiežāk Latvijā augstākie sasniegumi ir Rīgas skolēniem, bet šajā pētījumu ciklā tikpat augsti sasniegumi ir pilsētu (izņemot valstspilsētu) skolēniem.
- Skolēnu sasniegumu atšķirības var saistīt arī ar skolu lielumu. Zemākie sasniegumi ir mazajās skolās. Augstākie sasniegumi ir vidēji lielās skolās, bet vislielākajās skolās, kuras ar pāris izņēmumiem ir vidusskolas, tie ir nedaudz zemāki.
- Latvijas skolēnu sasniegumu saistība ar ģimeņu sociāli ekonomisko statusu nav mainījusies pēdējo sešu gadu laikā.

IEA ICCS 2022 ir piektais IEA starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījuma cikls, kas ietver pilsonisko zināšanu mērīšanu, kura tiek realizēta ar testiem (Schulz, Fraillon, 2023). Lai gan skolēnu sasniegumi testos nav vienīgais pētījuma mērķis, tas tomēr ir viens no svarīgākajiem. Šis pētījumu cikls raksturojas ar (1) pāreju uz datorizētu testēšanu un (2) pastiprinātu koncentrēšanos uz globālo pilsonisko izglītību un izglītību ilgtspējīgai attīstībai. IEA ICCS 2022 testa instrumentā kopumā bija 141 uzdevumi, kas sadalīti 14 blokos. 55 uzdevumi bija arī iepriekšējā pētījuma ciklā IEA ICCS 2016. Lielākā daļa uzdevumu tika prezentēti vienībās – īss kontekstuāls stimulants un tam sekojoši konkrēti uzdevumi. Tāds būs arī šeit prezentētais uzdevumu paraugs. Testa uzdevumus var iedalīt četrās jomās pēc satura – pilsoniskās institūcijas un sistēmas (21%), pilsoniskie principi (36%), pilsoniskā līdzdalība (34%), pilsoniskās lomas un identitātes (9%), kā arī divās kognitīvās jomās – zināšanas (30%), spriešana un pielietošana (70%).

Skolēnu sasniegumi tiek prezentēti divos veidos. Pirmkārt, tā ir punktu skala, kura tika izveidota 2009. gadā ar vidējo vērtību 500 un standartnovirzi 10. Tā kā katrā nākošajā pētījuma ciklā (2016. un 2022. gadā) ir uzdevumi no iepriekšējiem, tad rezultātus joprojām var prezentēt šajā skalā. Otrkārt, tie ir četri prasmju līmeņi – A ir augstākais, D ir zemākais, bet tomēr ir arī daļa skolēnu, kuri nav sasnieguši D līmeni (prasmes zem D līmeņa). Katram no līmeņiem ir apraksts, ko skolēni šajā līmenī prot.

Skolēni, kuri ir ieguvuši D līmeni, demonstrē, ka pārzina konkrētu, skaidri formulētu saturu un piemērus, kas attiecas uz demokrātijas pamatiezīmēm. Viņi atpazīst galveno pilsonisko institūciju funkcijas. Viņi arī atpazīst piemērus par cieņu pret citu cilvēku tiesībām, un viņi šīs tiesības var uzskatīt par motivāciju pilsoniskai līdzdalībai. Galvenie faktori, kas atšķir skolēnu sasniegumus D līmenī no augstākā līmeņa skolēnu sasniegumiem, ir saistīti ar demonstrēto zināšanu plašumu un skolēnu spēju manipulēt ar abstraktiem konceptiem.

Skolēni, kuri ir ieguvuši C līmeņa prasmes, izprot pamatprincipus un plašus jēdzienus, kas ir pilsonības un pilsoniskuma pamatā. Skolēni, kas darbojas šajā līmenī, pārzina dažas no “lielajām idejām” pilsonības un pilsoniskuma jomā; viņi parasti spēj precīzi noteikt, kas ir taisnīgi un kas netaisnīgi pazīstamos kontekstos, un demonstrē pamatzināšanas par pilsoniskumu un pilsonisko institūciju pamatdarbību. Skolēni, kuriem ir C līmeņa prasmes, parasti arī izrāda izpratni par pilsoņu spēju ietekmēt savu vietējo kontekstu. Galvenie faktori, kas atšķir skolēnu sasniegumus C līmenī no augstākā līmeņa sasniegumiem, ir saistīti ar skolēnu zināšanu specifiskuma pakāpi un domāšanu konkrētos, ne abstraktos jēdzienos.

Skolēni, kas atrodas B līmenī, parasti demonstrē konkrētas zināšanas un izpratni par visizplatītākajām pilsoniskajām un pilsonības institūcijām, sistēmām un koncepcijām. Šie skolēni parasti izprot pilsoniskumu un pilsonisko institūciju savstarpējo saistību, kā arī procesus un sistēmas, kurās tās darbojas, nevis spēj noteikt tikai to visredzamākās iezīmes. B līmeņa skolēni spēj demonstrēt izpratni par saikni starp principiem vai galvenajām idejām.

A līmenī esošie skolēni demonstrē integrētas, nevis segmentētas zināšanas un izpratni par pilsoniskuma un pilsonības jēdzieniem. Viņi izdara vērtējošus spriedumus politiku un politiku uzvedību no uzdoto viedokļu konteksta, spēj pamatot nostājas vai priekšlikumus, kā arī izvirzīt hipotēzes, pamatojoties uz savu izpratni. Skolēni, kuri ir ieguvuši A līmeņa prasmes, izprot aktīvu pilsonisko praksi kā līdzekli mērķa sasniegšanai, nevis kā “automātisku reakciju” konkrētā kontekstā.

Kā tika minēts, tad lielākā daļa uzdevumu ir apvienoti vienībās ar kopēju stimulu. Tāda vienība ar trīs uzdevumiem ir parādīta 2.1. attēlā. Pareizo atbilžu skaits procentos pētījuma

dalībvalstīs parādīts 2.1. tabulā. Ja 2. un 3. uzdevumā Latvijas skolēnu pareizo atbilžu procents statistiski nozīmīgi neatšķiras no vidējiem dalībvalstīs, tad 1. uzdevuma pareizo atbilžu skaits ir ievērojami zemāks.

Kate dzīvo bagātā valstī un vēlas būt apzinīga patērētāja. Tas nozīmē, ka viņa uzmanīgi izvēlas preces, kuras iegādāties, ņemot vērā, kā tās tikušas ražotas, to izcelsmi, kā arī to, kādu ietekmi uz vidi atstās viņas pirkuma izvēles.

1. piemēra uzdevums

Kurš no zemāk minētajiem piemēriem liecina, ka Kate ir apzinīga patērētāja?

Viņa iegādājas tikai brīvos apstākļos turētu vistu olas. (*)

Viņa iegādājas tikai pašu lētāko apģērbu.

Viņa iegādājas tikai nelielu uzņēmumu produktus.

Viņa iegādājas tikai tos produktus, par kuriem internetā ir labas atsauksmes.

2. piemēra uzdevums

Kate apmeklē interneta vietni, kurā ir informācija apzinīgiem patērētājiem. Kāda informācija šajā vietnē, visticamāk, ir sniegta?

Cik izmaksā produktu piegāde.

Kādi ir to cilvēku darba apstākļi, kuri ražo konkrētos produktus. (*)

Cik šie produkti ir populāri starptautiskajā tirgū.

Kurās valstīs šie produkti ir pieejami.

3. piemēra uzdevums

Kate izvēlas iegādāties tikai tos produktus, kuri tiek ražoti netālu no viņas dzīvesvietas. Kas Kates lēmumā padara viņu par apzinīgu patērētāju?

Produkti tiek transportēti nelielu attālumu, līdz nonāk pie viņas. (*)

Šie ir augstākas kvalitātes produkti, kā tie, kas ražoti citur.

Tas atvieglo viņai saziņu ar ražotājiem, ja ir radušās sūdzības.

Lielāka iespēja, ka viņa var pārliecināt savus draugus iegādāties šos produktus.

2.1. attēls Piemēra vienība ar trīs uzdevumiem. Pareizās atbildes atzīmētas ar (*).

2.1. tabula. Piemēra uzdevumu pareizo atbilžu skaits pētījuma dalībvalstīs.

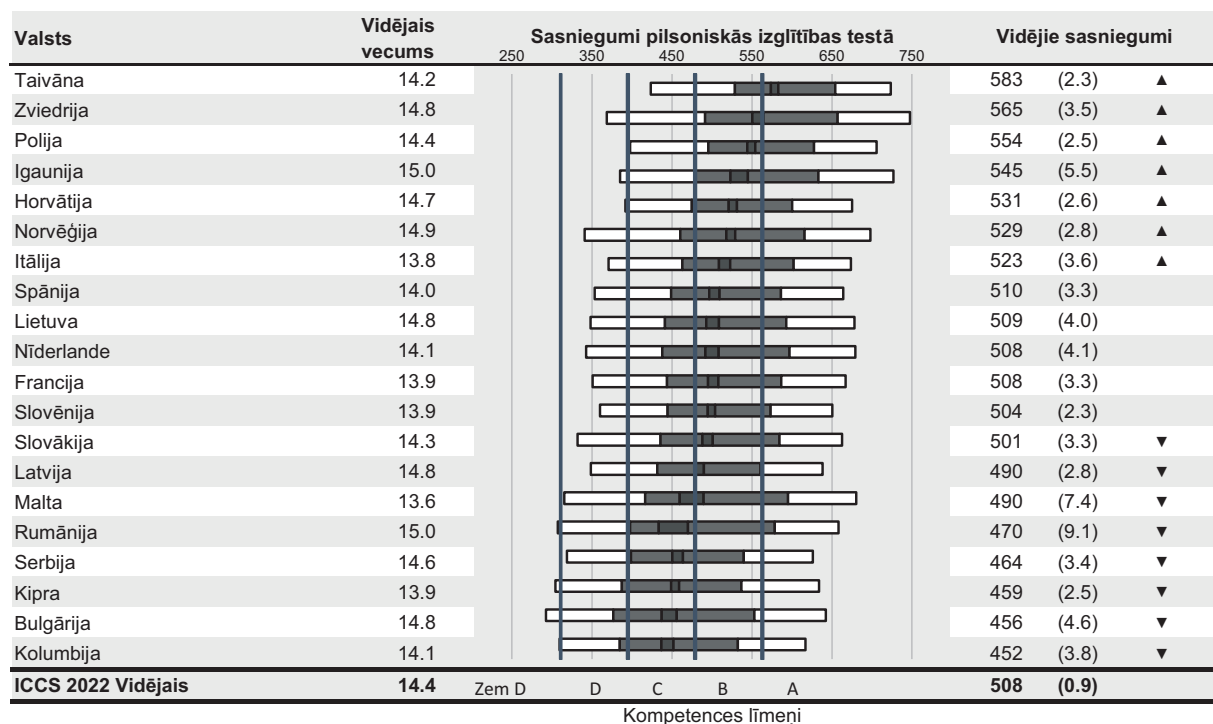
Valsts	1. piemēra uzdevums. Pareizu atbilžu procenti	2. piemēra uzdevums. Pareizu atbilžu procenti	3. piemēra uzdevums. Pareizu atbilžu procenti
Brazīlija	19 (1,5)	41 (1,8)	42 (2,0)
Bulgārija	40 (1,9)	51 (2,0)	34 (2,1)
Dānija	71 (1,7)	74 (1,3)	81 (1,6)
Francija	46 (2,2)	55 (1,9)	54 (1,9)
Horvātijā	56 (2,0)	45 (1,9)	42 (2,4)
Igaunija	48 (2,5)	54 (2,5)	56 (2,4)
Itālija	56 (2,4)	50 (3,4)	61 (3,0)
Kipra	41 (2,1)	44 (1,9)	34 (2,0)
Kolumbija	24 (1,5)	49 (1,7)	40 (1,9)
Latvija	30 (1,9)	51 (1,9)	50 (2,0)
Lietuva	46 (2,2)	58 (2,0)	60 (2,4)
Malta	33 (2,3)	53 (2,5)	55 (2,6)
Nīderlande	58 (1,9)	65 (2,3)	72 (1,9)
Norvēģija	54 (1,8)	70 (1,5)	82 (1,3)
Polija	60 (1,7)	63 (1,8)	49 (1,7)
Rumānija	51 (4,3)	46 (2,9)	43 (1,8)
Serbija	47 (2,3)	29 (1,8)	38 (1,7)
Slovākija	46 (2,0)	49 (2,0)	40 (1,8)
Slovēnija	47 (2,0)	46 (1,6)	47 (1,8)
Spānija	48 (1,9)	51 (2,0)	44 (1,7)
Taivāna	62 (1,8)	39 (1,8)	55 (1,9)
Zviedrija	69 (1,9)	73 (1,8)	84 (1,6)
ICCS 2022 vidējais	48 (0,5)	52 (0,5)	52 (0,5)

() Standartkļūdas iekavās

Starptautiskais pilsoniskās izglītības rezultātu testā salīdzinājums

2.2. tabulā ir parādīti dalībvalstu skolēnu vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā. Augstākie sasniegumi ir Taivānai, Zviedrijai, Dānijai, kā arī Polijai un Igaunijai. Zemākie – Kolumbijai, Bulgārijai un Kiprai. Te gan jāatzīmē, ka Brazīlija un Dānija ir “zem svītras”. Šo divu valstu pētījumos piedalījās mazāk skolēnu nekā bija nepieciešams un, iespējams, ka iegūtie rezultāti nav objektīvi. Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi ir 490 punkti, kas tomēr ir statistiski zemāki nekā vidējie. Tabulas vidū ir redzams aptuvenais skolēnu sadalījums pa prasmju līmeņiem. Latvijas skolēni vidēji ir B līmenī, tikai Taivānas skolēni vidēji ir A līmenī.

2.2. tabula. Skolēnu vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā punktos.

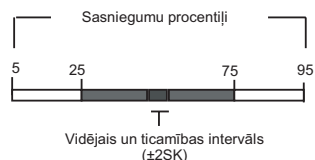
Valstis ar neizpildītiem izlases nosacījumiem

Brazīlija	14.1							457 (3.3)
Dānija	14.8							556 (3.5)

Vācijas zemes

Ziemeļreina-Vestfālene	14.3							524 (2.6) ▲
Slēsviga-Holšteina	14.5							544 (4.4)

( ) Standartkļūdas dotas iekavās

Statistiski nozīmīgi virs vidējā

Statistiski nozīmīgi zem vidējā

Tabulā 2.3. ir redzams prasmju līmeņu procentuālais sadalījums. Pārliecinoši visvairāk skolēnu A līmenī ir Taivānā – 62%, arī Zviedrijā vairāk nekā viena puse skolēnu ir šajā visaugstākajā līmenī. Latvijā A līmenis ir 20% skolēnu, tas ir tikai nedaudz mazāk nekā Slovākijā un Maltā. Latvijā, tāpat kā Horvātijā, Spānijā, Lietuvā, Nīderlandē, Francijā, Slovēnijā, Slovākijā un Maltā, visvairāk skolēnu ir B līmenī, kurš ir otrs augstākais. Kopā sasniegumi divos augstākajos līmeņos (A un B) Latvijā ir vairāk nekā pusei skolēnu.

2.3. tabula. Skolēnu sasniegumu sadalījums pa pilsoniskās izglītības prasmju līmeņiem.

Valsts	Zem D līmeņa %	D līmenis %	C līmenis %	B līmenis %	A līmenis %	
Taivāna	0	3	9	26	62	
Zviedrija	1	6	14	25	53	
Polija	0	4	15	32	48	
Igaunija	1	5	19	32	43	
Norvēģija	3	9	18	29	41	
Horvātija	0	5	21	38	36	
Itālija	1	7	22	35	35	
Nīderlande	2	12	24	32	31	
Lietuva	2	11	25	33	30	
Francija	2	10	26	34	29	
Spānija	1	10	24	36	29	
Slovākija	3	11	25	33	28	
Malta	4	15	25	29	26	
Slovēnija	1	10	28	36	25	
Latvija	2	12	31	36	20	
Rumānija	6	19	27	31	18	
Bulgārija	8	23	27	25	17	
Kipra	6	22	31	26	15	
Serbija	4	19	33	30	14	
Kolumbija	5	24	32	27	12	
ICCS 2022 vidējais	3	12	24	31	31	
Valstis ar neizpildītiem izlases nosacījumiem						
Brazīlija	7	23	31	24	16	
Dānija	1	6	15	27	50	
Vācijas zemes						
Ziemeļreina-Vestfālene	1	9	23	30	36	
Šlēsviga-Holšteina	1	8	18	28	45	

Kā jau tika iepriekš teikts, pilsoniskās izglītības sasniegumu skala tika definēta 2009. gadā un ir iespējas salīdzināt skolēnu sasniegumus trīs ciklu apjomā. Tas parādīts 2.4. tabulā. Ja no 2009. līdz 2016. gadam visās dalībvalstīs (izņemot Spāniju) bija lielāks vai mazāks sasniegumu pieaugums, tad no 2016. līdz 2022. gadam statistiski nozīmīgs rezultātu kāpums nebija nevienā no pētījuma dalībvalstīm. Ļoti iespējams, ka tas saistīts ar COVID-19 pandēmiju pasaulē, kuras laikā daudzviet (arī Latvijā) normāls mācību darbs tika traucēts. Augstu vērtējams, ka Latvijā skolēnu sasniegumi praktiski nepazeminājās. 2.5. tabulā parādītas skolēnu procentuālās izmaiņas divos augstākajos prasmju līmeņos (A un B līmeņu summas). Arī šeit izmaiņas Latvijā nav lielas.

2.4. tabula. Skolēnu sasniegumu izmaiņas laika posmā no 2009. līdz 2022. gadam.

Valsts	ICCS 2022	ICCS 2016	ICCS 2009	Starpība (ICCS 2022 - ICCS 2016)	Starpība (ICCS 2022 - ICCS 2009)	Starpība (ICCS 2016 - ICCS 2009)
Taivāna	583 (2,3)	581 (3,0)	559 (2,4)	2 (4,6)	24 (5,3)	22 (5,0)
Zviedrija	565 (3,5)	579 (2,8)	537 (3,1)	-15 (5,2)	28 (6,2)	42 (5,2)
Polija	554 (2,5)	-	536 (4,7)	-	18 (6,7)	-
Igaunija	545 (5,5)	546 (3,1)	525 (4,5)	-1 (6,8)	20 (8,2)	21 (6,3)
Horvātija	531 (2,6)	531 (2,5)	-	0 (4,5)	-	-
Norvēģija	529 (2,8)	564 (2,2)	538 (4,0)	-35 (4,4)	-9 (6,4)	25 (5,5)
Itālija	523 (3,6)	524 (2,4)	531 (3,3)	-1 (5,1)	-8 (6,3)	-6 (5,1)
Spānija	510 (3,3)	-	505 (4,1)	-	5 (6,7)	-
Lietuva	509 (4,0)	518 (3,0)	505 (2,8)	-9 (5,7)	4 (6,4)	13 (5,2)
Nīderlande	508 (4,1)	523 (4,5)	-	-15 (6,7)	-	-
Slovēnija	504 (2,3)	532 (2,5)	516 (2,7)	-28 (4,3)	-12 (5,4)	16 (4,8)
Slovākija	501 (3,3)	-	529 (4,5)	-	-28 (6,9)	-
Latvija	490 (2,8)	492 (3,1)	482 (4,0)	-2 (5,0)	9 (6,4)	11 (5,9)
Malta	490 (7,4)	491 (2,7)	490 (4,5)	-2 (8,3)	0 (9,6)	2 (6,1)
Kipra	459 (2,5)	-	453 (2,4)	-	6 (5,3)	-
Bulgārija	456 (4,6)	485 (5,3)	466 (5,0)	-29 (7,6)	-11 (8,0)	19 (8,0)
Kolumbija	452 (3,8)	482 (3,4)	462 (2,9)	-30 (5,7)	-10 (6,3)	20 (5,5)

() Standartklūdas iekavās

Treknrakstā atzīmētās starpības ir statistiski nozīmīgas.

2.5. tabula. Skolēnu sasniegumu izmaiņas prasmju līmeņos laika posmā no 2009. līdz 2022. gadam.

Valsts	2022 (A un B līmeņi, %)	2016 (A un B līmeņi, %)	2009 (A un B līmeņi, %)	Starpība, % (2022- 2016)	Starpība, % (2022- 2009)
Taivāna	88	87	80	1	8
Polija	80		72		8
Zviedrija	78	83	72	-5	6
Igaunija	75	80	70	-5	5
Horvātija	74	76		-2	
Norvēģija	70	82	72	-12	-2
Itālija	70	71	73	-1	-3
Spānija	65		63		2
Lietuva	63	69	63	-6	-1
Nīderlande	62	68		-5	
Slovēnija	61	75	66	-13	-5
Slovākija	61		71		-10
Latvija	56	58	52	-3	4
Malta	55	58	57	-3	-1
Bulgārija	42	55	47	-13	-5
Kipra	41		40		1
Kolumbija	39	53	43	-14	-4

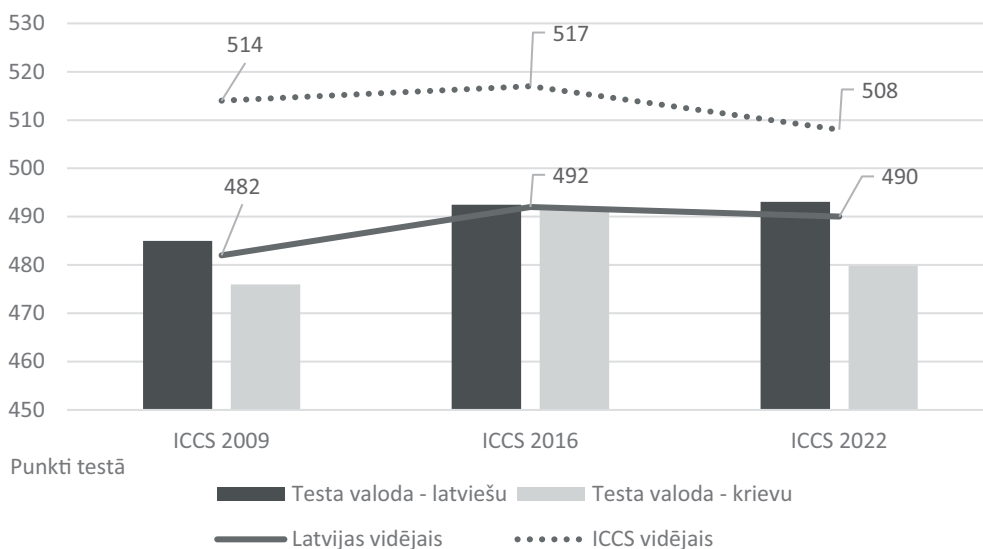
2.6. tabulā parādīti zēnu un meiteņu sasniegumi atsevišķi, kā arī šo sasniegumu starpības. Visās valstīs meiteņu sasniegumi ir augstāki. Latvijā starpība ir lielāka par starptautiski vidējo. Iespējams, ka viens no iemesliem ir lielā starpība lasītprasme.

2.6. tabula. Meiteņu un zēnu sasniegumi un to starpības pilsoniskajā izglītībā.

Valsts	Meiteņu vidējie sasniegumi	Zēnu vidējie sasniegumi	Meiteņu un zēnu sasniegumu starpība
Bulgārija	477	436	41
Zviedrija	583	546	37
Lietuva	527	491	35
Norvēģija	550	514	36
Rumānija	487	454	33
Kipra	476	443	33
Latvija	507	474	33
Horvātija	547	515	31
Slovēnija	519	490	29
Malta	503	476	26
Serbija	476	451	25
Itālija	537	510	27
Polija	566	542	24
Igaunija	558	533	24
Slovākija	511	492	19
Taivāna	594	574	20
Spānija	519	502	17
Francija	515	502	13
Nīderlande	514	504	10
Kolumbija	456	449	6
Starptautiski vidējais	521	495	26
Valstis ar neizpildītiem izlases nosacījumiem			
Brazīlija	467	446	22
Dānija	575	543	33
Vācijas zemes			
Ziemeļreina-Vestfālene	525	524	2
Šlēsviga-Holšteina	547	541	6

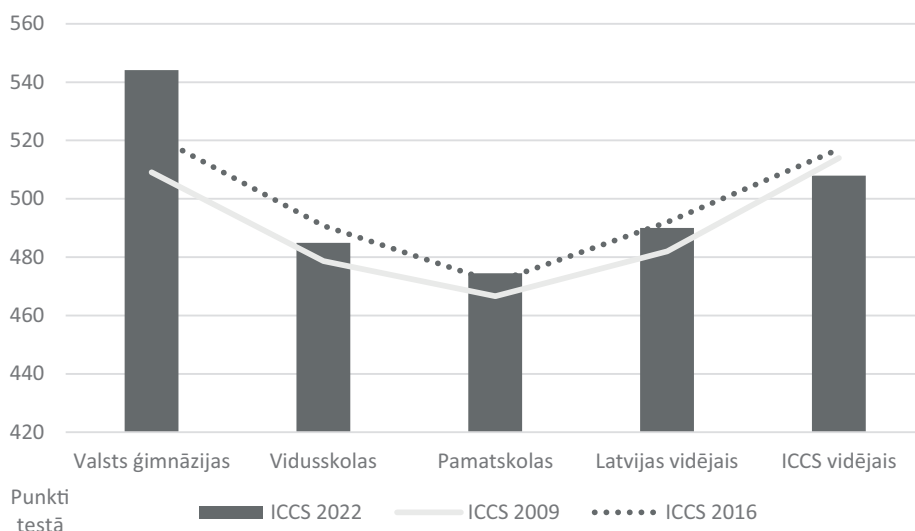
Latvijas rezultāti pilsoniskās izglītības testā

Latvijā skolās 2022. gadā testi un aptaujas tika veikti latviešu un krievu valodā atkarībā no mācību valodas skolā. Atbilstošāko valodu izvēlējās katra skola. 2.1. attēlā parādīta skolēnu sasniegumu saistība ar testa izpildes valodu. Redzams, ka sasniegumu atšķirība ir pieaugusi.

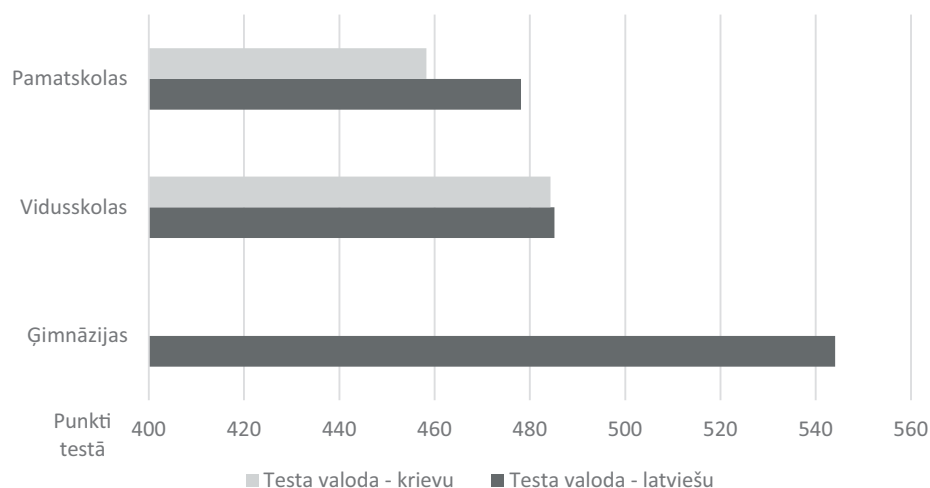
2.1. attēls. Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā no 2009. līdz 2022. gadam atkarībā no testa valodas

Astotā klase sastopama trīs dažādu tipu skolās – valsts ģimnāzijās, vidusskolās un pamatskolās. Tradicionāli augstākie sasniegumi ir valsts ģimnāzijās – skat. 2.2.attēlu. Tajās 2022. gadā sasniegumi ir vairāk palielinājušies, salīdzinot ar pārējo tipu skolām. 2.3. attēlā tiek dots iespējamais skaidrojums par sasniegumu atšķirībām skolēniem, kuri testu izpildījuši latviešu vai krievu valodās – valsts ģimnāzijās ar augstākiem sasniegumiem mācības notiek tikai latviešu valodā.

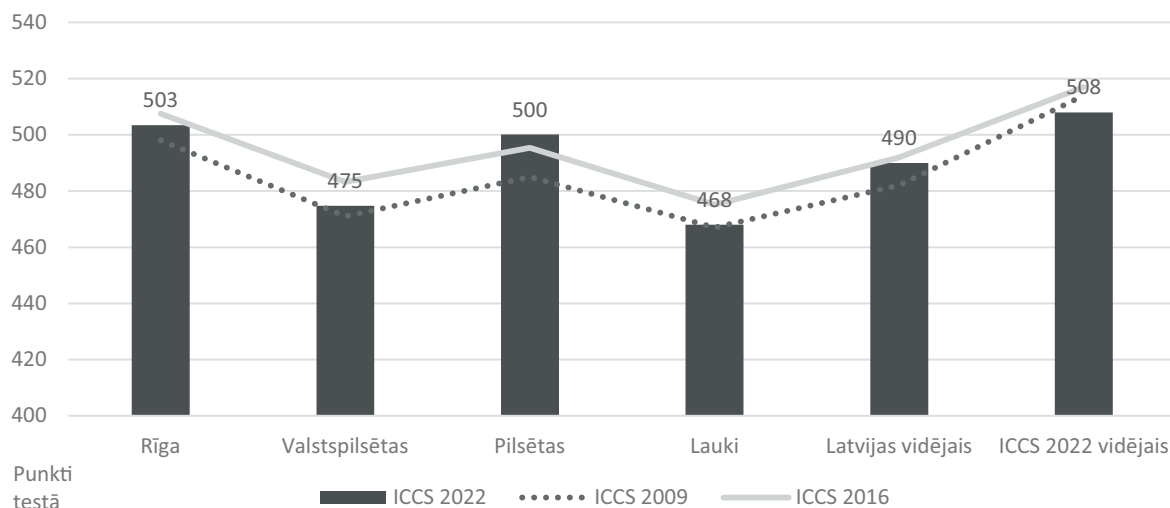
2.2. attēls. Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā no 2009. līdz 2022. gadam atkarībā no skolas tipa.

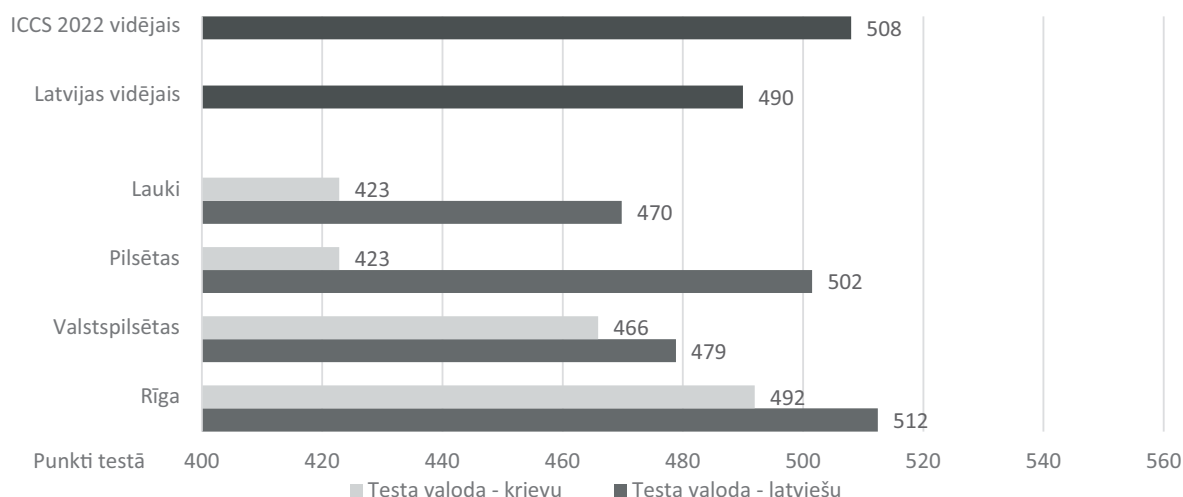

2.3. attēls. Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā no 2009. līdz 2022. gadam atkarībā no skolas tipa un testa valodas.

2.4. attēlā parādīti skolēnu sasniegumi saistībā ar skolas atrašanās vietu. Augstākie sasniegumi ir Rīgā, tomēr skolēni pilsētās (izņemot valstspilsētas) ir praktiski ar tikpat augstiem sasniegumiem. Salīdzinot ar 2016. gadu, sasniegumi valstspilsētās ir krituši, bet pārējās pilsētās – auguši. 2.5. attēlā redzams, ka visos urbanizācijas līmeņos valsts ģimnāzijās ir ievērojami augstāki sasniegumi (protams, izņemot laukos, jo tur nav valsts ģimnāziju). Ļoti liela valsts ģimnāziju atšķirība ir valstspilsētās un Rīgā – ap 80 punktiem.

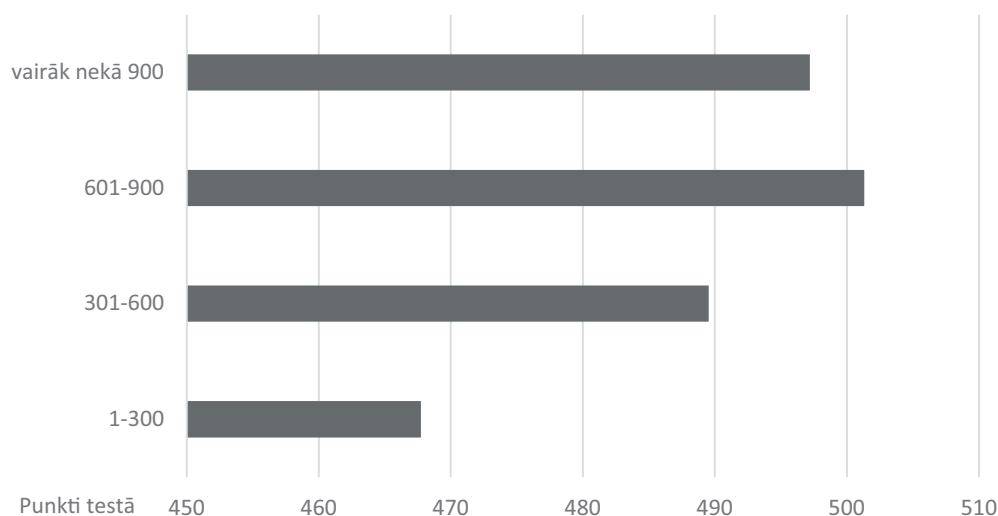

2.4. attēls. Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā no 2009. līdz 2022. gadam sadalījumā pa urbanizācijas līmeņiem.

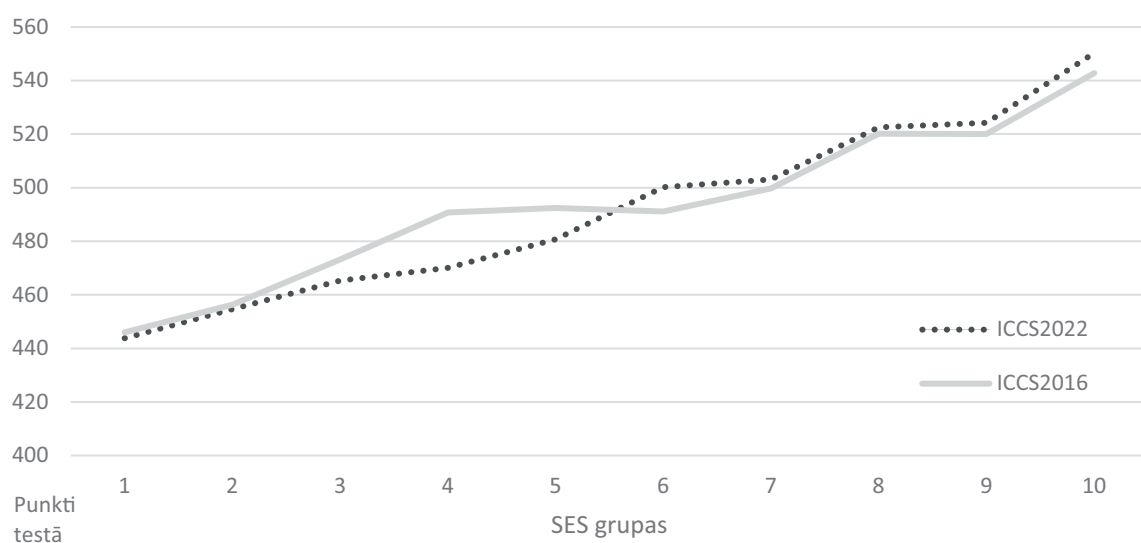
2.5. attēls. Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā 2022. gadā sadalījumā pa urbanizācijas līmeņiem un skolu tipiem.

Skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā ir saistīti arī ar kopējo skolēnu skaitu skolā. Tas parādīts 2.6. attēlā. Zemākie sasniegumi ir mazās skolā, augstākie – vidēji lielās ar skolēnu skaitu no 601 līdz 900. Tas sasaucas ar dalījumu pēc skolas tipa – vairāk nekā 900 skolēnu sastopami tikai vidusskolās (ar pāris izņēmumiem).

2.6. attēls. Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā 2022. gadā sadalījumā pa skolas lielumiem.

Skolēnu sasniegumi ir saistīti ar skolēnu ģimenes sociāli ekonomisko statusu (SES). Skolēniem no izglītotākām un turīgākām ģimenēm ir lielākas iespējas iegūt augstākus sasniegumus testos. Šī sakarība pēdējos divos IEA ICCS ciklos parādīta 2.7. attēlā. Visi skolēni tika sadalīti 10 vienādās grupās atkarībā no ģimeņu SES un katrai grupai tika aprēķināti vidējie sasniegumi, pie kam pirmā grupa ir ar zemāko SES, bet desmitā – ar augstāko. Kā redzams no attēla, pēdējo sešu gadu laikā šajā jomā Latvijā nav notikušas izmaiņas. Starpība starp augstākā un zemākā SES grupu sasniegumiem ir ap 100 punktiem un tā nav vērtējama kā ļoti liela.

2.7. attēls. Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā 2016. un 2022. gadā saistībā ar ģimeņu sociāli ekonomisko statusu.

3

Skolēnu aptaujas rezultāti

- Vairāk kā puse Latvijas skolēnu uzskata, ka vardarbīgi konflikti un finanšu krīze var apdraudēt pasaules nākotni, bet aptuveni puse respondentu min bezdarbu, pārapdzīvotību un infekcijas slimības.
- Aplūkojot skolēnu atbilžu sadalījumu pa dzimumiem, SES un pilsoniskās izglītības sasniegumiem, var secināt, ka zēni izrādīja nebūtiski lielāku atbalstu ierobežojumiem kā meitenes, savukārt skolēni no augstāka SES ģimenēm un skolēni ar augstākiem sasniegumiem pilsoniskajās zināšanās izrādīja statistiski nozīmīgi augstāku atbalstu ierobežojumiem.
- Latvijas skolēni kā vislielāko apdraudējumu norādījuši piesārņojumu, kam seko ūdens trūkums, klimata pārmaiņas un bioloģiskās daudzveidības samazināšanās. Salīdzinot ar 2016. gadu, Latvijas skolēnu raizes par piesārņojumu, klimata pārmaiņām un ūdens trūkumu ir augušas.
- Latvijas skolēni jautājumos par gatavību piedalīties vides aizsardzības aktivitātēs demonstrē nozīmīgi zemāku rādītāju zem starptautiskā. Rādītāji bija līdzīgi arī Igaunijas skolēniem.
- Interese par politiskajiem jautājumiem Latvijas skolēniem turpina samazināties, skolēni izrāda salīdzinoši zemu aktivitāti digitālajos medijos, tomēr skolēni. Statistiski nozīmīgi mazāk kā citās Baltijas valstīs, Latvijas skolēni runā par šiem jautājumiem ar saviem vecākiem.
- Turpina samazināties arī to skolēnu skaits, kuri piedalās kādā no skolas vai ārpusskolas aktivitātēm, piemēram, skolas skolēnu pašpārvaldes vēlēšanās vai kandidēšanā uz tām, dalība brīvprātīgo grupā vai jauniešu politiskajā organizācijā.
- Kopumā turpina samazināties skolēnu interese par iesaisti atļautās politiskās aktivitātēs nākotnē, tomēr par iesaisti neatļautās politiskās aktivitātēs nākotnē skolēnu interese nedaudz, bet pieaug.
- Kopējā starptautiskā skolēnu interese par dalību savas valsts nacionālā parlamenta vai pašvaldību vēlēšanās turpina samazināties. Skolēni, kuru zināšanu līmenis pilsoniskajā izglītībā nerasniedza B kompetences līmeni, biežāk izrādīja interesi par kandidēšanu vēlēšanās nekā skolēni, kuru zināšanu līmenis sasniedza vai pārsniedza B kompetences līmeni.

- Kopumā Latvijas skolēni ir vieni no skeptiskākajiem IEA ICCS 2022 dalībvalstu skolēnu vidū attiecībā uz dažādību – gan imigrantu tiesībām, gan etniskajām grupām un to tiesībām, gan dzimumu līdztiesību, tomēr iezīmējas skaidra tendence – jo skolēniem ir augstākas zināšanas pilsoniskajā izglītībā, jo viņi vairāk atbalsta dažādību, tajā skaitā dzimumu līdztiesību.
- Septiņu valstu salīdzinājumā, Igaunijas un Zviedrijas jaunieši ir atbalstošākie demokrātijai kā labākajai sistēmai savā valstī un viņiem ir lielāka pārliecība un uzticēšanās, ka parlamenta deputāti darbojas par labu iedzīvotājiem. Visbiežāk Polijas un Slovākijas jauniešu atbildēs ir noraidošā attieksme pret deputātu rīcību un to demokrātijas formu, kādu viņi redz savā valstī.
- Latvijas skolēnu atbildes visbiežāk nav glaimojošas un Saeimas deputātu rīcību atbalstošas. No skolēnu atbildēm var secināt, ka demokrātija Latvijā varētu darboties veiksmīgāk un Saeimas deputātu rīcībai vajadzētu būt savus iedzīvotājus atbalstošākai.
- Salīdzinājumā ar IEA ICCS 2022 vidējo un citām šajā analīzē iekļautajām valstīm, Latvijai ir viszemākais rādītājs, kas ir arī statistiski nozīmīgs, atbildot pilnībā piekrītu, ka demokrātijas forma, kāda tā ir Latvijā, ir vislabākā pārvaldes forma.
- Salīdzinoši zema ir IEA ICCS 2022 dalībvalstu skolēnu pārliecinātība par parlamenta deputātu attieksmi pret iedzīvotājiem. Parlamenta darbu vispozitīvāk vērtē Zviedrijas un Igaunijas skolēni, noraidošākie pret parlamenta deputātu rīcību ir Polijas un Slovākijas skolēni.
- Trešdaļa IEA ICCS 2022 dalībvalstu skolēnu pilnīgi piekrīt, ka politiskiem lēmumiem ir jābūt pieņemtiem sadarbībā ar zinātņu ekspertiem.
- Skolēnu atbilžu rezultāti kopumā, analizējot IEA ICCS 2022 dalībvalstu vidējos rādītājus, ir vērtējami kā nopietns pieteikums tam, ka 8.klašu skolēni apzinās demokrātijas vērtību un ir spējīgi kritiski novērtēt demokrātijas draudu aspektus. Tomēr vēl joprojām puse no ICCS 2022 pētījuma dalībvalstu 13-14 gadus veciem skolēniem nesaredz draudus mediju kontrolē, cenzūrā vai aizliegumā, korupcijā un interešu konflikta atbalstā valdības darbā un politikā.
- Salīdzinot IEA ICCS 2016 un IEA ICCS 2022 pētījuma ciklus, skolēnu uzticība valdībai, nacionālajam parlamentam, tiesai un nacionālajiem plašsaziņas līdzekļiem (televīzijai, presei un radio) ir kritusies par 4 līdz 5 procentpunktiem.

Nodaļā analizētas skolēnu paustās attieksmes un uzskati, kurus skolēni norādīja IEA ICCS 2022 skolēnu aptaujā. Skolēnu attieksmes raksturo viņu šī brīža uzvedību, plānoto uzvedību nākotnē, kā arī skolēnu viedokli par viņu vecāku/aizbildņu ieinteresētību politiskos un sociālos jautājumos un viņu savstarpējo saskarsmi. Detalizēti aplūkoti skolēnu paustie uzskati par dažādiem apdraudējumiem un vides ilgtspējību, skolēnu paša attieksmes novērtējumu savā un vecāku/aizbildņu politiskajā aktivitātē gan digitālajā vidē, gan ikdienas saskarsmē, kā arī detalizēti aplūkoti skolēnu uzskati par dažādību imigrantu, etnisko minoritāšu un dzimumu līdztiesības aspektos.

3.1. Pasaules apdraudējumi un ilgtspējība

Jaunieši mūsdienās var iesaistīties pilsoniskajās un politiskajās aktivitātēs, izmantojot virtuālos tīklus, tostarp tos, kas balstīti uz sociālajiem medijiem (Boulianne & Theocharis, 2020). Interpretējot rezultātus attiecībā uz pilsonisko līdzdalību, jāņem vērā, ka dati vākti COVID-19 pandēmijas laikā, kad visā pasaulē bija dažāda veida ierobežojumi formālās izglītības realizācijā. Ar COVID-19 pandēmiju saistītie skolu slēgšanas pasākumi, no kuriem daži bija saistīti ar attālinātajām mācībām, dažādā mērā ietekmēja lielu daļu skolēnu visā pasaulē (UNESCO, 2020). Izglītības sistēmas un skolas īstenoja dažādas atbildes reakcijas uz ierobežojumu procesa organizācijā (Meinck, Fraillon & Strietholt, 2022; United Nations, 2020).

Skolēnu līdzdalība pilsoniskajās aktivitātēs skolā ir svarīga arī tāpēc, ka tā atspoguļo orientāciju uz pilsoniskumu, kas ietekmē turpmāko iespējamo dalību sabiedriskajās un politiskajās aktivitātēs (Keating & Janmaat, 2015). Saprātams, ka precīzāki mērījumi būtu iegūstami, ja izpētītu skolēnu attieksmes 8. klasē, un šo pašu skolēnu sabiedriskās un politiskās aktivitātes vēlāk, taču tas prasītu pārāk ilgu laiku un resursus. Tāpēc IEA ICCS 2022 skolēnu aptaujās iekļauti arī jautājumi par iespējamo skolēnu rīcību nākotnē.

Aplūkojot jautājumus, kas tiešā vai caurviju kontekstā skar skolēnu attieksmi pret ilgtspējību, tai jābūt iekļautai visās disciplīnās, lai sagatavotu cilvēkus sistemātiskai un kritiskai domāšanai (Doichinova, 2023). Ja cilvēku domāšana nemainās attiecinot ilgtspējības pieeju pilnīgi visur, tad nevaram runāt par pilnvērtīgu ilgtspējību. Augstāku ekonomisko ieguvumu vārdā nav jāziedo vides resursi (Kaivo-Oja u.c., 2014). Tas nozīmē, ka pilsoniski atbildīga rīcība ir virzīta uz ekonomikas attīstību, tolerējot vides ilgtspējību.

Brīvības ierobežojumi ārkārtas situācijās valstī

Lai gan Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā (Apvienoto Nāciju Organizācija, 1949) cilvēkiem ir piešķirtas brīvības, nesenie notikumi pasaulē, kur pandēmijas izskaušanai tika noteikti dažādi cilvēka brīvību ietekmējoši ierobežojumi, daudziem ir likuši apšaubīt brīvības definīciju, kas nosaka, ka:

- ikvienam ir tiesības uz dzīvību, brīvību un personas drošību;
- ikvienam ir tiesības uz domas, apziņas un reliģijas brīvību;
- ikvienam ir tiesības uz uzskatu un vārda brīvību;
- ikvienam ir tiesības brīvi pārvietoties un uzturēties katras valsts robežās, brīvība pamest savu dzīvesvietas valsti un atkal tajā atgriezties.

Tomēr ir situācijas, kad atsevišķas brīvības var tikt ierobežotas, ja tās ir pretrunā ar citām (piemēram, lai novērstu naida runas, kuru mērķis ir kūdīt uz naidu pret citiem, var ierobežot cilvēku vai kādu grupu brīvi paust savus uzskatus) vai, ja tas ir nepieciešams drošības apsvērumu

dēļ. Lai noskaidrotu skolēnu viedokli par jautājumiem, kas saistīti ar brīvības ierobežošanu, IEA ICCS 2022 pētījuma aptaujā skolēniem tika lūgts novērtēt savu piekrišanu (“pilnīgi piekrītu”, “piekrītu”, “nepiekrītu”, “pilnīgi nepiekrītu”) tam, cik lielā mērā skolēns piekrīt vai nepiekrīt, ka valdībai ir tiesības pieņemt šādus lēmumus ārkārtas situācijās (piemēram, infekcijas slimības, tādas kā COVID-19). Skolēnu atbilžu procentuālais sadalījums atspoguļots tabulā.

Kā redzams 3.1. un 3.2. tabulā, Latvijas un Slovēnijas skolēni kopumā pauduši viszemāko atbalstu dažādiem valsts mēroga ierobežojumiem, kam seko Slovākijas un Polijas skolēni. Visaugstāko atbalstu salīdzināto pētījuma dalībvalstu vidū izrādījuši Lietuvas un Igaunijas skolēni. Aplūkojot detalizētāk katru no atsevišķajiem skolas apgalvojumiem, var secināt, ka Latvijas skolēni vismazāk atbalstījuši šādus ierobežojumus:

ar likumu aizliegt cilvēkiem bez pamatota iemesla pamest savu dzīvesvietu – atbalstīja tikai 26% skolēnu;

slēgt veikalus un uzņēmumus – atbalstīja tikai 31% skolēnu;

likt cilvēkiem nodrošināt informāciju par savu pārvietošanos – atbalstīja tikai 36% skolēnu.

3.1. tabula. Dalībvalstu skolēnu procentuālais īpatsvars un skolas kopējais vērtējums ierobežojumu atbalstīšanai valsts mēroga ārkārtas situācijās (1. daļa)

To skolēnu procentuālais skaits, kuri piekrīt vai pilnībā priekrīt uz šādiem apgalvojumiem:

Valsts	Sodīt ar naudas sodu cilvēkus, kuru rīcība rada risku citiem cilvēkiem			Slēgt skolas			Ierobežot ceļošanu			Aizliegt liela mēroga pulcēšanos sporta un izklaides pasākumos			Atlikt Saeimas sēdes		
	%			%			%			%			%		
Igaunija	77	(1,1)		74	(1,2)	△	71	(1,3)	▲	68	(1,3)	△	52	(1,0)	
Latvija*	68	(1,0)	▽	61	(1,2)	▽	57	(1,2)	▽	59	(1,2)		44	(1,0)	▽
Lietuva	82	(0,9)	△	76	(1,0)	△	71	(1,1)	▲	71	(1,3)	△	53	(1,1)	
Polija	79	(0,8)		75	(1,0)	△	59	(0,9)	▽	57	(0,9)	▽	61	(0,9)	△
Slovākija	75	(1,0)	▽	71	(1,0)	△	55	(1,1)	▽	55	(1,2)	▽	48	(1,1)	▽
Slovēnija	61	(0,8)	▼	68	(1,1)		51	(1,0)	▽	49	(1,1)	▼	53	(0,8)	
Zviedrija*	75	(0,7)	▽	67	(1,1)		68	(1,1)	△	70	(1,0)	△	54	(1,0)	
ICCS 2022 vidējā vērtība	77	(0,2)		67	(0,3)		61	(0,3)		61	(0,3)		53	(0,2)	

3.2. tabula. Dalībvalstu skolēnu procentuālais īpatsvars un skalas kopējais vērtējums ierobežojumu atbalstīšanai valsts mēroga ārkārtas situācijās (2. daļa)

Valsts	Ar likumu aizliegt miermīlīgu protestu, demonstrāciju vai mītiņu rīkošanu %			Slēgt veikalus un uzņēmumus %			Likt cilvēkiem nodrošināt informāciju par savu pārvietošanos %			Ar likumu aizliegt cilvēkiem bez pamatota iemesla pamest savu dzīvesvietu %			Vidējie skalas punkti, kas norāda skolēnu atbalstu ierobežojumiem valsts mēroga ārkārtas situācijā		
Igaunija	44	(0,9)	△	61	(1,2)		31	(1,1)	▽	26	(1,2)	▽	51	(0,2)	△
Latvija*	47	(1,0)		31	(1,0)	▽	36	(1,1)	▽	26	(0,9)	▽	48	(0,2)	▽
Lietuva	43	(0,9)	△	39	(0,9)		49	(1,0)	▲	40	(1,1)	△	51	(0,2)	△
Polija	44	(1,0)	▽	33	(0,8)	△	29	(0,7)	▽	25	(0,7)	▽	49	(0,1)	▽
Slovākija	42	(1,1)	▽	47	(1,3)	▽	31	(1,0)	▽	35	(1,1)		49	(0,2)	▽
Slovēnija	44	(0,9)	▼	35	(1,0)		34	(0,9)	▽	30	(0,9)	▽	48	(0,2)	▽
Zviedrija*	54	(1,1)	△	44	(0,9)		24	(0,9)	▼	32	(0,8)	▽	50	(0,3)	
ICCS 2022 vidējā vērtība	45	(0,3)		42	(0,3)		39	(0,2)		35	(0,3)		50	(0,1)	

Visvairāk Latvijas skolēnu atbalstīja tādus ierobežojumus, kā cilvēku, kuru rīcība apdraud citus, sodīšanas ar naudas sodu (68%) un skolu slēgšanu (61%), ko starptautiski visās dalībvalstīs kopumā bija norādījuši attiecīgi 77% un 67% skolēnu. Līdzīgi augstu atbalstu minētajiem diviem ierobežojumiem paiduši arī citu salīdzināto dalībvalstu skolēni. Aptuveni 70% Lietuvas, Igaunijas un Zviedrijas skolēnu uzskatīja, ka būtu jāierobežo ceļošana un liela mēroga pulcēšanās, Latvijā tādu uzskatu pauda tikai attiecīgi 57% un 59% skolēnu. Polijas skolēni izrādīja vislielāko atbalstu nacionālā parlamenta sēžu atlikšanai, bet vairāk kā puse Zviedrijas skolēnu uzskatīja, ka jāaizliedz arī miermīlīgi protesti. Visvairāk – 61% Igaunijas skolēnu uzskatīja, ka valdība drīkst slēgt veikalus un uzņēmumus, bet līdzīgi uzskatīja tikai 31% Latvijas skolēnu.

Aplūkojot skolēnu atbilžu sadalījumu pa dzimumiem, SES un pilsoniskās izglītības sasniegumiem, var secināt, ka zēni izrādīja nebūtiski lielāku atbalstu ierobežojumiem kā meitenes, savukārt skolēni no augstāka SES ģimenēm un skolēni ar augstākiem sasniegumiem pilsoniskajās zināšanās izrādīja statistiski nozīmīgi augstāku atbalstu ierobežojumiem.

Apdraudējumi pasaulē

Dažādās pasaules vietās skolēni saskaras ar atšķirīgiem apdraudējumiem, bet pastāv arī globāli apdraudējumi. Lai apkopotu skolēnu viedokli par globālajiem draudiem, jau IEA ICCS 2016 ciklā tika ietverti 10 jautājumi, no kuriem visi tika pārnesti uz IEA ICCS 2022 pētījuma ciklu, kā arī pievienots viens papildjautājums par bioloģiskās daudzveidības samazināšanos. Kopumā skolēniem bija iespēja paust savu viedokli par 11 apdraudējumiem, tai skaitā piesārņojumu, nabadzību, bezdarbu, klimata izmaiņām, vardarbīgiem konfliktiem, ūdens trūkumu, pārāpdzīvotību.

Ar dabu saistīti apdraudējumi

Starptautiski 80% skolēnu norādīja, ka piesārņojums apdraud pasauli globāli lielā mērā, kam sekoja ūdens trūkums, ko atzīmēja 72% skolēnu, un klimata pārmaiņas, ko norādīja 68% skolēnu. Kā ceturto svarīgāko apdraudējumu skolēni norādīja bioloģiskās daudzveidības samazināšanos. Salīdzināto dalībvalstu skolēnu viedoklis redzams 3.3. tabulā.

3.3. tabula. Globālie apdraudējumi pēc skolēnu ieskatiem, kas apdraud pasauli lielā mērā

To skolēnu procentuālā daļa, kuri uzskata, ka tas lielā mērā apdraud pasaules nākotni:

	Piesārņojums						Klimata pārmaiņas						Ūdens trūkums						Bioloģiskās daudzveid.		Skalas vidējie punkti, kas norāda skolēnu bažas par draudiem globālajai videi			
Valsts	2022		2016		Starpība		2022		2016		Starpība		2022		2016		Starpība		2022		2016		Starpība	
Igaunija	82 (0,9)	△	64 (1,1)		18 (1,4)		69 (1,3)		48 (1,4)		21 (1,9)		75 (1,1)		72 (1,0)		3 (1,5)		65 (1,3)	△	51 (0,3)	△	△	
Latvija*	82 (0,9)	△	75 (1,0)		6 (1,3)		70 (1,3)		50 (1,0)		20 (1,7)		72 (1,0)		67 (1,1)		5 (1,4)		61 (1,2)	△	50 (0,3)	△	△	
Lietuva	86 (0,7)	△	86 (0,7)		0 (1,0)		75 (1,0)	△	57 (1,1)		19 (1,5)		85 (0,8)	△	76 (1,1)		9 (1,4)		67 (1,1)	△	52 (0,2)	△	△	
Polija	82 (0,7)	△					65 (0,9)	▽					80 (0,7)	▽					68 (0,9)	△	51 (0,2)	▽	▽	
Slovākija	81 (0,9)	△					68 (1,1)						70 (1,2)						59 (1,1)	▽	50 (0,3)	△	△	
Slovēnija	81 (0,8)		81 (0,9)		-1 (1,3)		59 (0,9)	▽	47 (1,0)		12 (1,3)		75 (0,9)	▽	77 (1,0)		-1 (1,3)		62 (1,0)		50 (0,2)	▽	▽	
Zviedrija*	75 (0,8)	▽	79 (0,8)		-4 (1,1)		71 (0,9)	△	68 (0,9)		3 (1,3)		61 (0,9)	△	46 (1,1)		15 (1,5)		52 (1,1)	▽	49 (0,2)	△	△	
ICCS 2022 vidējā vērtība	80 (0,2)						68 (0,3)						72 (0,3)						61 (0,3)		50 (0,1)			
ICCS 2016 vidējā vērtība			75 (0,3)		3 (0,4)				55 (0,3)		14 (0,4)				65 (0,3)		6 (0,4)							

Kopumā vismazāk par piesārņojumu ir norūpējušies Zviedrijas (75%), bet visvairāk – Lietuvas (86%) skolēni. Latvijas skolēni kā vislielāko apdraudējumu norādījuši piesārņojumu (82%), kam seko ūdens trūkums (72%), klimata pārmaiņas (70%) un bioloģiskās daudzveidības samazināšanās (61%). Salīdzinot ar 2016. gadu, Latvijas skolēnu raizes par piesārņojumu un klimata pārmaiņām ir augušas attiecīgi par 6% un 20%, bet par ūdens trūkumu – par 5%. Lielāku rūpju pieaugumu, salīdzinot ar 2016. gadu, par klimata pārmaiņām un piesārņojumu izrādījuši tikai Igaunijas skolēni, attiecīgi par 18% un 21%, bet vislielāko pieaugumu rūpēm par ūdens trūkumu uzrādījuši Zviedrijas skolēni – par 15%, kuriem ir samazinājies uztraukums par piesārņojumu par 4%, salīdzinot ar 2016. gadu. Savukārt par bioloģiskās daudzveidības samazināšanās draudiem visvairāk uztraucas Polijas skolēni (68%), kam seko Lietuvas (67%) un Igaunijas (65%) skolēni.

Vardarbīgi konflikti, infekcijas slimības un globālās finanšu krīzes

Lai gan laikā no 2016. līdz 2022. gadam daudzās valstīs ir palielinājušās bažas par vardarbīgiem konfliktiem, karu un globālo finanšu krīzi (attiecīgi vidēji par astoņiem un septiņiem procentpunktiem), salīdzinājumā ar 2016. gadu mazāk skolēnu (vidēji par astoņiem procentpunktiem) uzskatīja infekcijas slimības par lielu pasaules nākotnes apdraudējumu 2022. gadā. Salīdzināto valstu skolēnu procentuālais iedalījums, kuri norādījuši, ka vardarbīgi konflikti, infekcijas slimības un globālā finanšu krīze lielā mērā apdraud pasaules nākotni, redzams 3.4. tabulā.

3.4. tabula. Valsts vidējie skalas punkti, kas norāda skolēnu bažas par globālās vides apdraudējumu atkarībā no dzimuma, sociālekonomiskā stāvokļa un pilsonisko zināšanu līmeņa

To skolēnu procentuālā daļa, kuri uzskata, ka tas lielā mērā apdraud pasaules nākotni:															
Valsts	Vardarbīgi konflikti					Infekcijas slimības					Globāla finanšu krīze				
	2022			2016	Starpība	2022			2016	Starpība	2022			2016	Starpība
Igaunija	53 (1,2)			44 (1,2)	9 (1,7)	50 (1,3)			65 (1,1)	-14 (1,7)	46 (1,4)	▽		26 (1,0)	21 (1,7)
Latvija*	58 (1,0)	△		49 (1,1)	9 (1,5)	50 (1,1)			68 (1,2)	-18 (1,6)	59 (1,1)	△		44 (1,2)	15 (1,6)
Lietuva	71 (1,0)	▲		63 (1,1)	8 (1,5)	63 (1,0)	▲		73 (1,0)	-10 (1,4)	58 (1,1)	△		48 (1,3)	10 (1,7)
Polija	78 (0,9)	▲				51 (0,9)					43 (0,8)	▽			
Slovākija	54 (1,2)					46 (1,0)	▽				50 (1,0)				
Slovēnija	44 (1,0)	▽		42 (1,1)	2 (1,5)	49 (0,9)	▽		65 (1,0)	-16 (1,3)	48 (0,9)	▽		47 (1,0)	1 (1,4)
Zviedrija*	47 (0,9)	▽		34 (1,2)	12 (1,5)	41 (1,2)	▽		34 (0,9)	7 (1,5)	44 (0,9)	▽		31 (0,9)	12 (1,3)
ICCS 2022 vidējā vērtība	54 (0,2)					52 (0,2)					50 (0,3)				
ICCS 2016 vidējā vērtība				47 (0,3)	5 (0,4)	52 (0,3)			60 (0,3)	-9 (0,4)	50 (0,3)			44 (0,3)	6 (0,4)

Kā redzams 3.4. tabulā, no salīdzinātajām valstīm visvairāk skolēnu no Polijas (78%) un Lietuvas (71%) paiduši uzskatu, ka vardarbīgi konflikti ir drauds pasaules nākotnei. Arī vairāk kā puse Latvijas (58%), Igaunijas (53%) un Slovākijas (54%) skolēnu uzskata līdzīgi. Šāds viedoklis nav pārsteigums, jo laikā, kad šajās valstīs tika vākti pētījuma dati (2022. gadā), tikko bija sācies neizprovocēts Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā.

Neskatoties uz faktu, ka pandēmija bija tikko beigusies, tikai 63% Lietuvas skolēnu, kas ir statistiski nozīmīgi vairāk kā starptautiski vidēji, uzskatīja, ka infekcijas slimības varētu būt drauds pasaules nākotnei. Igaunijas (50%), Latvijas (50%) un Polijas (51%) skolēnu viedoklis sakrīt ar starptautisko vidējo rādītāju.

Globāla finanšu krīzes iespējamība visvairāk satrauc Latvijas (59%) un Lietuvas (58%) skolēnus, kuri biežāk kā starptautiski vidēji atzīmējuši, ka, viņuprāt, šis risks apdraud pasaules nākotni lielā mērā. Vislielākais pieaugums redzams Igaunijas (no 26% iepriekšējā pētījuma ciklā uz 46% šajā pētījuma ciklā) skolēnu atbildēs, kuri salīdzinājumā ar 2016. gadu par 21% biežāk norādījuši uz globālu finanšu krīzi, kā ievērojamu risku.

Nabadzība, bezdarbs un pārapdzīvotība

Laikā no 2016. līdz 2022. gadam bija vērojamas nelielas izmaiņas to skolēnu īpatsvarā, kuri uzskata nabadzību un bezdarbu par nozīmīgu apdraudējumu pasaules nākotnei, bet par vidēji sešiem procentpunktiem palielinājās to skolēnu īpatsvars, kuri uzskata, ka pasaules nākotnei draud pārapdzīvotība. Salīdzināto valstu skolēnu procentuālais skaits, kas atbildējuši, ka minētos trīs jautājumus uzskata par draudu lielā mērā, redzams 3.5. tabulā.

3.5. tabula. Skolēnu priekšstatu par globālajiem draudiem – nabadzību, bezdarbu un pārapdzīvotību

To skolēnu procentuālā daļa, kuri uzskata, ka tas lielā mērā apdraud pasaules nākotni:															
Valsts	Nabadzība					Bezdarbs					Pārapdzīvotība				
	2022			2016	Starpība	2022			2016	Starpība	2022			2016	Starpība
Igaunija	44 (1,3)	▽		41 (1,3)	4 (1,8)	50 (1,2)	△		36 (1,1)	15 (1,6)	58 (1,2)	▲		39 (1,1)	20 (1,6)
Latvija*	52 (1,0)			51 (1,4)	1 (1,7)	49 (1,2)	△		44 (1,1)	5 (1,6)	46 (1,2)			40 (1,2)	6 (1,7)
Lietuva	61 (1,0)	△		63 (1,1)	-2 (1,5)	45 (1,2)			41 (1,2)	4 (1,7)	46 (1,1)			37 (1,2)	9 (1,6)
Polija	32 (0,9)	▼				35 (0,9)	▽				44 (0,9)				
Slovākija	51 (0,8)	▽				44 (1,1)					45 (1,1)				
Slovēnija	55 (0,9)	△		65 (1,0)	-10 (1,3)	44 (1,0)			55 (1,1)	-11 (1,5)	45 (1,0)			44 (0,9)	1 (1,4)
Zviedrija*	45 (1,1)	▽		43 (1,2)	2 (1,6)	36 (1,0)	▽		27 (1,1)	8 (1,4)	45 (1,2)			41 (1,1)	4 (1,6)
ICCS 2022 vidējā vērtība	53 (0,3)					44 (0,2)					45 (0,3)				
ICCS 2016 vidējā vērtība				54 (0,3)	-2 (0,4)	45 (0,3)			42 (0,3)	3 (0,4)	46 (0,3)			39 (0,3)	7 (0,4)

Kā redzams 3.5. tabulā, vairāk nekā puse Latvijas (53%), Lietuvas (61%), Slovākijas (51%) un Slovēnijas (55%) skolēnu uzskata, ka nabadzība apdraud pasauli lielā mērā, savukārt Polijas (32%) skolēni šo kā būtisku draudu norādījuši statistiski nozīmīgi retāk nekā skolēni starptautiski. Salīdzinājumā ar 2016. gadu, par vienu procentpunktu vairāk Latvijas skolēnu nabadzību norādījuši kā nozīmīgu draudu, savukārt Igaunijas skolēnu, kas norādījuši uz nabadzību kā draudu 2022. gadā, ir par četriem procentpunktiem vairāk nekā 2016. gadā, tādējādi uzrādot statistiski nozīmīgu atšķirību starp abiem pētījuma cikliem.

Tikai 35% Polijas skolēnu 2022. gadā uztraucās par bezdarbu kā nozīmīgu apdraudējumu pasaules nākotnei, savukārt Igaunijas skolēni tieši pretēji – aptuveni puse (50%) uzskata, ka tas ir nozīmīgs drauds, kā arī, salīdzinot ar 2016. gadu, skolēnu skaits Igaunijā, kuri uzskata bezdarbu par apdraudējumu, ir pieaudzis par 15%. Latvijā aptuveni 49% skolēnu 2022. gadā norādījuši bezdarbu kā globālu draudu un salīdzinājumā ar 2016. gadu, skolēnu skaits, kuri tā domā, ir pieaudzis par pieciem procentiem. Arī Zviedrijas skolēni 2022. gadā vairāk nekā 2016. gadā izteikuši apgalvojumu, ka bezdarbs apdraud pasaules nākotni, tomēr Zviedrijā līdzās Polijai 2022. gada ciklā no salīdzinātajām valstīm vismazāk skolēnu kopumā ir norādījuši šādu draudu – tikai nedaudz vairāk par trešdaļu skolēnu, t.i., 36%.

Vairāk kā puse Igaunijas skolēnu (58%) norādījuši pārapdzīvotību kā nozīmīgu draudu pasaules nākotnei, turklāt šis skaits statistiski nozīmīgi pārsniedz starptautiskos vidējos rādītājus. Arī Latvijas (46%) un Lietuvas (46%) skolēni norāda pārapdzīvotību kā nozīmīgu draudu. Ja 2022. gadā šādu Igaunijas skolēnu bija par 20% vairāk kā 2016. gadā, tad Latvijā un Lietuvā uz pārapdzīvotību kā globālu problēmu norādīja attiecīgi par 6% un 9% vairāk skolēnu salīdzinājumā ar 2016. gada ciklu.

Aplūkojot skolēnu uzrādītās atbildes vidēji starp salīdzinātajām dalībvalstīm, var teikt, ka Zviedrijas skolēni vismazāk (51% skolēnu) uzskata IEA ICCS 2022 pētījuma ciklā minētos draudus par būtiskiem riskiem pasaules nākotnei, savukārt Lietuvas skolēni (aptuveni 65%), kam seko Latvijas (60%) un Igaunijas (59%) skolēni, visbiežāk minētos draudus atzīmējuši kā būtisku apdraudējumu.

Skolēnu gatavība piedalīties vides aizsardzības aktivitātēs

3.6. tabula demonstrē skolēnu gatavību piedalīties vides aizsardzības aktivitātēs. Kopumā jautājumos par pieprasīšanu pārtraukt kaitējuma nodarīšanu videi (59%), resursu taupīšanu (58%) Latvijas skolēni uzrādījuši būtiski zemāku sniegumu par starptautisko (72%). Attiecībā uz videi nedraudzīgu izstrādājumu iegādi (56%) un dalību protesta akcijās vides aizsardzības nolūkā (48%) Latvijas skolēni uzrādījuši statistiski nozīmīgi zemākus rādītājus par starptautiskajiem. Starp aplūkotajām dalībvalstīm vistuvākie rezultāti bija Igaunijai, kur 64% skolēnu iestājas par rosinājumu taupīt resursus, kas bija labāks rādītājs nekā Latvijas skolēniem, toties jautājumā par protesta akcijām Igaunijas skolēni minēja šādu rīcību 43% gadījumu, kas bija zemāk nekā skolēniem Latvijā.

Kopumā Latvijas skolēni jautājumos par gatavību piedalīties vides aizsardzības aktivitātēs demonstrē nozīmīgi zemāku rādītāju zem starptautiskā, kā arī zemāko starp aplūkotajām dalībvalstīm. Rādītāji bija līdzīgi arī Igaunijas skolēniem.

3.6. tabula. Valsts procentuālās attiecības un skalas punkti, kas norāda skolēnu paredzamo līdzdalību vides aizsardzības pasākumos

Valsts	Pieprasītu kādam pārtraukt kaitējuma nodarīšanu videi			Rosinātu cilvēkus sniegt personīgu ieguldījumu vides aizsardzībā (piemēram, taupīt ūdeni)			Atteiktos iegādāties izstrādājumus, kas nodara kaitējumu videi			Piedalītos organizētā protesta akcijā, lai pieprasītu vairāk pasākumu vides aizsargāšanai			Vidējie skalas punkti, kas norāda skolēnu paredzamo līdzdalību vides aizsardzības pasākumos		
	%			%			%			%					
Igaunija	58	(1,4)	▼	64	(1,4)	▽	56	(1,3)	▽	43	(1,3)	▼	47	(0,3)	▼
Latvija ¹	59	(1,2)	▼	58	(1,3)	▼	56	(1,2)	▽	48	(1,2)	▽	46	(0,3)	▼
Lietuva	73	(0,8)		75	(0,9)	△	68	(1,1)	△	63	(1,0)	△	51	(0,2)	△
Polija	84	(0,7)	▲	78	(0,9)	△	73	(0,9)	△	61	(0,9)	△	51	(0,2)	△
Slovākija	79	(1,0)	△	75	(1,1)	△	66	(1,1)		62	(1,3)	△	51	(0,3)	△
Slovēnija	68	(1,0)	▽	68	(1,1)	▽	63	(1,0)	▽	55	(1,0)		49	(0,2)	▽
Zviedrija ¹	61	(1,1)	▼	65	(1,1)	▽	63	(1,0)	▽	35	(1,1)	▼	47	(0,2)	▽
ICCS 2022 vidējais	72	(0,2)		72	(0,2)		66	(0,2)		57	(0,2)		50	(0,1)	

Skolēnu attieksme pret dabas aizsardzību

Latvijas skolēni uzrāda starptautiskajiem rādītājiem tuvs rezultātus jautājumos par valsts sadarbību dabas resursu saglabāšanai (91%), cilvēku atbildību par dabas aizsardzību (89%). Pirmajā gadījumā visu salīdzināto dalībvalstu skolēnu rezultāti bija līdzīgi, bet jautājumā par atbildību Slovākijas skolēni uzrādīja tikai 68% pret 90% starptautiski vidējo. Jautāti par katra pilsoņa ieguldījumu piesārņojuma mazināšanā (85%) un Latvijas ieguldījumu vides aizsardzībai citās valstīs, 65% Latvijas skolēnu uzrāda zemāku vērtējumu par starptautisko vidējo, bet jautājumā par valdības rīcības uzsvaru no ekonomiskās izaugsmes par labu vides aizsardzībai 66% Latvijas skolēnu uzrādīja kritiski zemāku rādītāju par starptautisko vidējo (79%). Jautājums par valdības rīcību ir bijis neviennozīmīgs aplūkoto dalībvalstu vidū, kur vēl zemāks rādītājs bija Polijas skolēniem (62%), bet krietni augstāks Slovēnijas skolēniem (87%) pret starptautisko vidējo (79%). Kopumā Latvijas skolēni uzrāda zemākus rezultātus par attieksmi vides aizsardzības jautājumos un kritiski zemāk par starptautisko, vērtējot valdības rīcības maiņu no ekonomiskās izaugsmes uz vides aizsardzību.

3.7. tabula. Skolēnu attieksme vides aizsardzības jautājumos. Valsts procentuālie rādītāji un skalu vērtējumi

Valsts	Valstīm jāsadarbības savā starpā, lai saglabātu pasaules dabas resursus			Katram pilsonim jānodod savs ieguldījums piesārņojuma mazināšanā			Visiem cilvēkiem jāizturas atbildīgi pret dabas aizsardzību			Valdībām vairāk uzmanības jāpievērš vides aizsardzībai, nekā ekonomiskās izaugsmes atbalstīšanai			Latvijai jāsniedz savs ieguldījums vides aizsardzībā citās valstīs			Skalas vidējie punkti, kas norāda skolēnu pozitīvo attieksmi pret vides aizsardzību		
	%			%			%			%			%					
Igaunija	94	(0,6)	△	89	(0,8)		90	(0,7)		76	(1,1)	▽	74	(1,3)		49	(0,3)	▽
Latvija ¹	91	(0,8)		85	(0,8)	▽	89	(0,8)		66	(1,1)	▼	65	(1,1)	▽	47	(0,2)	▽
Lietuva	93	(0,5)	△	93	(0,6)	△	91	(0,6)	△	79	(0,9)		73	(1,0)		50	(0,2)	
Polija	95	(0,4)	△	89	(0,6)		89	(0,6)		62	(0,9)	▼	71	(0,8)	▽	47	(0,2)	▽
Slovākija	89	(1,0)	▽	86	(0,7)	▽	68	(0,9)	▼	66	(1,0)	▼	80	(1,0)	△	47	(0,2)	▼
Slovēnija	89	(0,8)	▽	90	(0,7)		88	(0,8)	▽	87	(0,6)	△	63	(0,9)	▼	49	(0,2)	▽
Zviedrija ¹	94	(0,6)	△	88	(0,6)	▽	93	(0,5)	△	81	(0,8)	△	72	(0,8)		50	(0,2)	
ICCS 2022 vidējais	92	(0,2)		90	(0,2)		90	(0,2)		79	(0,2)		73	(0,2)		50	(0,1)	

3.2. Līdzdalība pilsoniskajās un politiskajās aktivitātēs

Līdzdalību pilsoniskajās un politiskajās aktivitātēs IEA ICCS pētījumā mēra, izmantojot skolēnu aptaujās pausto skolēnu viedokli par viņu pašu, viņu vecāku/aizbildņu iesaisti, interesi un aktivitāti.

Skolēnu iesaiste digitālajos medijos

Palielinoties digitālajā vidē publicētā satura patēriņam jauniešu vidū (Rideout u.c., 2022), IEA ICCS 2022 pētījuma ciklā ietvēra jaunu jautājumu grupu, kuras mērķis bija noskaidrot skolēnu iesaisti pilsonisko jautājumu risināšanā digitālajā vidē. Skolēniem bija iespēja atbildēt uz jautājumu: “Cik bieži tu iesaisties katrā no minētajām aktivitātēm internetā un sociālajos medijos?”, norādot vienu no četrām atbildēm: “nekad vai gandrīz nekad”, “ik mēnesi (vismaz vienu reizi mēnesī)”, “ik nedēļu (vismaz vienu reizi nedēļā)” un “katru dienu vai gandrīz katru dienu”. Skolēnu atbilžu procentuālais sadalījums uz četrām no piecām nosauktajām aktivitātēm redzams 3.8. tabulā.

3.8. tabula. Skolēnu pilsoniskā līdzdalība digitālajos plašsaziņas līdzekļos – procentuālie rādītāji un skalas vidējie punkti valstī

To skolēnu procentuālā daļa, kuri ziņo, ka minēto darbību dara vismaz reizi nedēļā:															
Valsts	Atzīmē ar "Patīk" tiešsaistē publicētas ziņas par politisku vai sociālu jautājumu			Raksta komentārus tiešsaistē par kādu politisku vai sociālu jautājumu			Kopīgo saturu par kāda cita cilvēka publicētu politisku vai sociālu jautājumu			Publicē internetā vai sociālajos medijos savu saturu par politisku vai sociālu jautājumu			Vidējie skalas punkti, kas norāda skolēnu iesaistīšanos politisko vai sociālo jautājumu risināšanā, izmantojot digitālos/sociālos medijus		
	%			%			%			%					
Igaunija	19	(1,0)	▽	4	(0,4)	▽	5	(0,4)	▽	3	(0,4)	▽	48	(0,2)	▽
Latvija*	23	(0,9)		6	(0,4)	▽	7	(0,5)		5	(0,4)	▽	49	(0,2)	▽
Lietuva	26	(0,9)	△	9	(0,7)		9	(0,6)	△	6	(0,5)		51	(0,2)	△
Polija	30	(0,9)	△	9	(0,5)		5	(0,4)	▽	4	(0,3)	▽	51	(0,2)	△
Slovākija	26	(1,0)	△	9	(0,8)		7	(0,5)		7	(0,6)	△	50	(0,3)	
Slovēnija	12	(0,6)	▼	7	(0,5)		6	(0,4)	▽	5	(0,4)		48	(0,2)	▽
Zviedrija*	24	(1,0)		-	(0,0)	▽	5	(0,4)	▽	3	(0,5)	▽	50	(0,2)	
ICCS vidējā vērtība	24	(0,2)		8	(0,1)		7	(0,1)		6	(0,1)		50	(0,1)	

Kā redzams 3.8. tabulā, no salīdzinātajām pētījuma dalībvalstīm visvairāk Polijas (30%), Lietuvas (26%) un Slovākijas (26%) skolēni atzīmē tiešsaistes ziņu par politiskajiem un sociālajiem jautājumiem ar “patīk”. Lietuvas (9%), Polijas (9%) un Slovākijas (9%) skolēni arī visbiežāk komentē tiešsaistes ziņas par politiskiem un sociāliem jautājumiem, savukārt visvairāk skolēnu no Lietuvas (9%) dalās ar saturu par politisku vai sociālu jautājumu, ko internetā vai sociālajos medijos izveidojis kāds cits. Paša veidotu saturu visbiežāk publicē Slovākijas (7%) un Lietuvas skolēni (6%). Skolēnu pilsoniskās līdzdalības digitālajos plašsaziņas līdzekļos skalas visaugstākā vidējā vērtība ir Lietuvas (51 punkts) un Polijas skolēniem (51 punkts), kam seko Slovākijas (50 punkti) un Zviedrijas skolēni (50 punkti), kuru skalas vidējā vērtība sakrīt ar dalībvalstu vidējo vērtību starptautiski. Latvijas skolēnu aktivitātes digitālajos medijos (49 punkti) ir nedaudz zemākas par Lietuvas skolēnu aktivitāti (51 punkts), bet augstākas kā Igaunijas skolēniem (48 punkti).

Starptautiski vērojama salīdzinoši zema skolēnu aktivitāte gan digitālā satura radīšanā, gan pārpublicēšanā, gan komentēšanā, daudz biežāk skolēni atzīmē jau radītu saturu ar “patīk” emocijzīmi. Šis fakts varētu būt izskaidrojams ar salīdzinoši īso laika sprīdi, kopš kura 8.klašu skolēniem legāli bijusi iespēja ne tikai patērēt digitālo mediju platformu saturu, bet to arī radīt.

Piemēram, biežāk izmantoto platformu youtube.com, instagram.com, snapchat.com, tictoc.com u.c. saturs oficiāli ir pieejams tikai no 13 gadu vecuma.

Digitālo mediju izmantošana, grupējot pēc skolēnu intereses par sociālajiem un politiskajiem jautājumiem un skolēnu zināšanu līmeņa, apkopota 3.9. tabulā.

3.9. tabula. Skalas vidējais vērtējums skolēnu iesaistē politiskajos vai sociālajos jautājumos

	Skalas vidējais vērtējums pēc skolēnu intereses						Skalas vidējais vērtējums pēc pilsonisko zināšanu līmeņa							
	Nav intereses par pilsoniskiem jautājumiem						Kompetences līmenis nesasniedz B (zem 479)							
	Diezgan vai ļoti ieinteresēti politiskos jautājumos						Kompetences līmenis sasniedz B (479 vai vairāk)							
Valsts	12	8	4	0	4	8	12	12	8	4	0	4	8	12
Igaunija	47 (0,2)						52 (0,3)	49 (0,5)						48 (0,3)
Latvija*	48 (0,2)						54 (0,4)	50 (0,3)						49 (0,2)
Lietuva	49 (0,2)						54 (0,4)	52 (0,4)						50 (0,2)
Polija	48 (0,2)						54 (0,3)	50 (0,4)						51 (0,2)
Slovākija	49 (0,2)						55 (0,6)	53 (0,5)						49 (0,3)
Slovēnija	46 (0,2)						52 (0,6)	49 (0,3)						47 (0,3)
Zviedrija*	48 (0,2)						54 (0,3)	51 (0,5)						50 (0,2)
ICCS vidējā vērtība	48 (0,1)						54 (0,1)	51 (0,1)						49 (0,1)

Visās pētījuma dalībvalstīs bija vērojama nozīmīga pozitīva saistība starp to, kā skolēni izmanto digitālos medijus pilsoniskai līdzdalībai un interesi par sociālajiem un politiskajiem jautājumiem. 3.9. tabulas kolonnā “Skalas vidējais vērtējums pēc skolēnu intereses” šāda nozīmīga pozitīva saistība redzama arī salīdzinātajām dalībvalstīm. Skolēniem, kuri ir diezgan vai ļoti ieinteresēti pilsoniskajos jautājumos, uzrādīja par vairāk kā 6 skalas punktiem digitālo mediju izmantošanu.

Lielākajā daļā dalībvalstu tika konstatēta neliela negatīva saistība starp skolēnu digitālo mediju izmantošanu pilsoniskai līdzdalībai un pilsoniskajām zināšanām. Kā redzams 3.8. tabulā, skalas vērtējums, kas atspoguļoja digitālo plašsaziņas līdzekļu izmantošanu pilsoniskai līdzdalībai, skolēniem ar pilsoniskām zināšanām zem B līmeņa bija vidēji par gandrīz diviem skalas punktiem augstāks nekā skolēniem ar pilsoniskām zināšanām B līmenī vai augstāk.

Salīdzinot digitālo mediju izmantošanu starp dzimumiem, netika konstatētas statistiski nozīmīgas atšķirības.

Skolēnu un viņu vecāku interese par politiskajiem jautājumiem

Šajā pētījuma ciklā skolēni tika lūgti novērtēt savu, kā arī savu vecāku/aizbildņu interesi par politiskajiem un sociālajiem jautājumiem, izmantojot to pašu jautājumu, kas tika uzdots iepriekšējā ciklā 2016. gadā. Skolēni abos pētījuma ciklos savu interesi novērtēja, atzīmējot vienu no četrām atbildēm: “ļoti interesējas”, “pietiekami interesējas”, “īpaši neinteresējas” un “nemaz neinteresējas”, atbildes sniedzot gan par sevi, gan arī par saviem vecākiem/aizbildņiem. No šī jautājuma tika izveidoti divi dihotomi rādītāji, kas raksturoja, cik lielā mērā skolēni un skolēnu vecāki/aizbildņi interesējas par politiskiem un sociāliem jautājumiem. Rādītāju vērtības apkopotas 3.10. tabulā.

Kā redzams 3.10. tabulā, šajā pētījuma ciklā Latvijā salīdzinot ar IEA ICCS 2016 rezultātiem, par diviem procentpunktiem ir samazinājies to skolēnu skaits, kuri interesējas par politiskiem un sociāliem jautājumiem. Latvijā tikai 26% skolēnu interesējas par šiem jautājumiem, kas ir mazāk kā Lietuvā (35%), Igaunijā (33%), Polijā (40%) un Zviedrijā (38%), bet vairāk kā Slovākijā (21%) un Slovēnijā (22%). Latvijas skolēnu vecāki kopumā ir gandrīz tikpat ieinteresēti politiskajos un sociālajos jautājumos kā Lietuvas un Igaunijas skolēnu vecāki, t.i., attiecīgi 51% Latvijas skolēnu vecāki, 54% Lietuvas skolēnu vecāki un 57% Igaunijas skolēnu vecāki, tiesa, Polijas un Zviedrijas skolēnu vecāki izrāda ievērojami lielāku interesi par šiem jautājumiem, attiecīgi 62% un 66%, kas, visticamāk, atspoguļojas arī skolēnu interesē par šiem jautājumiem.

3.10. tabula. Skolēnu procentuālā daļa, kuri ļoti vai pietiekami interesējas par politiskiem un sociāliem jautājumiem

	Skolēni dažādos ICCS pētījuma ciklos							Skolēna vecāki/aizbildņi:					
Valsts	2022			2016			Starpība (2022-2016)	Ļoti un pietiekami interesējas		Īpaši neinteresējas vai nemaz neinteresējas		Starpība	
Igaunija	33	(1,5)	△	34	(1,3)	-1	(2,0)	57	(2,2)	24	(1,5)	34	(2,3)
Latvija*	26	(0,9)	▽	28	(0,9)	-2	(1,3)	51	(2,0)	18	(0,8)	33	(2,2)
Lietuva	35	(0,9)	△	36	(1,1)	-1	(1,4)	54	(1,6)	26	(1,1)	28	(2,1)
Polija	40	(1,0)	△	-		-		62	(1,6)	30	(1,2)	33	(2,0)
Slovākija	21	(0,9)	▽	-		-		47	(2,2)	13	(0,7)	34	(2,2)
Slovēnija	22	(0,9)	▽	24	(1,1)	-2	(1,4)	46	(2,3)	16	(0,7)	30	(2,4)
Zviedrija*	38	(1,1)	△	44	(1,2)	-6	(1,7)	66	(1,7)	27	(1,1)	38	(1,9)
ICCS 2022 vidējā vērtība	30	(0,2)						56	(0,5)	22	(0,2)	34	(0,5)
ICCS 2016/2022 vidējā vērtība	32	(0,3)		31	(0,3)	0	(0,4)						

IEA ICCS 2022 skolēniem tika jautāts, cik bieži viņi pārrunā politiskus un sociālus jautājumus mājās ar vecākiem/aizbildņiem. Aptuveni 34% Latvijas un Igaunijas skolēnu norādījuši, ka to dara vismaz reizi nedēļā, to pašu dara attiecīgi arī 46% Lietuvas un 42% Polijas skolēnu. Salīdzinot ar IEA ICCS 2016 pētījuma ciklu, Latvijā ir par 3% pieaudzis to skolēnu skaits, kuri pārrunā politiskus un sociālus jautājumus mājās ar vecākiem/aizbildņiem. Šī paša jautājuma kontekstā skolēniem tika arī jautāts, cik bieži viņi ar vecākiem/aizbildņiem runā par to, kas notiek citās valstīs. Skolēnu procentuālo skaitu, kuri to dara vismaz vienu reizi nedēļā, var redzēt 3.11. tabulā.

3.11. tabula. Atbildes uz skolēnu jautājumiem, atbildot uz jautājumu “Cik bieži runā ar vecākiem par to, kas notiek citās valstīs”.

Valsts	Starpība							
	2022				2016			
							(2022-2016)	
Igaunija	49	(1,6)			40	(1,1)	8	(2,0)
Latvija*	50	(1,1)			47	(1,3)	3	(1,7)
Lietuva	59	(1,1)	△		50	(1,0)	9	(1,4)
Polija	56	(1,1)	△		-		-	
Slovākija	50	(1,1)			-		-	
Slovēnija	39	(0,9)	▼		43	(1,2)	-4	(1,5)
Zviedrija*	57	(1,3)	△		48	(1,4)	10	(1,9)
ICCS vidējā vērtība	51	(0,3)						
ICCS 2016 vidējā vērtība	51	(0,3)			46	(0,3)	5	(0,4)

Kā redzams 3.11. tabulā, Latvijā par 3%, savukārt, Lietuvā un Igaunijā attiecīgi par 9% un 8% ir pieaudzis skolēnu skaits, kuri salīdzinot ar pētījuma 2016. gada ciklu, mājās ar vecākiem runā par to, kas notiek citās valstīs. Tikai Slovēnijā šis skaits ir samazinājies, bet Zviedrijā, Polijā, Igaunijā un Lietuvā tas ir statistiski nozīmīgi pieaudzis, salīdzinājumā ar IEA ICCS 2016. Gan IEA ICCS 2016, gan arī IEA ICCS 2022 šis salīdzinoši augstais rādītājs Baltijas valstu un Polijas skolēnu vidū varētu būt saistīts ar Krievijas karu Ukrainas teritorijā. Starp salīdzinātajām dalībvalstīm šajā pētījuma ciklā visvairāk skolēnu par aktualitātēm pasaulē runā ar vecākiem Lietuvā (59%), kam seko Zviedrija (57%) un Polija (65%).

Skolēnu dalība politiskajās un sociālajās aktivitātēs skolā

Lai arī skolēniem, kuri mācās 8.klasē, vēl nav iespējas realizēt visas savas pilsoņa tiesības valsts un pašvaldību līmenī, t.i., nav iespējas piedalīties vēlēšanās un iesaistīties dažādās citās politiskās un sociālās aktivitātēs, tomēr lielākā daļa IEA ICCS 2022 dalībvalstu norāda, ka skolēniem ir iespēja piedalīties skolas dzīves politiskajās un sociālajās aktivitātēs. Pētījumos (Pancer, 2015) ir pierādīts, ka dalība ar pilsoniskumu saistītās aktivitātēs skolā ir svarīgs faktors, kas ietekmē turpmāku pilsonisko līdzdalību. Tieši skolā gūtā pieredze ļauj skolēniem attīstīt izpratni par viņa iespējām ietekmēt sabiedrībā notiekošo (Pasek u.c., 2008). Iepriekšējos pētījuma ciklos ir atklāts, ka skolēni, kuri aktīvāk iesaistās politiskos un sociālos jautājumos skolā, uzrāda augstāku pilsonisko zināšanu līmeni (Schulz u.c., 2018; Schulz u.c., 2010). Lai noskaidrotu, vai skolēns ir piedalījies kādā no tām, IEA ICCS 2022 tika uzdots jautājums: “Vai tu skolā esi piedalījies kādā no šīm aktivitātēm?”, nosaucot 8 biežāk sastopamās aktivitātes skolās, starp tām – aktīva dalība diskusijās, balsošana par klases vecāko vai skolas padomi, piedalīšanās lēmumu apspriešanā par skolas pārvaldību vai dalība skolas padomes sapulcēs. Tāpat skolēniem bija iespēja norādīt, vai viņi ir mēģinājuši kandidēt paši uz klases vecākā pozīciju vai dalību skolēnu padomē, kā arī, vai viņi ir piedalījušies aktivitātēs, lai padarītu skolu videi draudzīgāku, publicējuši vai piedalījušies publikācijas sagatavošanā par politiskiem un sociāliem jautājumiem skolas avīzē vai mājaslapā.

3.12. tabulā atspoguļots procentuālais sadalījums skolēniem, kuri snieguši apstiprinošu atbildi uz apgalvojumu par balsošanu klases vecākā vai skolēnu padomes vēlēšanās un dalību lēmumu apspriešanā par skolas pārvaldību.

3.12. tabula. Procentuālais skolēnu skaits, kuri norādījuši, ka ir piedalījušies kādā no zemāk minētajām aktivitātēm skolā

Valsts	Balsojis klases vecākā vai skolēnu padomes vēlēšanās					Piedalījies lēmumu apspriešanā par skolas pārvaldību				
	2022		2016		Starpība (2022-2016)	2022		2016		Starpība (2022-2016)
Igaunija	60 (2,3)	▼	74 (1,7)		-14 (2,9)	29 (1,5)	▼	29 (1,0)		1 (1,8)
Latvija*	51 (1,6)	▼	62 (2,0)		-12 (2,6)	29 (1,1)	▼	30 (1,3)		-1 (1,7)
Lietuva	84 (1,0)	△	89 (0,8)		-5 (1,3)	44 (1,3)	△	43 (1,5)		1 (1,9)
Polija	95 (0,4)	▲	-		-	41 (1,1)		-		-
Slovākija	71 (1,7)	▽	-		-	37 (1,3)	▽	-		-
Slovēnija	79 (0,9)		84 (0,8)		-5 (1,2)	30 (0,9)	▽	24 (0,9)		6 (1,2)
Zviedrija*	83 (1,0)	△	89 (0,8)		-6 (1,3)	63 (1,2)	△	64 (0,9)		-1 (1,5)
ICCS vidējā vērtība	78 (0,4)					40 (0,3)				
ICCS 2016 vidējā vērtība			75 (0,4)		-3 (0,5)	41 (0,3)		38 (0,3)		2 (0,4)

Latvijā turpina samazināties skolēnu skaits, kuri piedalās balsošanā par klases vecāko vai skolēnu padomes vēlēšanās (3.12. tabula). IEA ICCS 2022 Latvijā starp salīdzinātajām dalībvalstīm uzrāda viszemāko skolēnu aktivitāti ne tikai vēlēšanās (51%), bet arī kandidēšanā uz klases vecākā amatu vai kandidēšanā skolas pašpārvaldē (27%). Balsošanas un kandidēšanas aktivitātes samazināšanās nav izskaidrojama nedz ar pandēmiju, nedz citiem politiskiem vai sociāliem jautājumiem valstī, bet norāda uz pieaugošu politisko pasivitāti vai arī iespēju neesamību (Biseth u.c., 2021). Latvijā, līdzīgi kā Igaunijā, tikai aptuveni 30% skolēnu norāda, ka ir piedalījušies lēmumu apspriešanā par skolas pārvaldību, salīdzinot ar 44% Lietuvā un 63% Zviedrijā. Turklāt, pretēji Lietuvai un Zviedrijai, kur skolēnu iesaiste lēmumu apspriešanā pieaug, Latvijā un Igaunijā tā samazinās.

Domājot par skolēnu politisko aktivitāti skolā nākotnē, IEA ICCS 2022 atklāj, ka skolēnu interese visās salīdzinātajās dalībvalstīs ir samazinājusies vidēji par diviem procentpunktiem, salīdzinot ar 2016. gadu. Piemēram, 49% Latvijas skolēnu 2016. gadā bija pozitīvi noskaņoti par iespējamu politisko līdzdalību skolā nākotnē, bet 2022. gadā tikai 46% skolēnu ir atbildējuši apstiprinoši. Skolēni, kuri uzrādījuši augstākas zināšanas pilsoniskajā izglītībā, t.i., viņu zināšanu līmenis sasniedz A vai B kompetences līmeni, izrāda lielāku interesi par politisko aktivitāti skolā nākotnē kā skolēni, kuru pilsoniskās zināšanas ir zem B kompetences līmeņa.

Skolēnu politiskās un pilsoniskās aktivitātes ārpus skolas

Arī ārpus skolas skolēniem pastāv nelielas iespējas praktizēt līdzdalību pilsoniskās aktivitātēs. Pētnieki ir pierādījuši šādu aktivitāšu nozīmīgumu un saista to ar vēlāku iesaistīšanos pilsoņa tiesību realizēšanā (Verba u.c., 1995). Zinātniskās literatūras apkopojumā minēts, ka skolēnu līdzdalība kopienas grupās un organizācijās veicina pilsonisko zināšanu un prasmju pilnveidi (Schulz u.c., 2023), kā arī, ka skolēnu iesaistīšanās vietējās sabiedrības labā veido ciešāku piederības izjūtu un nozīmīgumu (Torney-Purta & Barber, 2004). IEA ICCS 2009 un 2016 pētījumu ciklos atklāts, ka lielākajai daļai skolēnu gandrīz visās iesaistītajās dalībvalstīs bija vismaz dažas iespējas piedalīties pilsoniskajās aktivitātēs ārpus skolas (Schulz u.c., 2010, 2018b). Lai noskaidrotu, vai šādas aktivitātes ir pieejamas skolēniem arī 2022. gadā, kā arī, vai skolēnu aktivitāte ir mainījusies, jautājums tika iekļauts arī šajā pētījuma ciklā.

3.13. tabula. Procentuālais sadalījums ārpus skolas skolēnu skaits, kuri norādījuši, ka ir piedalījušies kādā no zemāk minētajām aktivitātēm

Valsts	Brīvprātīgo grupā, kas dara kaut ko vietējās sabiedrības labā			Jauniešu organizācijā, kas saistīta ar kādu politisku partiju vai apvienību		
	2022	2016	Starpība (2022-2016)	2022	2016	Starpība (2022-2016)
Igaunija	35 (1,5)	43 (1,3)	-8 (2,0)	11 (0,8)	10 (0,7)	1 (1,1)
Latvija*	38 (1,1)	42 (1,4)	-4 (1,8)	12 (0,7)	15 (0,9)	-3 (1,1)
Lietuva	45 (1,7)	42 (1,3)	4 (2,1)	16 (0,8)	19 (1,1)	-3 (1,3)
Polija	59 (1,5)	-	-	5 (0,5)	-	-
Slovākija	37 (1,4)	-	-	8 (0,7)	-	-
Slovēnija	33 (1,0)	31 (1,1)	2 (1,5)	9 (0,5)	5 (0,6)	4 (0,8)
Zviedrija*	14 (0,7)	16 (0,9)	-2 (1,1)	6 (0,5)	5 (0,5)	0 (0,7)
ICCS vidējā vērtība	37 (0,3)			10 (0,2)		
ICCS 2016 vidējā vērtība		36 (0,3)	-3 (0,4)		9 (0,2)	1 (0,3)

3.13. tabulā apkopots atsevišķu dalībvalstu skolēnu procentuālais sadalījums, kas raksturo skolēnu iesaisti (skolēni atbildējuši apstiprinoši uz jautājumu: “Vai tu esi kādreiz piedalījies....?”) brīvprātīgo grupā, kas dara kaut ko vietējās sabiedrības labā, kā arī jauniešu organizācijā, kas saistīta ar kādu politisku partiju vai apvienību. Salīdzinājumā ar IEA ICCS 2016 samazinājies ir to skolēnu skaits, kas iesaistījušies brīvprātīgo grupā gan Latvijā (no 42% uz 38%), gan Igaunijā (no 43% uz 35%), gan Zviedrijā (no 16% uz 14%), turklāt Zviedrijā šādu jauniešu skaits ir pats mazākais starp salīdzinātajām IEA ICCS 2022 dalībvalstīm. Latvijā samazinājies arī to jauniešu skaits (no 15% uz 12%), kuri iesaistās jauniešu organizācijās, kuras saistītas ar kādu politisku partiju. Kopumā, kā redzams 3.12. tabulā, visās salīdzinātajās dalībvalstīs jauniešu iesaiste politiskajās partijās pētījuma vecumā ir zema – starptautiskais vidējais rādītājs ir tikai 10%.

Pretēji dalībai jauniešu politiskajās organizācijās, dalība reliģiskajās organizācijās Latvijas un citu salīdzināto dalībvalstu jauniešu vidū nedaudz, bet pieaug. Lai arī Latvijā un Igaunijā skolēnu skaits, kuri iesaistījušies reliģiskajās organizācijās, ir statistiski nozīmīgi zemāks kā dalībvalstīs kopumā, attiecīgi 19% un 10% IEA ICCS 2022 pētījuma ciklā un 13% un 9% IEA ICCS 2016 pētījuma ciklā, Zviedrijā un Slovēnijā reliģiski aktīvo jauniešu skaits pieaudzis par 10%. Lietuvā reliģiski aktīvo jauniešu procentuālais skaits sasniedz 26%, bet no salīdzinātajām dalībvalstīm vislielākais tas ir Slovēnijā (46%), Slovākijā (33%) un Zviedrijā (32%).

Skolēnu gatavība nākotnē piedalīties legālās pilsoniskās un politiskās, kā arī nelegālās protesta aktivitātēs

IEA ICCS 2022 tāpat kā IEA ICCS 2016 vaicāja skolēniem par viņu gatavību nākotnē piedalīties kādā no atļautām jeb legālām pilsoniskajām aktivitātēm, tādējādi izrādot savu viedokli. Kopumā skolēnam bija iespēja atzīmēt savu iespējamo dalību 13 aktivitātēs, no kurām astoņas tika jautātas arī 2016. gadā, piemēram, skolēnu gatavība nākotnē runāt ar citiem par savu nostāju politikas un sociālajos jautājumos, sazināšanās ar deputātiem, piedalīšanās miermīlīgos gājienos vai mītiņos, kā arī atteikšanās iegādāties izstrādājumus, kas nodara kaitējumu videi. Skolēnu atbildes uz visiem apgalvojumiem veidoja atļauto pilsonisko aktivitāšu skalu un nodrošināja iespēju salīdzināt skolēnu pausto viedokli starptautiski, kā arī starp pētījuma cikliem.

3.14. tabula. Dalībvalstu skolēnu atļauto aktivitāšu skalas vidējie punkti

Valsts	2022			2016		Starpība (2022 - 2016)	
Igaunija	46	(0,3)	▽	48	(0,2)	-1,9	(0,4)
Latvija*	46	(0,3)	▽	49	(0,2)	-3,2	(0,4)
Lietuva	50	(0,2)	△	52	(0,2)	-1,9	(0,3)
Polija	51	(0,2)	△	-		-	
Slovākija	50	(0,2)	△	-		-	
Slovēnija	48	(0,2)		48	(0,2)	0,4	(0,3)
Zviedrija*	48	(0,3)	▽	47	(0,2)	0,6	(0,4)
ICCS vidējā vērtība	49	(0,1)					

Kā redzams 3.14. tabulā, visās aplūkotajās IEA ICCS 2022 dalībvalstīs paredzamā aktivitāte atļautajās pilsoniskajās darbībās samazinās, bet Latvijas skolēni uzrādījuši vislielāko skalas vidējās vērtības punktu kritumu, salīdzinot ar 2016. gadu, t.i., no 49 punktiem uz 46 punktiem. Šajā pētījuma ciklā Latvijas skolēni uzrādīja vienādi zemu rezultātu ar Igaunijas skolēniem. Fenomens var būt skaidrojams gan ar kopējo pilsoniskuma pasivitātes pieaugumu, gan arī var norādīt uz iespējamu skolēnu vēlmi piedalīties neatļautās jeb nelegālās pilsoniskajās aktivitātēs, piemēram, satiksmes bloķēšana, sienu aprakstīšana, dalība skolēnu streikā vai arī sabiedriskas ēkas ieņemšana, tādējādi paužot protestu. Starptautiski bija vērojams neliels šādu skolēnu procentuālais pieaugums – par nepilnu procentpunktu. Latvijā skolēnu skaits, kuri būtu gatavi iesaistīties nelegālajās pilsoniskajās aktivitātēs, salīdzinot ar 2016. gadu, nav statistiski nozīmīgi mainījies, un gan IEA ICCS 2016 gan IEA ICCS 2022 skalas vidējā vērtība bija 48 punkti. Savukārt Igaunijā skalas vidējā vērtība ir pieaugusi statistiski nenozīmīgi par nepilnu punktu no 48 punktiem ICCS 2016 uz 49 punktiem IEA ICCS 2022, bet Lietuvā pieaugums tiek vērtēts kā ļoti neliels, tomēr statistiski nozīmīgs no 51 punkta 2016. gada pētījuma ciklā uz 52 punktiem 2022. gada pētījuma ciklā. Vislielākais sagaidāmais nelegālo aktivitāšu pieaugums bija Slovēnijai, kur skolēni par 2,4 punktiem vairāk nekā 2016. gadā izrādījuši vēlmi tādās piedalīties, t.i., pieaugums no 50 punktiem IEA ICCS 2016 uz 52 punktiem IEA ICCS 2022.

Skolēnu gatavība līdzdalībai politiskajās aktivitātēs nākotnē

Šajā un arī visos iepriekšējos pētījuma ciklos skolēniem bijusi iespēja atbildēt uz jautājumu, ko viņi plāno darīt, kad būs pieauguši. Pētījuma veidotāji 2022. gada pētījuma ciklam bija sagatavojuši 10 apgalvojumus, kur skolēni varēja norādīt, vai minēto politisko aktivitāti plāno darīt, kad būs pieauguši, vai neplāno. Iepriekšējie IEA ICCS pētījuma cikli liecina, ka lielākā daļa skolēnu visās iesaistītajās valstīs plāno piedalīties vēlēšanās (Schulz u.c., 2010, 2018). Arī 2022. gada pētījumā 77% aptaujāto dalībvalstu skolēni norādījuši, ka viņi noteikti piedalīsies pašvaldību un parlamenta vēlēšanās, kā arī 75% skolēnu norādījuši, ka pirms balsošanas noteikti iepazītos ar informāciju par kandidātiem. Salīdzināmo dalībvalstu skolēnu paredzamās politiskās līdzdalības skalas vidējās vērtības atspoguļotas 3.15. tabulā.

3.15. tabula. Vidējās vērtības punktos skolēnu paredzamās politiskās līdzdalības skalai

Valsts	2022			2016			2009			Starpība (2022 - 2016)		Starpība (2022 - 2009)	
Igaunija	46	(0,4)	▼	48	(0,2)		47	(0,3)		-2,3	(0,5)	-0,9	(0,5)
Latvija*	44	(0,3)	▼	49	(0,2)		50	(0,3)		-5,0	(0,4)	-5,8	(0,5)
Lietuva	49	(0,3)		52	(0,2)		52	(0,2)		-2,8	(0,4)	-2,4	(0,4)
Polija	50	(0,2)	△	-			48	(0,3)		-		1,8	(0,4)
Slovākija	48	(0,3)	▽	-			48	(0,3)		-		-0,2	(0,5)
Slovēnija	48	(0,2)	▽	50	(0,3)		50	(0,2)		-1,6	(0,4)	-1,5	(0,4)
Zviedrija*	51	(0,3)	△	53	(0,2)		49	(0,3)		-1,9	(0,4)	2,3	(0,5)
ICCS vidējā vērtība	49	(0,1)											
ICCS 2016/2022 vidējā vērtība	49	(0,1)		51	(0,1)					-2,5	(0,1)		
ICCS 2009/2022 vidējā vērtība	49	(0,3)					50	(0,3)				-1,2	(0,4)

Latvijā IEA ICCS 2022 tika uzrādīts lielākais paredzamās pilsoniskās līdzdalības kritums salīdzinājumā ar IEA ICCS 2016 – par pieciem punktiem, t.i., ja IEA ICCS 2016 tas bija 49 punkti, tad IEA ICCS 2022 skalas vidējā vērtība Latvijai bija vairs tikai 44 punkti. Statistiski nozīmīgs skalas vidējās vērtības samazinājums vērojams arī pārējās 3.15. tabulā redzamajās dalībvalstīs, tomēr Baltijas valstīs uzrādījušas vislielāko samazinājumu. IEA ICCS 2022 pētījuma dalībvalstīs kopumā skolēni uzrādījuši statistiski nozīmīgu paredzamās politiskās līdzdalības kritumu (vidējais samazinājums ir 2,5 punkti starp IEA ICCS 2016 un IEA ICCS 2022 cikla datiem). Salīdzinot skalas vērtības atkarībā no dzimuma, sociālekonomiskā stāvokļa un pilsonisko zināšanu līmeņa, rezultāti liecina par konsekvētu, nozīmīgu, pozitīvu saistību starp sagaidāmo līdzdalību vēlēšanās un pilsonisko zināšanu līmeni. Vidēji IEA ICCS valstīs paredzamās līdzdalības vēlēšanās rezultātu starpība starp skolēniem ar pilsoniskajām zināšanām B vai A līmenī un skolēniem ar pilsoniskajām zināšanām zem B līmeņa bija gandrīz seši skalas punkti. Latvijā, Lietuvā, Polijā, Slovēnijā un Zviedrijā meitenes uzrāda nelielu, bet statistiski nozīmīgi augstāku paredzamās politiskās aktivitātes līdzdalību kā zēni (t.i., par nedaudz vairāk kā vienu procentu), savukārt Igaunijā un Slovākijā zēni statistiski nenoizīmīgi vairāk paredz, ka būs politiski aktīvāki par meitenēm. Latvijas skolēni uzrādījuši vislielāko paredzamās politiskās līdzdalības kritumu attiecībā pret 2009. gada pētījumu (kopumā skalas vidējās vērtības kritums ir par gandrīz 6 punktiem).

Skolēnu sagaidāmā aktīvā politiskā iesaistīšanās nākotnē

Pretstatā politiskajai līdzdalībai, būtiski mazāks skolēnu skaits norāda gatavību būt aktīvi iesaistītiem pilsoniskajās un politiskajās darbībās. ICCS 2022 tikai 25% dalībvalstu skolēnu norādīja, ka būtu gatavi pievienoties politiskajai partijai, 27% skolēnu būtu gatavi pievienoties arodbiedrībai, bet vēl mazāk – tikai 24% skolēnu norādīja, ka būtu gatavi kandidēt vietējās pašvaldības vēlēšanās. Līdzīga tendence ir novērota arī iepriekšējos pētījuma ciklos (Schulz u.c., 2010, 2018). Šajā pētījuma ciklā Latvijas un Lietuvas skolēni plānotajā aktīvajā politiskajā iesaistē uzrāda statistiski nozīmīgi zemākus skalas vidējās vērtības rezultātus, salīdzinot ar 2016. gadu, t.i., nedaudz vairāk kā par vienu punktu. Latvijas skolēniem šīs skalas vidējā vērtības turpina samazināties kopš 2009. gada, uzrādot vislielāko kopējo kritumu, t.i., par nedaudz vairāk kā 2 punktiem, atšķirībā no Lietuvas skolēniem, kuriem salīdzinājumā ar 2009. gadu ir vērojams neliels, bet statistiski nozīmīgs pieaugums nedaudz vairāk kā par 1 punktu. Pārsteidzoši nemainīgu rezultātu izdevies saglabāt Zviedrijai un Igaunijai, visos trijos pētījuma ciklos uzrādot vienādu rezultātu, t.i., attiecīgi 50 un 48 punktus.

Plānotā aktīvā iesaiste politiskajās darbībās, kas analizēta atkarībā no dzimuma, sociālekonomiskās situācijas un pilsoniskajām zināšanām, redzama 3.16. tabulā.

3.16. tabula. Vidējās vērtības skolēnu sagaidāmajai aktīvās pilsoniskās iesaistīšanās skalai atkarībā no skolēna dzimuma un pilsonisko zināšanu kompetences līmeņa

Valsts	Skalas vidējie punkti pēc dzimuma						Skalas vidējie punkti pēc pilsoniskajām zināšanām					
Igaunija	49 (0,3)					47 (0,3)	49 (0,4)					48 (0,2)
Latvija*	50 (0,3)					48 (0,3)	50 (0,4)					48 (0,3)
Lietuva	51 (0,3)					50 (0,2)	52 (0,3)					49 (0,2)
Polija	49 (0,2)					49 (0,2)	51 (0,4)					49 (0,2)
Slovākija	49 (0,4)					47 (0,3)	51 (0,5)					46 (0,3)
Slovēnija	50 (0,3)					48 (0,3)	51 (0,4)					48 (0,3)
Zviedrija*	51 (0,3)					50 (0,2)	52 (0,6)					50 (0,2)
ICCS vidējā vērtība	50 (0,1)					49 (0,1)	51 (0,1)					49 (0,1)

Kā redzams 3.16. tabulā, zēni plāno vairāk iesaistīties aktīvajā pilsoniskajā darbībā, kā meitenes, neskatoties uz to, ka zēnu pilsonisko zināšanu līmenis ir statistiski nozīmīgi zemāks (salīdzinātajās dalībvalstīs zēni vidēji par nedaudz vairāk kā 2 punktiem ir gatavi iesaistīties aktīvajā politikā). Šo tendenci atspoguļo arī skalas vidējās vērtības, kuras sadalītas pēc pilsoniskajām zināšanām – skolēni, kuriem ir zemāks pilsonisko zināšanu līmenis, plāno biežāk iesaistīties aktīvās darbībās nekā skolēni, kuriem pilsonisko zināšanu līmenis ir augstāks. Līdzīgu tendenci iespējams novērot arī sociāli ekonomisko grupu atšķirībās – skolēni, kuriem ir zemāks SES, plāno vairāk aktīvi iesaistīties pilsoniskajās darbībās.

Gan līdzdarbība, gan aktīva darbība pretnostata skolēnus ar zemu vai augstu SES, kā arī skolēnus ar labām vai ne tik labām zināšanām pilsoniskajā izglītībā. Paradoksāli, bet pētījuma rezultāti liecina, ka skolēni no zemāka SES ģimenēm ar zemākiem sasniegumiem plāno aktīvi iesaistīties politikā, savukārt skolēni no augstāka SES ģimenēm un labākiem rezultātiem pilsonisko zināšanu pārbaudes testā vairāk plāno politikā līdzdarboties, bet ne aktīvi iesaistīties.

3.3. Dažādība

IEA ICCS 2022, tāpat kā IEA ICCS 2016, ietvēra trīs galvenos līdztiesības un vienlīdzības aspektus: imigrācija un imigranti, dzimumu vienlīdzība un etniskā piederība (Schulz u.c., 2018).

Skolēnu attieksme pret imigrantiem

Pieaugot ekonomiskajai un sociālajai nevienlīdzībai starp attīstītajām un mazāk attīstītajām pasaules valstīm, kā arī pieaugot militāriem konfliktiem (Krievijas–Ukrainas karš, spriedze Balkānos un Dienvidkaukāzā, apvērsumi un pilsoņu kari virknē Āfrikas valstu, hibrīdaktivitātes NATO un ES valstu virzienā no Krievijas un Baltkrievijas, tajā skaitā, nelegālo migrantu kā destabilizējoša instrumenta izmantošana Polijas, Lietuvas un Latvijas virzienā), imigrācijas

jautājums pasaulē gadu no gada nemaina savu aktualitāti. Eiropabarometra aptaujā, kuras dati tika vākti 2021. gada vasarā, ES valstu iedzīvotāji izcēla imigrāciju, kā vienu no četriem svarīgākajiem problēmājautājumiem, ar kuriem Eiropa saskaras, turklāt aptuveni 30% respondentu norādīja, ka imigrācija ir globāla problēma (Eiropas komisija, 2022; Migration Policy Institute, 2023). Lai arī Krievijas uzsāktā kara pret Ukrainu rezultātā imigrācija pieaugusi no Ukrainas Eiropas valstu virzienā, eiropieši to ir uztvēruši ar sapratni (Dugan, 2023). Vienlaikus Latvija, Igaunija un Slovākija ir minētas kā vienas no tām 10 valstīm, kuru iedzīvotāji ir visnegatīvāk noskaņoti pret imigrantiem (Ray, 2023). Izmantojot līdzīgas attieksmju skalas kā CIVED 1999 (Torney-Purta u.c., 2001), IEA ICCS 2009 tika analizēts atbalsts imigrantu tiesībām un tika atklāts, ka skolēnu vairākums pārsvarā atbalstīja vienlīdzīgas tiesības imigrantiem (Schulz u.c., 2010). Tomēr atbalsts bija saistīts ar tādām skolēnu raksturiezīmēm kā dzimums vai imigrantu izcelsme, t.i., meitenes un skolēni ar imigrantu izcelsmi pauda pozitīvāku attieksmi (Munck u.c., 2018; Sandoval-Hernandez u.c., 2018; Schulz u.c., 2010). IEA ICCS 2016 atklāja līdzīgu atbalsta līmeni imigrantu tiesībām visās Eiropas valstīs kā IEA ICCS 2009 (Losito u.c., 2018).

Lai noskaidrotu skolēnu viedokli imigrācijas jautājumā, IEA ICCS 2022 turpināja iepriekšējos ciklos aizsākt. Kopumā skolēni izrādīja vislielāko atbalstu jautājumā par imigrantu bērnu tiesībām uz tādu pašu izglītību, kāda ir viņiem pašiem (pozitīvi atbildēja vidēji 97% skolēnu), savukārt, vismazāk atbalstīja apgalvojumu, ka imigranti dod lielu kultūras, sociālo un ekonomisko ieguldījumu IEA ICCS testa valstī (pozitīvi atbalstīja vidēji 76% respondentu). Salīdzināto pētījuma dalībvalstu skolēnu viedoklis imigrācijas jautājumā redzams 3.17. tabulā.

3.17. tabula. Skolēnu pozitīvās attieksmes pret imigrantiem procentuālais īpatsvars un skalas vidējie punkti ICCS 2022 dalībvalstī

To skolēnu procentuālā daļa, kuri piekrīt vai pilnīgi piekrīt šādiem apgalvojumiem:												
Valsts	Imigrantu bērniem jābūt tādām pašām tiesībām uz izglītību, kā citiem šīs valsts iedzīvotāju bērniem			Imigrantiem jābūt tādām pašām tiesībām, kā ikvienam citam šajā valstī			Imigrantiem jānodrošina iespēja saglabāt savas tradīcijas un dzīvesveidu.			Imigrantiem, kuri valstī dzīvo jau vairākus gadus, jāļauj balsot vēlēšanās		
	%			%			%			%		
Igaunija	93	(0,9)		88	(0,8)		83	(0,9)	▽	75	(1,4)	▽
Latvija*	88	(0,7)	▽	84	(0,8)	▽	82	(0,8)	▽	75	(1,0)	▽
Lietuva	92	(0,6)	▽	85	(0,7)	▽	89	(0,8)	△	68	(1,0)	▽
Polija	96	(0,3)	△	89	(0,6)	△	89	(0,6)	△	76	(0,7)	▽
Slovākija	94	(0,6)		89	(0,9)		81	(1,0)	▽	82	(0,9)	
Slovēnija	93	(0,6)		87	(0,7)	▽	83	(0,6)	▽	82	(0,8)	
Zviedrija*	96	(0,5)	△	94	(0,6)	△	89	(0,7)	△	87	(0,8)	△
ICCS vidējā vērtība	93	(0,1)		88	(0,2)		86	(0,2)		81	(0,2)	

Latvijas skolēni uzrāda statistiski nozīmīgi zemāku atbalstu imigrācijas jautājumu skalā kā starptautiski vidēji, kā arī zemāko atbalstu no salīdzinātajām dalībvalstīm, t.i., skalas vidējā vērtība ir 46 punkti (3.17. tabulu). Starptautiski Latvijai, Bulgārijai un Serbijai šīs skalas vērtība ir vienāda un tā ir zemākā no visām IEA ICCS 2022 dalībvalstīm. No 3.17. tabulā uzskaitītajām ICCS 2022 dalībvalstīm Latvijas skolēni ir paši skeptiskākie pret imigrantu bērnu iespējām saņemt tādu izglītību, kādu saņem viņi paši, t.i., tikai 88% skolēnu atbalsta šādu viedokli, kā arī ir skeptiskāk noskaņoti par citu salīdzināto dalībvalstu skolēniem jautājumā par imigrantu tiesībām valstī, t.i., 84% skolēnu atbalsta viedokli, ka imigrantiem jābūt tādām pašām tiesībām, kā ikvienam citam Latvijā. Tāpat kā pieaugušie, arī Latvijas, Igaunijas un Slovākijas skolēni uzrāda procentuāli viszemāko atbalstu imigrantiem savu tradīciju un dzīvesveida saglabāšanai, attiecīgi 82%, 83% un 81% skolēnu atbalsta šādu apgalvojumu. Procentuāli Latvijas (75%),

Igaunijas (75%) un Polijas (76%) skolēni vairāk kā Lietuvas (68%) skolēni uzskata, ka imigrantiem, kuri mītnes zemē dzīvo vairākus gadus, ir jāļauj piedalīties vēlēšanās. Tikai 62% Latvijas skolēnu uzskata, ka imigranti dod lielu kultūras, sociālo un ekonomisko ieguvumu Latvijai, turpretī Zviedrijā šādi domā 79% skolēnu.

Analizējot skolēnu attieksmes pret imigrantiem skalas vērtību saistību ar skolēnu pilsonisko zināšanu sasniegumiem, SES un dzimumu, pētījumā tika secināts, ka skolēni, kuriem ir augstākas pilsoniskās zināšanas, uzrāda līdz pat pieciem punktiem (Igaunijā, Zviedrijā) atvērtāku attieksmi pret imigrantiem kā skolēni ar zemākām zināšanām. Meitenes uzrādīja statistiski nozīmīgi lielāku atbalstu imigrantiem nekā zēni, vislielāko attieksmes starpību sasniedzot Igaunijā ar četrus punktu starpību, kam seko pārējās salīdzinātās dalībvalstīs ar trīs punktu starpību. SES uzrādīja nelielu, bet statistiski nozīmīgu attieksmes atšķirību, kur skolēni no zemāka SES ģimenēm bija skeptiskāki par skolēniem no augsta SES ģimenēm.

Jāpiebilst, ka IEA ICCS 2022 skalas saskaņotības koeficients uzrādījis īpaši augstu saskaņotību – Kronbaha Alfas koeficients vidēji visām dalībvalstīm bija 0,83.

Skolēnu attieksme pret etniskajām grupām valstī

Starptautiskajā pētījumā 2019. gadā atklāts, ka vairāk nekā 70% darba ņēmēju, kas pieder mazākumtautību grupai, uzskata, ka profesionālajai izaugsmei svarīgi ir neatklāt savu piederību šai grupai nedz izskatā, nedz uzvedībā, nedz citos aspektos (Deloitte, 2019). Arī starp Latvijas darba devējiem veiktajā aptaujā atklāts, ka tikai nedaudz vairāk par 30% darba devēju norādījuši atbalstu etniskajai dažādībai savā organizācijā (Sabiedrības integrācijas fonds, 2023). Kā noskaidrots Labklājības ministrijas uzdevumā veiktajā pētījumā (Labklājības ministrija, 2022), ar diskrimināciju saskārušies vidēji 40% Latvijas iedzīvotāju, no tiem 46% respondentu norādījuši, ka romu tautības etniskā minoritāte saskaras ar diskriminācijas jautājumiem visbiežāk, bet 44% respondentu norādījuši, ka tieši etniskā piederība ir galvenais diskriminācijas iemesls. Latvijā ar jēdzienu “diskriminācija” iedzīvotāji visbiežāk saprot nepamatotu cilvēku tiesību ierobežošanu, nevienlīdzību un/vai emocionālu pāridarījumu (Labklājības ministrija, 2022).

Tāpat kā jautājums par imigrantu tiesībām, arī jautājums par etniskajām/rases grupām ir ticis pētīts jau CIVED 1999 (Torney-Purta u.c., 2001). IEA ICCS 2009 novērtēja šo problēmjautājumu ar līdzīgiem apgalvojumiem, kas atspoguļoja attieksmi pret visu etnisko/rasu grupu vienlīdzīgām tiesībām. Pētījuma rezultāti atklāja, ka lielākajā daļā valstu statistiski nozīmīgi pieauga atbalsts vienlīdzīgām tiesībām pret etniskajām/rasu grupām aptaujāto skolēnu vidū (Schulz, 2018; Schulz & Ainley, 2018; Schulz u.c., 2018b). Arī IEA ICCS 2022 pētījuma ciklā turpināja jau iepriekšējos ciklos aizsākto tradīciju un deva skolēniem iespēju izteikt savu attieksmi četru vērtību skalā no “pilnīgi piekrītu” līdz “pilnīgi nepiekrītu” par etniskajām/rases grupām viņa mītnes zemē, atbildot uz šādiem apgalvojumiem:

- Latvijā visām etniskajām grupām jābūt vienādām tiesībām iegūt labu darbu;
- Skolēniem skolā jāmaņa cienīt visu etnisko grupu pārstāvjus;
- Visu etnisko grupu pārstāvji jānodrošina kandidēt vēlēšanās politiskam amatam;
- Latvijā visām etniskajām grupām jābūt vienādām tiesībām iegūt labu izglītību;
- Visu etnisko grupu pārstāvjiem jābūt vienādām tiesībām un pienākumiem.

Skolēnu atbilžu procentuālais sadalījums atspoguļots 3.18. tabulā.

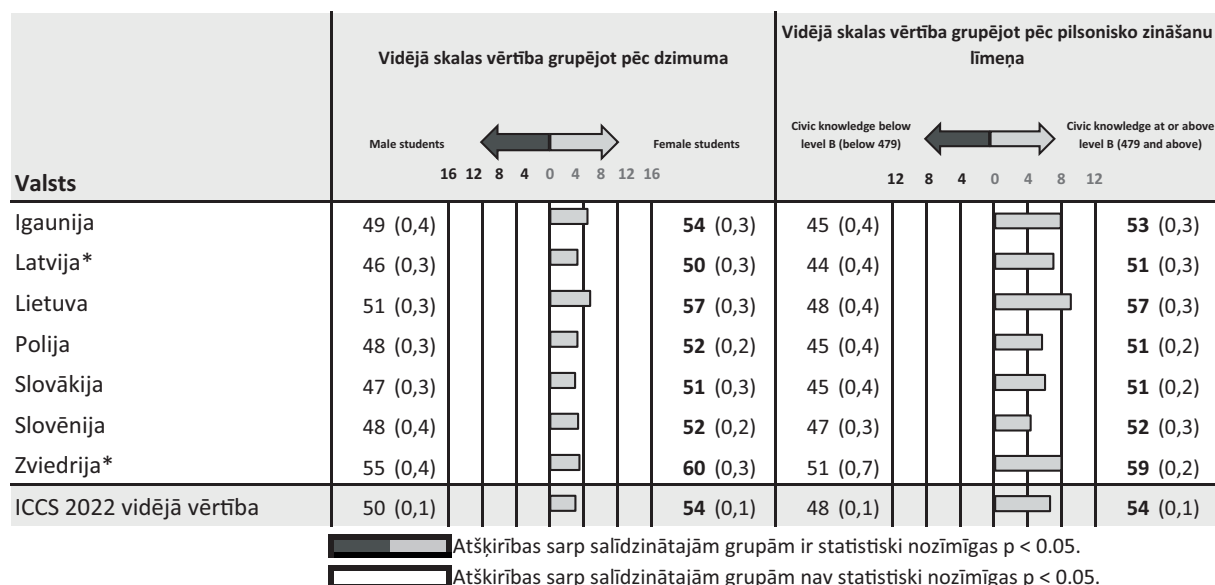
3.18. tabula. Valsts vidējie punkti skalai, kura norāda skolēnu atbalstu vienlīdzīgām tiesībām visām etniskajām grupām

Valsts	2022			2016			2009			Starpība (2022 - 2016)		Starpība (2022 - 2009)	
Igaunija	51	(0,3)		53	(0,2)		51	(0,2)		-1,3	(0,5)	0,8	(0,6)
Latvija*	48	(0,2)	▼	48	(0,2)		46	(0,2)		0,0	(0,5)	1,8	(0,5)
Lietuva	54	(0,3)	△	53	(0,2)		50	(0,2)		0,8	(0,5)	3,7	(0,5)
Polija	50	(0,2)	▽				50	(0,2)				0,4	(0,5)
Slovākija	49	(0,2)	▼				48	(0,2)				0,2	(0,5)
Slovēnija	50	(0,2)	▽	51	(0,2)		49	(0,2)		-1,0	(0,5)	0,7	(0,5)
Zviedrija*	58	(0,3)	▲	57	(0,3)		52	(0,3)		0,2	(0,5)	5,6	(0,6)
ICCS 2022 vidējā vērtība	52	(0,1)											
ICCS 2016 vidējā vērtība				52	(0,1)					0,0	(0,1)		
ICCS 2009 vidējā vērtība							50	(0,2)				2,3	(0,5)

Lai arī IEA ICCS 2022 Latvijas skolēni uzrādīja viszemāko atbalstu etnisko grupu tiesībām (48%), kam seko Slovākijas skolēni (49%), salīdzinot ar IEA ICCS 2016 pētījuma rezultātiem, Latvijas skolēnu attieksme pret etniskajām/rases grupām nav statistiski nozīmīgi mainījusies, Igaunijā un Slovēnijā tā ir statistiski nozīmīgi pasliktinājusies, attiecīgi par aptuveni 1%. Savukārt, salīdzinot ar 2009. gadu Latvijas skolēnu attieksme pret etniskajām/rases grupām ir statistiski nozīmīgi uzlabojusies par gandrīz 2%, līdzīgi kā Lietuvai par gandrīz 4% un Zviedrijai par gandrīz 6%.

Salīdzinot skolēnu pausto attieksmi pēc dzimuma, SES un pilsonisko zināšanu sasniegumiem, iespējams novērot līdzīgu tendenci, kā citos attieksmes jautājumos (3.19. tabula):

3.19. tabula. Attieksmes pret etniskajām/rases grupām sadalījums pa skolēnu dzimumiem un pilsonisko zināšanu sasniegumu līmeņiem

Jo skolēnam ir augstākas zināšanas pilsoniskajā izglītībā, jo pozitīvāka ir skolēna attieksme pret etnisko/rases grupu tiesībām (3.19. tabula). Vislielāko atšķirību šajā jautājumā uzrādīja Lietuvas skolēni – 9 skalas punkti, kam seko Igaunija un Zviedrija ar 8 punktu starpību. Ņemot vērā, ka meitenes kopumā uzrāda augstākas zināšanas pilsoniskajos jautājumos nekā zēni, bet skolēni no augstāka SES ģimenēm labākas zināšanas nekā skolēni no zemāka SES ģimenēm, tad arī šajā aspektā, gan meitenes kopumā, gan skolēni no augstāka SES ģimenēm ir daudz atvērtāki etnisko/rasu grupu tiesībām viņu mītnes zemē nekā zēni un skolēni no zemāka SES ģimenēm. Vislielāko starpību starp dzimumiem uzrādīja Lietuvas skolēni – 6 punkti. Pozitīvi vērtējama gan Latvijas zēnu un meiteņu salīdzinoši mazākā dzimumu atšķirība attieksmē pret etnisko/rasu grupu tiesībām, gan arī salīdzinoši mazākā atšķirība starp zināšanu līmeņiem, kas norāda, ka Latvijas skolēnu attieksmju izkliede starp dzimumiem un zināšanu līmeņiem ir mazāk izteikta nekā Lietuvā.

Dzimumu līdztiesības

Attieksmes mērījumi par dzimumu vienlīdzību IEA ICCS pētījumā tika veikti jau 1971. gadā, bet CIVED 1999 attieksme pret sieviešu tiesībām bija viena no būtiskajām izpētes jomām (Torney u.c., 1975; Torney-Purta u.c., 2001). IEA ICCS 2009 pētījuma ciklā tika analizēts atbalsts dzimumu līdztiesībai un atklāts, ka lielākā daļa aptaujāto skolēnu piekrīt pozitīvajiem un nepiekrīt negatīvajiem apgalvojumiem par dzimumu līdztiesību (Schulz u.c., 2010). Atbalsts dzimumu līdztiesībai bija saistīts ar skolēna personīgajām iezīmēm – meitenes puda lielāku atbalstu dzimumu līdztiesībai nekā zēni (Sandoval-Hernandez u.c., 2018). IEA ICCS 2016 rezultāti, izmantojot tādu pašu jautājumu kopu kā IEA ICCS 2009, liecināja, ka dažās valstīs dzimumu līdztiesības atbalstīšana ir palielinājusies, tomēr atšķirība starp dalībvalstīm vēl aizvien pastāvēja (Schulz & Ainley, 2018; Schulz u.c., 2018). Arī IEA ICCS 2022 tika izmantoti gan iepriekš analizētie seši apgalvojumi, lai nodrošinātu skolēnu viedokļa maiņas salīdzināšanu, gan arī viens jauns apgalvojums.

Neskatoties uz lielo atbalstu dzimumu vienlīdzībai, 91% visu dalībvalstu skolēniem piekrītot vai pilnībā piekrītot apgalvojumam, ka vīriešiem un sievietēm vajadzētu būt vienādām tiesībām visās jomās, vēl aizvien ievērojams skolēnu skaits uzskata, ka apstākļos, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei (22% visu dalībvalstu skolēnu piekrīt vai pilnībā piekrīt šim apgalvojumam), kā arī, ka vīrietis ir piemērotāks politiskā līdera lomai nekā sieviete (26% visu dalībvalstu skolēnu piekrīt vai pilnībā piekrīt šim apgalvojumam), tādējādi norādot uz sabiedrībā vēl arvien dziļi iesakņotajiem dzimumu stereotipiem.

Salīdzināto pētījuma dalībvalstu kopējie dzimumu līdztiesības skalas vidējie rādītāji pa gadiem ir apkopoti 3.20. tabulā.

3.20. tabula. Dzimumu līdztiesības skalas vidējās vērtības salīdzinātajām ICCS 2022 pētījuma dalībvalstīm

Valsts	2022			2016			2009			Starpība (2022 - 2016)		Starpība (2022 - 2009)	
Igaunija	51	(0,4)		51	(0,3)		49	(0,3)		0,5	(0,6)	2,4	(0,7)
Latvija*	48	(0,2)	▼	46	(0,2)		46	(0,2)		1,9	(0,5)	2,4	(0,6)
Lietuva	51	(0,3)	▽	49	(0,2)		48	(0,2)		2,3	(0,5)	3,0	(0,7)
Polija	51	(0,2)	▽				48	(0,3)				3,6	(0,6)
Slovākija	49	(0,3)	▼				48	(0,2)				0,5	(0,6)
Slovēnija	50	(0,3)	▽	53	(0,2)		52	(0,2)		-2,4	(0,5)	-1,5	(0,7)
Zviedrija*	56	(0,3)	▲	57	(0,2)		55	(0,3)		-0,8	(0,5)	1,1	(0,7)
ICCS 2022 vidējā vērtība	52	(0,1)											
ICCS 2016 vidējā vērtība				52	(0,1)					0,2	(0,2)		
ICCS 2009 vidējā vērtība							50	(0,2)				1,6	(0,7)

Latvijas skolēni līdzās Slovākijas skolēniem IEA ICCS 2022 uzrādījuši zemāko dzimumu līdztiesības skalas vidējo vērtību salīdzināto valstu vidū, t.i., attiecīgi 48 un 49 punkti, kā arī statistiski nozīmīgi zemāku vērtību kā starptautiski vidēji. Salīdzinot ar 2009. gadu, Latvijas skolēniem šīs skalas vidējā vērtība ir statistiski nozīmīgi pieaugusi par 2,4 skalas punktiem, no 46 punktiem 2009. gadā līdz 48 punktiem šajā pētījuma ciklā. Līdzīgi augusi arī Igaunijas skolēnu izpratne par dzimumu līdztiesību, lai arī šobrīd Latvijas skolēni vēl nav sasnieguši Igaunijas skolēnu skalas vidējo vērtību 2009. gadā, kas bija 49 punkti. Lielāku pieaugumu uzrādījuši Lietuvas un Polijas skolēni, attiecīgi no 48 punktiem IEA ICCS 2009 uz 51 punktu šajā pētījuma ciklā, savukārt Slovēnijas skolēni uzrādījuši statistiski nozīmīgu skalas vidējās vērtības samazinājumu – par 1,5 skalas punktiem salīdzinot ar 2009. gadu, kad skolēnu izpratne par dzimumu līdztiesības jautājumiem bija vēl augstāka, kā šajā pētījuma ciklā Igaunijā, Lietuvā un Polijā, resp., 52 skalas punkti.

Lai labāk izprastu skolēnu viedokli par sieviešu un vīriešu tiesībām, skolēniem bija iespēja paust savu attieksmi par šādiem apgalvojumiem:

- Sievietēm nevajadzētu iesaistīties politikā;
- Apstākļos, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei;
- Vīrietis ir piemērotāks politiskā līdera lomai nekā sieviete.

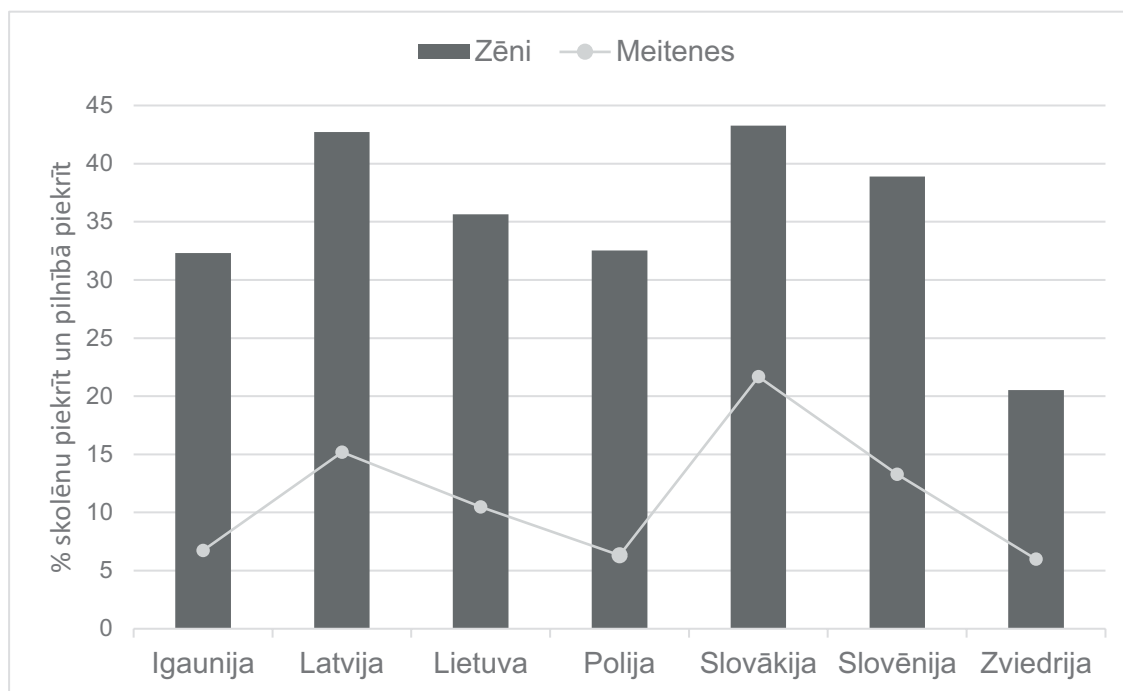
Skolēnu procentuālais skaits, kuri uz minētajiem apgalvojumiem norādīja, ka piekrīt vai pilnībā piekrīt tiem, redzams 3.21. tabulā.

Kā redzams 3.21. tabulā, turpat trešā daļa Slovākijas, Slovēnijas, Igaunijas un Latvijas skolēnu uzskata, ka vīrietis ir piemērotāks politiskā līdera lomai nekā sieviete, savukārt vairāk nekā 20% Slovēnijas un Latvijas skolēnu uzskata, ka sievietēm nevajadzētu iesaistīties politikā. Uz jautājumu, vai apstākļos, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei, 32% Slovākijas, 29% Latvijas un 26% Slovēnijas skolēnu atbildēja apstiprinoši.

3.21. tabula. Skolēnu procentuālais skaits katrā no apgalvojumiem, kuri uz to atbildēja ar “piekrītu” vai “pilnībā piekrītu”

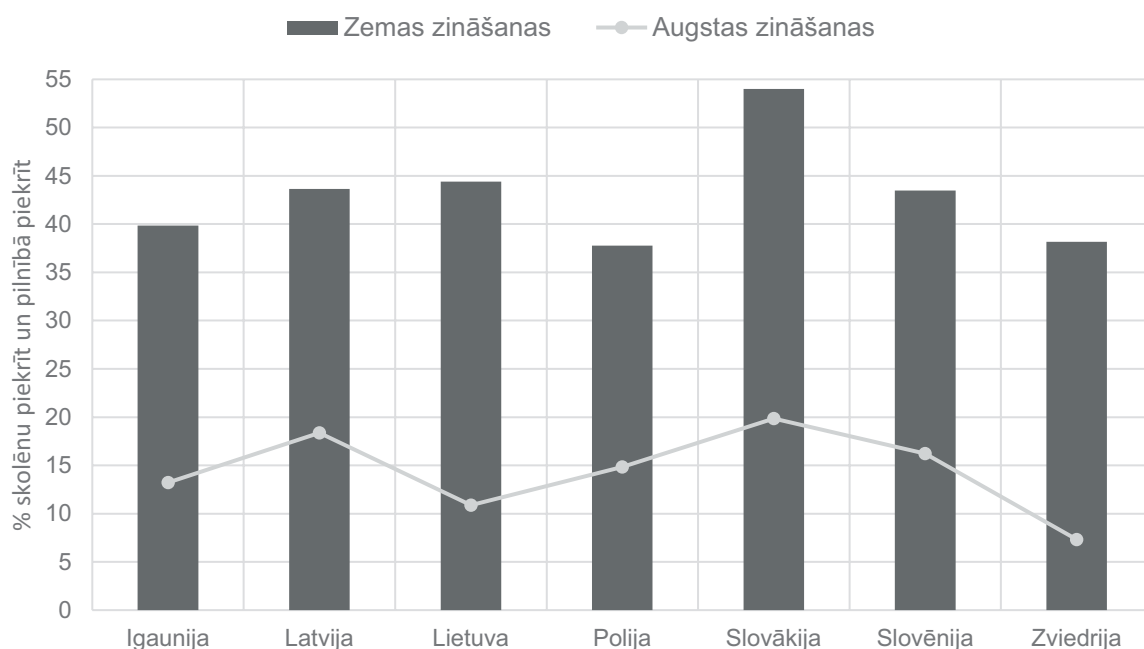
	Sievietēm nevajadzētu iesaistīties politikā	Apstākļos, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei	Vīrietis ir piemērotāks politiskā līdera lomai nekā sieviete
	%	%	%
Igaunija	14	20	30
Latvija	21	29	30
Lietuva	15	23	27
Polija	9	19	30
Slovākija	19	33	32
Slovēnija	21	26	30
Zviedrija	10	13	16

Analizējot detalizētāk apgalvojuma “Apstākļos, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei” dzimumu, SES un pilsonisko zināšanu aspektos, rezultāti uzrāda līdzīgu tendenci, kā 3.2. nodaļā aprakstītajos attieksmes mērījumos. 3.1. attēlā atspoguļots skolēnu viedokļa sadalījums pa dzimumiem (3.1. attēls):

3.1. attēls. Skolēnu procentuālais skaits, kuri “piekrīt” vai “pilnībā piekrīt” apgalvojumam “Apstākļos”, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei” sadalījums pa dzimumiem

Analizējot skolēnu atbilžu sadalījumu pēc pilsonisko zināšanu līmeņa, kur augstas zināšanas atbilst A un B kompetences līmenim, savukārt zemas zināšanas atbilst visiem kompetences līmeņiem, kuri nesasniedz B līmeni, iespējams iegūt šādu atbilžu sadalījumu (3.2. attēls):

3.2. attēls. Skolēnu procentuālais skaits, kuri “piekrīt” vai “pilnībā piekrīt” apgalvojumam “Apstākļos”, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei” sadalījums pa pilsonisko zināšanu līmeņiem

Kā redzams 3.1. un 3.2. attēlā – procentuāli visvairāk zēnu, kā arī skolēnu ar zemu zināšanu līmeni pilsoniskajā izglītībā, piekrīt vai pilnībā piekrīt apgalvojumam, ka apstākļos, kad nav daudz brīvu darba vietu, vīrietim ir lielākas tiesības uz darbu nekā sievietei. Šādu uzskatu pauduši vairāk nekā 40% Latvijas un Slovākijas zēnu, kā arī vairāk nekā 40% Latvijas, Lietuvas un Slovēnijas skolēnu ar zemu zināšanu līmeni pilsoniskajā izglītībā. Slovākijā šāds dzimumu stereotips ir īpaši izplatīts to skolēnu vidū, kuriem ir nepietiekamas zināšanas pilsoniskajā izglītībā, jo šajā skolēnu grupā īpatsvars ir lielāks par 50%. Diagrammās atspoguļotie dati liecina, ka starp salīdzinātajām valstīm vēl arvien sabiedrībā dziļi ir iesakņojies dzimumu nevienlīdzības princips, turklāt Slovākijā šo nevienlīdzību atbalsta arī vairāk kā 20% meiteņu.

3.4. Skolēnu uzskats par politiskajām sistēmām

Notikumi un procesi pasaulē – pandēmija un tās radītās sekas, Krievijas pilna mēroga militārais iebrukums Ukrainā 2022. gada februārī, klimata izmaiņas, bēgļu pieplūdums Eiropā – ir ieviesuši citu perspektīvu, kā lūkoties uz pilsoniskuma un pilsoniskās izglītības jautājumiem. Jaunieši virtuāli un fiziski ir pārkāpuši savas valsts robežas, interesējas un iesaistās lēmumu pieņemšanā par pasaules mēroga jautājumiem, tāpēc nepieciešams veikt starpvalstu salīdzinošus pētījumus par jauniešu politiskajām attieksmēm un dalību politiskajos procesos (Weiss, 2020). Šo secinājumu apstiprina arī pašreizējie notikumi, kas norāda uz esošo politisko

sistēmu nestabilitātes pieaugumu kopā ar politisko kustību pieaugumu, kas bieži veidojas kā reakcija uz globalizāciju, ekonomiskajām nevienlīdzībām un migrācijas pieaugumu (Eiropas Komisija, 2016; Eiropas Komisija, 2018; UNESCO, 2015).

IEA ICCS 2009 un IEA ICCS 2016 pētījumā tika likts akcents uz pilsoņu attiecību emocionālo aspektu mērīšanu, izmantojot skolēnu jautājumus, norādot, ka tās ir būtiskas mācību sasniegumos, pilsoniskajās attieksmēs un līdzdalībā (Schulz, Ainley, 2017; Schulz, Ainley, 2010). IEA ICCS 2022 aptaujas jautājumos nav pareizu vai nepareizu atbilžu, šajos jautājumos fokuss ir uz nostājas fiksāciju, cik lielā mērā respondents piekrīt vai nepiekrīt dotajiem apgalvojumiem, kas atspoguļo viņu attieksmi un uztveri par tēmām, kas saistītas ar pilsoniskajiem jautājumiem un atspoguļo vērtējumus attiecībā uz pieņemumiem, idejām, cilvēkiem, notikumiem vai situācijām.

Šajā apakšnodaļā tiks aplūkoti jautājumi, kas atklāj atbildes, ko jaunieši domā par dažādām politiskajām sistēmām, ierobežojumiem ārkārtas situācijās un kam jaunieši uzticas.

Viedoklis par politiskajām sistēmām

IEA ICCS 2022 skolēnu aptaujā tika jautāts skolēniem par politiskajām sistēmām, viņu ticību demokrātijas apdraudējumiem, viņu viedokļiem par ierobežojumiem valsts ārkārtējos gadījumos un viņu uzticību pilsoniskām iestādēm (3.22. un 3.23. tabula). Minētajiem apgalvojumiem skolēniem bija jāizvēlas viens no četriem atbilžu variantiem – “pilnībā piekrītu”, “piekrītu”, “nepiekrītu”, “pilnībā nepiekrītu”.

Latvijā gandrīz uz visiem jautājumiem par politiskajām sistēmām valstī skolēnu rezultāti ir zemāki nekā IEA ICCS 2022 vidējie, vienīgi jautājumā par varas pārkumu politiskajiem līderiem salīdzinot ar citu cilvēku vēlmēm, Latvijas skolēnu atbildes ir augstākas, bet ne statistiski nozīmīgas. Procentuāli ir vienāds (47%) skolēnu skaits, kuri ir norādījuši, ka neraugoties uz demokrātijas problēmām, Latvijā demokrātiskā iekārta ir vislabākā pārvaldes forma un pilnībā piekrituši apgalvojumam, ka Latvijā politiskā sistēma darbojas labi. Salīdzinājumā ar IEA ICCS 2022 vidējo un citām šajā analīzē iekļautajām valstīm, Latvijai ir viszemākais rādītājs, kas ir arī statistiski nozīmīgs, atbildot “pilnībā piekrītu, ka demokrātijas forma Latvijai ir vislabākā pārvaldes forma”. Tas saucas ar atbildēm, kurās 14% skolēni norāda, ka Latvija kā valsts būs Krievijas sastāvā vai pēc 10 gadiem nepastāvēs.

Otrs zemākais rezultāts aiz Latvijas starp salīdzinātajām valstīm jautājumā par demokrātiju kā vislabāko pārvaldes formu ir Slovēnijai (66%) un Slovēnijai (69%), savukārt par demokrātiju kā atbilstošāko savas valsts pārvaldes formu vispārliciecinātāk ir atbildējuši Igaunijas (80%) un Zviedrijas (87%) skolēni, savukārt Polijas skolēnu atbilžu rezultāts statistiski neatšķiras no ICCS 2022 vidējā rezultāta.

3.22. tabula. Skolēnu viedoklis par politiskajām sistēmām, atbildot “pilnībā piekrītu” apgalvojumiem par demokrātiju, politisko sistēmu valstī un parlamenta deputātu rīcību

Skolēnu procentuālais skaits, kas pilnīgi piekrīt atgalvojumam, ka...

Valsts	Demokrātijai ir savas problēmas, bet valstī, kurā es dzīvoju tā tomēr ir vislabākā valsts pārvaldes forma.			Valstī, kurā es dzīvoju politiskā sistēma darbojas labi.			Parlamenta deputāti labi pārstāv jauniešu intereses.			Kopumā parlamenta deputāti labi pārstāv valsts iedzīvotāju intereses.		
Igaunija	80	(1,1)	△	69	(1,3)	▲	47	(1,2)	△	68	(1,0)	▲
Latvija	47	(1,2)	▼	47	(1,1)	▽	31	(0,9)	▼	45	(1,0)	▼
Lietuva	78	(1,0)	△	63	(1,0)	△	40	(1,1)	▽	50	(1,1)	▽
Polija	73	(0,8)		34	(1,1)	▼	25	(0,9)	▼	48	(1,1)	▽
Slovākija	66	(1,3)	▽	25	(1,3)	▼	29	(1,1)	▼	40	(1,4)	▼
Slovēnija	69	(1,1)	▽	58	(1,1)	△	45	(1,1)		56	(1,1)	
Zviedrija	87	(0,9)	▲	79	(1,1)	▲	52	(1,3)	△	73	(1,3)	▲
ICCS 2022 vidēji	74	(0,3)		55	(0,3)		44	(0,3)		55	(0,3)	

3.23. tabula. Skolēnu viedoklis par politiskajām sistēmām, atbildot “pilnībā piekrītu” apgalvojumiem par parlamenta deputātu, politisko līderu rīcību un lēmumu pieņemšanu

Skolēnu procentuālais skaits, kas pilnīgi piekrīt atgalvojumam, ka...

Valsts	Parlamenta deputāti taisnīgi izturas pret visiem sabiedrības locekļiem.			Parlamenta deputāti nepietiekami interesējas par cilvēku vēlmēm.			Politiskajiem līderiem ir pārāk liela vara, salīdzinot ar citiem cilvēkiem.			Parlamenta deputāti parasti aizmirst par to cilvēku vajadzībām, kas par viņiem balsojuši.			Pieņemot politiskus lēmumus, biežāk vajadzētu uzklaut zinātņu ekspertu ieteikumus.		
Igaunija	50	(1,2)	△	52	(1,2)	▼	60	(1,5)	▼	61	(1,2)	▼	75	(1,1)	
Latvija	38	(0,9)	▽	68	(1,0)	△	74	(1,1)	△	69	(0,9)		78	(0,9)	△
Lietuva	40	(1,1)	▽	67	(0,9)	△	71	(1,2)		75	(0,8)	△	81	(0,9)	△
Polija	29	(1,0)	▼	72	(0,8)	△	75	(0,9)	△	79	(0,9)	△	79	(0,8)	△
Slovākija	29	(1,3)	▼	63	(1,3)		76	(0,9)	△	78	(1,0)	△	77	(1,1)	△
Slovēnija	44	(1,0)		73	(0,9)	▲	73	(0,9)	△	73	(0,7)	△	65	(1,0)	▽
Zviedrija	64	(1,5)	▲	44	(1,0)	▼	52	(1,1)	▼	57	(1,1)	▼	75	(1,0)	△
ICCS 2022 vidēji	45	(0,3)		62	(0,2)		70	(0,2)		71	(0,2)		73	(0,2)	

Par savas valsts politiskās sistēmas darbību lielā mērā ir pārliecināti 79% Zviedrijas skolēnu, kas ir viens no augstākajiem rezultātiem arī starp ICCS 2022 dalībvalstīm (Norvēģijai – 90%), noraidošākie ir Slovākijas (25%) un Polijas (34%) skolēni. Iespējams, minētie rezultāti norāda uz šo valstu skolēnu sapratni, ka demokrātiskā sistēma viņu valstī nav pilnīga un tiek kropļota, uz ko norāda arī zema Demokrātijas indekss 2022 (The Economist Intelligence Unit, 2023), kas Slovākijai ir 7.07 un Polijai – 7.04, attiecīgi augstāki indeksi ir Lietuvai – 7.31, Latvijai – 7.37, Zviedrijai – 7.75 un Igaunijai – 7.96.

Salīdzinoši zems ir IEA ICCS 2022 dalībvalstu skolēnu atbalsts savas valsts parlamentam. Vispozitīvāk parlamenta darbu vērtē Zviedrijas un Igaunijas skolēni, bet negatīvāk – Polijas un Slovākijas skolēni.

8.klašu skolēni savās atbildēs norāda, ka neizjūt, ka parlamentā tiek pārstāvētas jauniešu intereses. Vislielāko parlamentāriešu atbalstu jauniešu interesēm izjūt Zviedrijā (52%) un

Igaunijā (47%), vismazāk – Polijā (25%) un Slovākijā (29%). Latvijā tikai 31% skolēnu ir norādījuši, ka pilnībā piekrīt, ka Saeimas deputāti labi pārstāv jauniešu intereses. Lielāku atbalstu no parlamenta deputātiem skolēni izjūt atbalstā iedzīvotājiem kopumā (ICCS 2022 vidējais 55%). 50% un vairāk uz apgalvojumu, ka parlamenta deputāti labi pārstāv valsts iedzīvotāju intereses lielā mērā, ir atbildējuši Lietuvas (50%), Slovēnijas (56%), Igaunijas (68%) un Zviedrijas (73%) skolēni, pēdējo divu valstu skolēnu atbildes ir statistiski nozīmīgi virs ICCS 2022 vidējiem rezultātiem. Latvijas skolēnu atbildes uz šo apgalvojumu ir statistiski nozīmīgi zem IEA ICCS 2022 vidējā rādītāja.

Apgalvojumam, ka deputāti taisnīgi izturas pret visiem sabiedrības locekļiem, pilnībā piekrīt Igaunijas (50%) un Zviedrijas (64%) skolēni, pārējo atbildes svārstās no 29% (Polijā un Slovākijā) līdz 44% (Slovēnijā), IEA ICCS 2022 dalībvalstu vidējais rādītājs ir 45%. Latvijā tikai 38% skolēnu pilnībā piekrīt, ka Saeimas deputāti pret visiem Latvijas iedzīvotājiem izturas vienlīdzīgi.

Skolēni pauž arī savu neapmierinātību, norādot, ka pilnībā piekrīt apgalvojumam, ka parlamenta deputāti nepietiekami interesējas par cilvēku vēlmēm (procentuālais sadalījums no 44% Zviedrijā līdz 73% Slovēnijā). Varētu teikt, ka daļēji apmierināti ar parlamenta deputātu interesi par iedzīvotāju vēlmēm ir Zviedrijā un Igaunijā (šo skolēnu atbildes ir statistiski nozīmīgi augstākas nekā ICCS 2022 vidēji), savukārt neapmierinātākie skolēni dzīvo Polijā, Slovēnijā, Latvijā un Lietuvā (šo valstu skolēnu atbildes ir statistiski nozīmīgi zemākas nekā IEA ICCS 2022 vidēji).

70% IEA ICCS 2022 dalībvalstu skolēnu norāda, ka viņi pilnīgi piekrīt apgalvojumam, ka politiskajiem līderiem ir pārāk liela vara, salīdzinot ar citiem cilvēkiem, Igaunijā (60%) un Zviedrijā (52%) statistiski zemāks rezultāts. Līdz ar to varētu apgalvot, ka ir pārlicība, ka valstī ir lielāka varas vienlīdzība starp deputātiem un iedzīvotājiem. Salīdzinot skolēnu atbildes citās valstīs, ir ļoti tuvs rezultāts, kas svārstās no 71% līdz 76% un vienāds vai statistiski nenozīmīgi augstāks par ICCS 2022 vidējo rezultātu šajā atbildē. 70% no IEA ICCS 2022 pētījuma dalībvalstu skolēniem savās atbildēs norāda, ka parlamenta deputāti parasti aizmirst par to cilvēku vajadzībām, kuri par viņiem balsojuši. Visvairāk šādi uzskata Polijas (79%) un Slovākijas (78%) skolēni, vismazāk – Zviedrijas (57%) un Igaunijas (61%).

Trešdaļa IEA ICCS 2022 dalībvalstu skolēni pilnīgi piekrīt, ka politiskiem lēmumiem ir jābūt pieņemtiem sadarbībā ar zinātņu ekspertiem. 78% Latvijas skolēnu pilnībā piekrīt apgalvojumam, ka, pieņemot politiskus lēmumus, biežāk vajadzētu uz klausīt zinātņu ekspertu ieteikumus, vēl lielāks atbalsts zinātnieku ekspertīzē pieņemtiem politiskiem lēmumiem ir Polijā (79%) un Lietuvā (81%). Mazāku zinātnieku iesaisti politisko lēmumu pieņemšanā sagaida Zviedrijas (75%), Igaunijas (75%) un Slovēnijas (65%) skolēni. Iespējams, ka šīs skolēnu atbildes par zinātnieku ekspertīzē balstītos lēmumos varētu atspoguļot dažādas reakcijas uz COVID-19 pandēmijas kontekstu, ņemot vērā, ka gandrīz trīs ceturtdaļas (73%) skolēnu piekrita, ka “politiskajiem lēmumiem biežāk vajadzētu balstīties uz zinātnisku ekspertu padomiem” (24 dalībvalstīs svārstoties no 63% līdz 85%).

Skolēnu uzskats par draudiem demokrātijai

8.klašu skolēni apzinās demokrātijas vērtību un ir spējīgi kritiski novērtēt demokrātijas draudu aspektus. Tomēr vēl joprojām puse no IEA ICCS 2022 pētījuma dalībvalstu 13-14 gadus veciem skolēniem nesaredz draudus sociālo un masu mediju kontrolē, cenzūrā vai aizliegumā, korupcijā un interešu konfliktu atbalstā valdības darbā un politikā (2.24. tabula). Vienīgi Polijā un Zviedrijā vairāk kā puse (54%, rezultāts statistiski nozīmīgi augstāks par IEA ICCS 2022

vidējo) skolēnu atzīst, ka iepriekš minētās darbības ir drauds demokrātijai, citu valstu skolēniem atbildes sasniedz 50% vai mazāk. Viszemākais rādītājs ir Latvijā un Lietuvā (abās valstīs 47%), kas norāda, ka vairāk kā puse no Latvijas un Lietuvas jauniešiem nepazinās, kas ir demokrātijas vērtības un līdz ar to nespēj izprast arī draudus. Sīkāk analizējot apgalvojumos iegūtās atbildes, jāteic, ka kā nozīmīgākos draudus Latvijas skolēni saskata sociālo un masu mediju brīvības aizliegumu, 75% no skolēniem pilnīgi piekrīt viedoklim, ka demokrātijai nav labvēlīga situācija, kurā valdība bloķē sociālos medijus, lai neļautu to lietotājiem kritizēt valdības politiku. Latvijā 70% skolēnu norāda, ka valdības rīcība, slēdzot laikrakstus, radio un televīzijas kanālus, kuri ir kritizējuši valdības politiku, ir drauds demokrātijai. Vislielāko apdraudējumu šādā valdības rīcībā saredz Polijas (92%, kas ir statistiski nozīmīgas atšķirības salīdzinājumā ar IEA ICCS 2022 valstu vidējo un Zviedrijas (89%) skolēni. Latvijas skolēniem ir zemākais rādītājs.

3.24. tabula. Skolēnu atbildes par apgalvojumiem, kas atklāj apdraudējumu demokrātijai

Skolēnu procentuālais skaits, kas norāda, ka pašreizējā situācija ir demokrātijai nav labvēlīga

Valsts	Valdība bloķē sociālos medijus, lai neļautu to lietotājiem kritizēt valdības politiku	Valdība slēdz laikrakstus, radio un televīzijas kanālus, kuri ir kritizējuši valdības politiku	Valdība kontrolē visus valstī esošajos laikrakstus, radio stacijas un televīzijas kanālus	Latvijas valdība pārkāpj likumu, lai izpildītu solījumu, ko tā deva pirms ieviešanas	Par tiesnešiem iecel tikai tos, kas atbalsta valdību	Opozīcijas līderi tiek arestēti, jo viņi atklāti kritizēja jaunu likumu	Politiskie līderi valsts amatos pieņem savus ģimenes locekļus	Vidējie skalas rezultāti, kas norāda, ka skolēni saskata draudus demokrātijai
	%	%	%	%	%	%	%	
Igaunija	82 (1,2)	81 (1,2)	67 (1,2)	74 (1,0)	67 (1,0)	69 (1,3)	60 (1,4)	49 (0,3)
Latvija	75 (1,1) ▽	70 (1,1) ▽	66 (1,1) ▽	62 (1,1) ▽	58 (1,0) ▽	56 (1,0) ▽	61 (1,3) ▽	47 (0,2) ▽
Lietuva	78 (1,0) ▽	73 (1,0) ▽	73 (1,1)	63 (1,0) ▽	58 (1,1) ▽	60 (0,9) ▽	58 (0,9) ▽	47 (0,2) ▽
Polija	94 (0,5) ▲	92 (0,5) ▲	88 (0,7) ▲	76 (0,7) ▲	84 (0,9) ▲	76 (0,9) ▲	83 (0,8) ▲	54 (0,2) ▲
Slovākija	83 (1,1)	77 (1,0)	71 (1,1) ▽	69 (1,0) ▽	69 (1,0)	63 (1,2) ▽	69 (1,1) ▲	49 (0,2) ▽
Slovēnija	79 (0,8) ▽	76 (0,9) ▽	73 (0,8)	78 (0,8) ▲	69 (0,8)	67 (0,9)	67 (1,0)	50 (0,2)
Zviedrija	90 (1,0) ▲	89 (0,9) ▲	85 (0,9) ▲	86 (0,8) ▲	82 (0,9) ▲	84 (0,9) ▲	76 (0,9) ▲	54 (0,3) ▲
ICCS 2022 vidēji	81 (0,2)	79 (0,2)	74 (0,3)	73 (0,2)	70 (0,2)	67 (0,2)	65 (0,3)	50 (0,1)

Valdības kontroli visos valstī esošajos laikrakstos, radio stacijās un televīzijas kanālos kā draudu demokrātijai un tās vērtībām saskata 66% Latvijas skolēnu, kas ir ievērojami mazāk nekā Zviedrijā (85%) un Polijā (88%), šo valstu skolēnu atbildes ir arī statistiski nozīmīgas attiecībā pret IEA ICCS 2022 vidējo rezultātu, kas ir 74%.

Likuma pārkāpšana, tādējādi pārkāpjot pirms ieviešanas dotos solījumus, un tikai to tiesnešu iecelšana, kas ir varu nekritiski atbalstoši, vismazāk draudīgi demokrātijai šķiet Latvijas (attiecīgi 62% un 58%) un Lietuvas (attiecīgi 63% un 58%) skolēniem. Pretēja aina parādās Zviedrijas (attiecīgi 86% un 82%), Slovēnijas (attiecīgi 78% un 69%) un Polijas (attiecīgi 76% un 84%) skolēnu vērtējumos. ICCS 2022 vidējā vērtība attiecīgi 73% un 70%.

Opozīcijas līderu apcietināšana, kuri atklāti kritizē jaunu likumu, kā draudu demokrātijai visvairāk saskata Zviedrijas (84%) un Polijas (76%) skolēni. Abu valstu skolēnu atbildes ir statistiski nozīmīgas un virs vidējā IEA ICCS 2022 rādītāja (67%). Visvairāk pielaidīgi jautājumā par opozīcijas arestēšanu ir Latvijas (56%) un Lietuvas (60%) skolēni.

83% Polijas un 76% Zviedrijas skolēnu norāda, ka apdraudējumu demokrātijai rada interešu konflikts un politisko līderu lēmumi amatos pieņemt savus ģimenes locekļus. Polijas skolēnu atbildes uz demokrātijas apdraudējumu var sasaistīt par pēdējos gados redzamajiem politiskajiem notikumiem valstī – demokrātisko institūciju vājināšanos, tiesu varas un politiskās varas saaugšanu, savukārt Zviedrijas skolēnu atbildēs vērojama demokrātisko vērtību iesakņotība un pārliecība par demokrātiskajām vērtībām, to var novērtēt arī jautājumu par politiskajām sistēmām un uzticību politiskajām institūcijām atbildēs. Tikmēr 58% Lietuvas,

60% Igaunijas un 61% Latvijas skolēnu pieļauj, ka viņu valsts politiskie līderi varētu iecelt valsts amatos savus ģimenes locekļus. Baltijas valstu rādītāji nav kritiski zemi, salīdzinājumā ar IEA ICCS 2022 vidējo dalībvalstu rezultātu – 65%, taču norāda uz tendenci, ka padomju laika tradīcija attiecībā uz nepotismu un “blatu” sistēmu vēl aizvien daļai sabiedrības ir normalitāte.

Skolēnu uzticēšanās institūcijām

Salīdzinot IEA ICCS 2022 un IEA ICCS 2016 dalībvalstu vidējos rezultātus (2.25.tabula), jāsecina, ka kopējā uzticēšanās valdībai, nacionālajam parlamentam, tiesai un nacionālajiem plašsaziņas līdzekļiem (televīzijai, presei un radio), ir kritusies par 4 līdz 5 procentpunktiem (3.25.tabula). ICCS 2022 zemākais rādītājs uzticībā valdībai un parlamentam ir Polijā, nacionālajam parlamentam Polijas skolēni uzticas vēl mazāk nekā Polijas valdībai (attiecīgi 27% un 25%), šiem skolēniem arī ir zemākā uzticība tiesai un tradicionālajiem plašsaziņas līdzekļiem.

Valsts valdībai un nacionālajam parlamentam vairāk uzticas Zviedrijas (attiecīgi 78% un 76%), Igaunijas (attiecīgi 71% un 57%) un Lietuvas (attiecīgi 68% un 52%) skolēnu, rezultāti par uzticēšanos valsts vadībai ir statistiski nozīmīgi augstāki nekā ICCS 2022 pētījumā vidējie dalībvalstu rezultāti. IEA ICCS 2022 pētījuma ciklā Latvijas skolēnu uzticēšanās Latvijas valdībai (51%) statistiski nozīmīgi neatšķiras no IEA ICCS 2022 dalībvalstu vidējā rādītāja, savukārt uzticība Saeimai (43%) ir zemāka nekā statistiski vidējā dalībvalstu vērtība (48%).

3.25. tabula. Skolēnu atbildes par apgalvojumiem, kas atklāj apdraudējumu demokrātijai

Valsts	Skolēnu procentuālais skaits, kas norāda, lielā mērā uzticas...											
	Valsts, kurā Tu dzīvo, valdībai			Nacionālajam parlamentam			Tiesai			Tradicionālajiem plašsaziņas līdzekļiem (televīzijai, avīzēm, radio)		
	2022	2016	Izmaiņas	2022	2016	Izmaiņas	2022	2016	Izmaiņas	2022	2016	Izmaiņas
Igaunija	71 (1,2) ▲	73 (1,2)	-2 (1,7)	57 (1,3) ▲	56 (1,4)	1 (1,9)	73 (1,5) ▲	76 (0,9)	-3 (1,7)	44 (1,1) ▼	47 (1,2)	-3 (1,6)
Latvija	51 (1,4)	60 (1,3)	-8 (1,9)	43 (1,2) ▼	46 (1,2)	-2 (1,7)	65 (1,2)	71 (1,2)	-6 (1,7)	45 (1,1) ▼	51 (1,2)	-6 (1,6)
Lietuva	68 (1,1) ▲	74 (1,0)	-6 (1,5)	52 (1,2) ▲	51 (1,3)	1 (1,7)	74 (1,0) ▲	80 (0,9)	-6 (1,3)	56 (1,1) ▲	65 (0,9)	-9 (1,5)
Polija	27 (1,0) ▼	-	-	25 (0,8) ▼	-	-	56 (0,9) ▼	-	-	45 (0,9) ▼	-	-
Slovākija	40 (1,3) ▼	-	-	36 (1,3) ▼	-	-	63 (1,1) ▼	-	-	50 (1,1)	-	-
Slovēnija	38 (1,1) ▼	49 (1,4)	-10 (1,7)	42 (1,0) ▼	50 (1,3)	-8 (1,7)	67 (1,0)	74 (1,0)	-7 (1,4)	50 (1,0)	65 (1,2)	-15 (1,6)
Zviedrija	78 (1,1) ▲	79 (1,0)	-1 (1,5)	76 (1,3) ▲	79 (1,1)	-2 (1,6)	78 (1,0) ▲	82 (1,2)	-4 (1,6)	58 (1,1) ▲	54 (1,0)	3 (1,5)
ICCS 2022 vidēji	53 (0,3)			48 (0,3)			66 (0,3)			50 (0,3)		
ICCS 2016/2022 vidēji	58 (0,3)	63 (0,3)	-5 (0,5)	53 (0,3)	58 (0,3)	-5 (0,5)	69 (0,3)	72 (0,3)	-4 (0,4)	52 (0,3)	57 (0,3)	-5 (0,4)

Salīdzinot IEA ICCS 2016 un IEA ICCS 2022 gada datus, konstatējams, ka vislielāko uzticēšanos zaudējusi valdība (kritums par 9 procentpunktiem, no 60% uz 51%), tiesa (kritums par 6 procentpunktiem, no 71% uz 65%) un tradicionālie plašsaziņas līdzekļi (kritums par 6 procentpunktiem, no 51% uz 45%). Salīdzinot IEA ICCS 2016 (Čekse, Geske, 2017) un IEA ICCS 2022 vidējo rādītāju, redzams, ka Latvijas skolēnu uzticība ir statistiski nozīmīgi samazinājusies visām varas institūcijām, izņemot Saeimu, kur samazinājums ir, bet nav statistiski nozīmīgs. Var secināt, ka skolēnu vidū ir uzticības krīze tām Latvijas valsts institūcijām, kas ir atbildīgās par demokrātijas vērtību uzturēšanu. Iegūtie rezultāti liek domāt par iespējamo pandēmijas ietekmi skolēnu uzticībā, jo valdība bija tā, kas pieņēma nepopulārus lēmumus, un nacionālie plašsaziņas līdzekļi šos lēmumus izplatīja publiski, tādējādi radot nepatiku un neuzticēšanos gan sabiedrībā, gan skolēnu vidū. OECD pētījuma (OECD, 2022) rezultāti rāda, ka tikai 25% no Latvijas iedzīvotājiem uzticējās valdībai, jauniešu uzticēšanās valdībai – 28%. Salīdzinot OECD un IEA ICCS 2022 iegūtos rezultātus, redzams, ka Latvijas skolēnu uzticība valdībai (51%) ir krietni lielāka nekā sabiedrībai kopumā (+26%) un jauniešiem (+23%), taču skolēni mazāk uzticas tradicionālajiem medijiem, tajā skaitā televīzijai nekā sabiedrība Latvijā kopumā (51%) (European Parliament, 2022).

4 Skolotāju un skolu aptaujas galvenie rezultāti

- Direktoru ieskatā, visās dalībvalstīs ir zemāka aktivitāte skolu pasākumos dažādu kultūru izpratnes un sadarbības projektu veicināšanā, bet Latvijā vērojama specifika, ka tematika vairāk vērsta uz iekšēju procesu apguvi, mazāk organizējot pasākumus, kas veicinātu plašāku skatījumu pāri valsts robežām.
- Latvijas skolotāju viedoklis par skolēnu pasākumiem, kas saistīti ar globālu jautājumu izpratni, ir bijis nedaudz zemāks par starptautisko vidējo, kamēr jautājumā par vietējo un globālo jautājumu saistību rezultāti bija augstāki par starptautisko vidējo.
- Skolēnu iespējas apgūt pilsoniskās tēmas un prasmes Latvijas skolās ir vērtēamas kā ļoti labas un atbilstošas pasaules vidējiem rādītājiem.
- Skolotāju skatījumā darba formas pilsoniskās izglītības stundās ir dažādas, ar augstu skolotāju pašnovērtējumu, ļoti augstā līmenī atzīmējot digitālo tehnoloģiju lietošanu.
- Latvijas skolēnu un skolotāju viedoklis par globāli orientētas pilsonības nozīmi ir būtiski zemāks par starptautiski vidējo.
- Dažādības jautājumi nav populāri skolotāju aktivitāšu vidū klasē, bet jautājumi un diskusijas par dažādu kultūras un sociālekonomisko procesu pētīšanu, kā arī par dzimumu, ir ļoti nepopulāri.
- Latvijas skolotāji skolēnu kultūras, etniskās un sociālekonomiskās atšķirības par svarīgu resursu uzskata mazākā mērā, bet par apgrūtinājumu mācību procesā – lielākā mērā, salīdzinot ar starptautisko vidējo rādītāju.
- Latvijas skolēniem ir bijušas lielākas iespējas apmeklēt pasākumus, kas saistīti ar kultūru un sportu, ko skolotāji arī izmantojuši, mazāk uzmanības pievēršot sociāliem, politiskiem un ilgtspējības jautājumiem.

IEA pētījumos pilsoniskās izglītības jomā atzīst, ka skolēnu mācību rezultātus pilsoniskās izglītības jomā ietekmē viņu pieredze kopienās, kurās viņi dzīvo. IEA ICCS 2022 novērtējuma ietvarstruktūrā tika uzsvērtas neformālās mācīšanās nozīme skolēnu ar pilsoniskumu saistītu attieksmju, vērtību, prasmju un zināšanu attīstībā, kā arī viņu neformālā mācīšanās ārpus formālās izglītības vides (Schulz u.c., 2023). Vairākos pētījumos uzsvērtā arī neformālās mācīšanās nozīme skolā, kā arī skolēnu pašvērtējumam (Council of Europe, 2018) un viņu pilsoniskajai līdzdalībai (Scheerens, 2009). Kā ļoti nozīmīgi pilsoniskās izglītības stūrakmeņi atzīmējamās savstarpējās attiecības skolā (Bäckman & Trafford, 2007; Huddleston, 2007) un klasē (Cardenas, 2017; Hahn, 2016). Skolās, kuras raksturo kā “demokrātiskas mācību vides”, skolēniem ir iespēja izjust attiecības, attieksmes un uzvedību, kas atbilst demokrātiskas sabiedrības principiem, kuri balstās uz atvērtību, savstarpēju cieņu un cieņu pret dažādību. Līdzdalība lēmumu pieņemšanas procesos un skolas pārvaldībā ļauj skolēniem attīstīt uzticību demokrātiskiem un līdzdalības procesiem (Council of Europe, 2018). IEA ICCS 2022 novērtēšanas ietvarstruktūrā iekļautas dažādas skolēnu līdzdalības formas gan skolas, gan klases līmenī.

Nodaļā aplūkotas skolēnu, skolotāju un skolu direktoru attieksmes un viedokļi attiecībā uz pasākumiem klasē un ārpus klases, kas saistīti ar pilsonisko izglītību. Aplūkoti nacionāli un globāli pasākumi, kas ietekmē pilsonisko izaugsmi, kā arī skolēnu uz skolotāju attieksmes šajos jautājumos. Politiskās izglītības kontekstā aplūkoti pasākumi, kas veicina politiskās līdzdalības un procesu izpratni, kā arī skolēnu un skolotāju attieksme pret tiem. Analizētas iespējas un formas, lai apgūtu pilsoniskās izglītības tematus, kā arī šo iespēju realizāciju. Lai detalizētu dažādības un globālās pilsoniskās izglītības apguvi, skaidrots skolotāju viedoklis par skolēnu kultūras, etniskās un sociālekonomiskās atšķirības ietekmi uz mācību procesa norisi.

4.1. Pilsoniskās izglītības satura jomas skolas klimatā

Latvijas skolu direktoru viedoklis par globālās pilsoniskās izglītības jautājumu apguvi skolās skatāms 4.1. tabulā. Pasaulē kopumā zemākais vērtējums ir partnerībai ar citām skolām (34%), kur Latvijai ir statistiski nozīmīgi augstāki rādītāji (47%). Kamēr skolēnu cieņas (95%) un globāli svarīgu jautājumu pasākumi (68%) vērtēti samērā tuvu starptautiskajam līmenim, ētiskajai attieksmei pret patēriņu (55%) Latvijā ir būtiski zemāks rādītājs par starptautisko vidējo (66%), bet dažādu kultūru izpratnes (30%) un vietējo un globālo notikumu izpratni veicinošu pasākumu (49%) kontekstā Latvijas skolas novērtētas ar viszemāko vai tuvu viszemākajam salīdzināto valstu starpā. Direktoru ieskatā, visā pasaulē ir zemāka aktivitāte skolu pasākumos dažādu kultūru izpratnes un sadarbības projektu veicināšanā, bet Latvijā vērojama specifika, ka tematika vairāk vērsta uz iekšēju procesu apguvi, mazāk organizējot pasākumus, kas veicinātu plašāku skatījumu pāri valsts robežām.

4.1. tabula. Skolēnu procentuālais īpatsvars skolās, kurās direktori ziņoja par skolas pasākumiem, kas veicina pilsoniskās izglītības un globālās pilsonības attīstību

	Pasākumi, kuru mērķis ir attīstīt skolēnu zināšanas par dažādām kultūrām			Pasākumi, kuru mērķis ir veicināt skolēnu izpratni par svarīgiem globāliem jautājumiem			Pasākumi, kuru mērķis ir veicināt skolēnu cieņu pret vidi			Pasākumi, kuru mērķis ir veicināt skolēnu ētisku un atbildīgu attieksmi pret patēriņu		
Valsts	%			%			%			%		
Igaunija	55	(6,5)	▲	64	(4,7)	▼	94	(2,9)		83	(4,0)	▲
Latvija ¹	30	(3,3)	▼	68	(3,8)	▽	95	(1,8)		55	(4,6)	▼
Lietuva	53	(3,7)	▲	79	(3,4)		98	(1,1)	△	86	(3,0)	▲
Polija	30	(3,4)	▼	85	(2,7)	△	98	(1,1)	△	63	(3,5)	
Slovākija	31	(4,1)	▽	74	(3,1)		93	(2,1)		65	(3,9)	
Slovēnija	44	(3,7)		70	(3,5)		95	(1,5)		43	(3,9)	▼
Zviedrija ¹	29	(4,7)	▼	71	(4,6)		69	(5,0)	▼	57	(4,8)	▽
ICCS 2022 vidējais	41	(1,1)		76	(1,0)		92	(0,7)		66	(0,9)	

4.2. tabulā skatāms skolotāju viedoklis par skolēnu pasākumiem, kas veicinājuši globālu jautājumu izpratni. Atbildot par pasākumiem, kas veicinātu skolēnu izpratni par svarīgiem globāliem jautājumiem, Latvijas skolotāji uzrāda 47% pret 51% starptautisko vidējo, kamēr zemāki rādītāji ir Slovākijas (43%) un Slovēnijas (44%), bet būtiski augstāki Zviedrijas (78%) skolotājiem. Godīgas tirdzniecības informētības aktivitātēs Latvijas skolotāji uzrāda 35% no 42% starptautiskā vidējā. Līdzīgi zemāks rezultāts bija arī aktivitātēs par analīzi, kā atšķirīgas identitātes spētu sadzīvot kopā. Latvijas skolotāji uzrādīja 55% pret 63% starptautisko vidējo. Jautājumā par kolektīvo iesaistīšanos uzlabojumu veikšanā pasaulē Latvijas skolotāji (59%) uzrādīja tuvu rezultātu starptautiskam vidējam (61%), kamēr Slovēnijas skolotājiem bija 48%, bet Polijas 85%. Pasākumos par vietējo un globālo jautājumu saistību Latvijas skolotāji uzrādīja krietni augstāku (70%) rezultātu pret starptautisko vidējo (62%). Jāpiebilst, ka minētajā jautājumā ir novērojamas būtiskas svārstības aplūkoto dalībvalstu vidū, kurā Slovēnijas skolotāji uzrādīja 51%, Zviedrijas – 85%, bet Polijas – 90%. Kopumā jāsecina, ka Latvijas skolotāju viedoklis par skolēnu pasākumiem, kas saistīti ar globālu jautājumu izpratni, ir bijis nedaudz zemāks par starptautisko vidējo, kamēr jautājumā par vietējo un globālo jautājumu saistību rezultāti bija augstāki par starptautisko vidējo. Minētajā jautājumu grupā pārējo aplūkoto dalībvalstu vidū augstākie rādītāji bija Polijas skolotājiem.

4.2. tabula. Skolotāju viedoklis par pasākumiem, kas saistīti ar globāliem jautājumiem

Valsts	Pasākumi, lai veicinātu skolēnu izpratni par svarīgiem globāliem jautājumiem			Pasākumi, lai veicinātu skolēnu izpratni par vietējo un globālo jautājumu saistību			Aktivitātes, lai informētu skolēnus par godīgu tirdzniecību			Pasākumi, kas skolēniem sniedz informāciju par kolektīvu iesaistīšanos, lai panāktu uzlabojumus visā pasaulē		
	%			%			%			%		
Igaunija*	53	(3,1)		58	(3,5)		52	(3,2)		49	(3,5)	
Latvija*	47	(5,3)		70	(3,5)		35	(4,2)		59	(5,0)	
Lietuva	50	(3,4)		74	(2,4)	▲	31	(2,6)	▼	54	(2,8)	▽
Polija	74	(4,1)	▲	90	(2,4)	▲	46	(4,8)		85	(2,5)	▲
Slovākija	43	(2,5)	▽	59	(2,9)		34	(2,5)	▽	53	(2,7)	▽
Slovēnija	44	(2,6)	▽	51	(2,3)	▼	52	(2,0)	▲	48	(2,2)	▼
Zviedrija*	78	(2,5)		85	(2,6)		68	(3,9)		63	(4,0)	
ICCS 2022 vidējais	51	(1,0)		62	(1,0)		42	(1,0)		61	(0,9)	

4.2. Pilsoniskās izglītības satura jomas mācību procesā

4.3. un 4.4. tabulās demonstrēta skolotāju ziņotā aktivitāteursos, kas saistīti ar pilsonisko izglītību. Latvijas skolotāji visos jautājumos apguvuši tematus augstākā līmenī kā globāli vidējais IEA ICCS 2022 pētījumā. Visaugstāko rādītāju (92%) no aplūkotajām dalībvalstīm Latvijas skolotāji demonstrē kritiskās un neatkarīgās domāšanas virzienā, kā arī augsti rādītāji ir konfliktu risināšanā (85%) un atbildīgā interneta lietošanā (82%).

4.3. tabula. Skolotāju dalība mācībuursos par tēmām, kas saistītas ar pilsoniskumu un pilsonisko izglītību.

Valsts	Cilvēktiesības			Balsošana un vēlēšanas			Pasaules sabiedrība un starptautiskās organizācijas			Vide un vides ilgtspējība			Emigrācija un imigrācija			Vienlīdzīgas iespējas vīriešiem un sievietēm		
	%			%			%			%			%			%		
Igaunija*	62	(3,6)		42	(3,1)		46	(3,3)		57	(3,2)		36	(3,4)		47	(3,1)	
Latvija*	74	(4,7)		52	(4,6)		63	(4,5)		61	(5,0)		50	(4,9)		50	(5,2)	
Lietuva	59	(2,8)		36	(2,5)		50	(2,6)	△	53	(3,4)		47	(2,7)	△	42	(2,7)	
Polija	84	(3,8)	▲	76	(3,6)	▲	75	(4,3)	▲	57	(4,9)		68	(4,8)	▲	62	(5,1)	▲
Slovākija	57	(3,3)		30	(2,8)	▽	37	(3,3)		47	(2,4)		29	(2,4)	▽	31	(2,9)	▼
Slovēnija	66	(2,0)	▲	49	(2,7)	▲	48	(2,1)	△	55	(2,1)		50	(1,7)	▲	48	(2,1)	
Zviedrija*	78	(2,4)		63	(2,8)		75	(3,7)		72	(4,1)		77	(3,1)		78	(3,7)	
ICCS 2022 vidējais	54	(0,9)		37	(0,8)		41	(0,9)		51	(0,9)		38	(0,9)		45	(1,0)	

4.4. tabula. Skolotāju dalība mācībuursos par tēmām, kas saistītas ar pilsoniskumu un pilsonisko izglītību. (1. daļa, turpinājums 4.6. tabulā)

	Pilsoņu tiesības un pienākumi			Konstitūcija un politiskās sistēmas			Atbildīga interneta lietošana			Kritiska un neatkarīga domāšana			Konfliktu risināšana			Globālie jautājumi			Daudzveidība un iekļaušana		
Valsts	%			%			%			%			%			%			%		
Igaunija*	55	(3,3)		45	(3,0)		64	(3,2)		66	(3,1)		73	(2,9)		52	(3,1)		52	(3,5)	
Latvija*	72	(4,4)		60	(5,1)		82	(3,2)		92	(2,1)		85	(3,3)		58	(4,7)		63	(4,8)	
Lietuva	62	(2,7)	△	44	(2,3)		75	(2,6)	△	75	(2,7)	▲	86	(2,4)	▲	54	(3,8)		52	(2,7)	▽
Polija	83	(4,0)	▲	82	(3,9)	▲	90	(2,3)	▲	77	(3,4)	▲	89	(2,5)	▲	77	(4,0)	▲	59	(4,8)	
Slovākija	46	(3,1)	▽	39	(3,2)		55	(3,4)	▼	60	(3,5)		65	(3,3)		49	(2,8)		55	(2,8)	
Slovēnija	62	(2,2)	△	65	(2,1)	▲	82	(1,4)	▲	77	(2,1)	▲	81	(1,5)	▲	58	(2,0)	▲	66	(2,1)	△
Zviedrija*	78	(3,0)		73	(3,3)		67	(3,5)		82	(2,7)		67	(4,1)		81	(3,3)		76	(2,7)	
ICCS 2022 vidējais	53	(0,9)		44	(0,9)		66	(1,0)		57	(0,9)		65	(0,9)		48	(1,0)		59	(1,0)	

4.5. un 4.6. tabulās demonstrēta skolotāju gatavība mācīt pilsoniskās izglītības tēmas un prasmes. Lai gan atbildējošo Latvijas skolotāju īpatsvars nesasniedz reprezentatīvu sliekšni, vērojama tendence, ka Latvijas skolotāji augstu vērtē savu gatavību darbam stundās pilsoniskajā tematikā. Kopumā novērojams, ka mazāka pārliecība skolotājiem ir globālo jautājumu pasniegšanā, piemēram, emigrācija un imigrācija (80%), citi globālie jautājumi (nabadzība pasaulē, starptautiski konflikti, bērnu darbs, sociālais taisnīgums, pasaules un starptautiskās organizācijas) (82%). Atbildēs, kurās pārliecības bija mazāk, bija arī lielāka atbilstoši nevienmērība, demonstrējot krasi atšķirīgus viedokļus. Salīdzinot 17. un 18. tabulas rezultātus, jāsecina, ka globālie jautājumi arī stundu tematikā nedemonstrē augstāko uzrādīto rezultātu. Lai gan rādītāji ir virs kopējā vidējā, tomēr relatīvi zemu Latvijas līmenī. Stundu saturā minēti attiecīgi emigrācija un imigrācija (50%), globālie jautājumi (piemēram, nabadzība pasaulē, starptautiskie konflikti, bērnu darbs, sociālais taisnīgums) (58%), pasaules un starptautiskās organizācijas (63%). Lai skolotāji iegūtu lielāku pārliecību darbam stundās par globālo tematiku, skolotāju kursu saturā tā jāaktualizē un jāpapildina.

4.5. tabula. Skolotāju sagatavotība mācīt pilsoniskumu un pilsoniskās izglītības tēmas un prasmes

	Pilsoņu tiesības un pienākumi			Konstitūcija un politiskās sistēmas			Atbildīga interneta lietošana			Kritiska un neatkarīga domāšana			Konfliktu risināšana			Globālie jautājumi			Daudzveidība un iekļaušana		
Valsts	%			%			%			%			%			%			%		
Igaunija*	83	(2,4)		76	(2,7)		56	(3,2)		79	(3,0)		51	(3,2)		85	(2,4)				
Latvija*	96	(1,4)		90	(2,4)		82	(3,8)		85	(2,9)		80	(4,0)		91	(3,3)				
Lietuva	81	(2,2)	▽	76	(2,0)		73	(2,2)		80	(1,7)	▽	84	(1,6)	▲	78	(2,1)	▽			
Polija	98	(1,0)	△	99	(0,6)	▲	90	(3,0)	▲	81	(3,7)		96	(1,5)	▲	93	(1,9)	△			
Slovākija	89	(1,6)		80	(2,6)		68	(2,9)		87	(1,5)	△	72	(2,7)		82	(2,2)	▽			
Slovēnija	85	(1,5)	▽	74	(1,8)	▽	57	(2,0)	▼	77	(1,8)	▽	66	(1,6)	▽	78	(1,7)	▽			
Zviedrija*	99	(0,6)		96	(1,4)		94	(1,6)		92	(2,2)		96	(1,8)		97	(1,8)				
ICCS 2022 vidējais	89	(0,6)		79	(0,7)		70	(0,9)		84	(0,8)		73	(0,8)		87	(0,7)				

4.6. tabula. Skolotāju sagatavotība mācīt pilsoniskumu un pilsoniskās izglītības tēmas un prasmes (2. daļa)

	Pilsoņu tiesības un pienākumi			Konstitūcija un politiskās sistēmas			Atbildīga interneta lietošana			Kritiska un neatkarīga domāšana			Konfliktu risināšana			Globāli jautājumi			Daudzveidība un iekļaušana		
Valsts	%			%			%			%			%			%			%		
Igaunija*	91	(2,0)		70	(2,7)		88	(1,9)		93	(1,6)		83	(2,2)		74	(2,7)		75	(3,3)	
Latvija*	98	(0,8)		90	(2,3)		89	(3,0)		95	(1,8)		91	(3,6)		82	(3,2)		85	(3,8)	
Lietuva	90	(1,3)	▽	68	(2,4)		85	(1,4)		88	(1,8)		91	(1,2)		83	(1,9)	△	71	(2,4)	
Polija	99	(0,6)	△	98	(1,1)	△	97	(1,3)	▲	97	(1,3)	▲	97	(1,3)	△	95	(1,9)	▲	84	(2,9)	▲
Slovākija	91	(1,5)	▽	72	(2,5)		87	(1,8)		87	(1,6)		89	(2,7)	▽	87	(1,8)		73	(2,1)	
Slovēnija	88	(1,1)	▽	69	(1,7)		84	(1,5)		92	(1,0)		87	(1,4)		79	(1,5)		79	(1,5)	▽
Zviedrija*	99	(0,7)		94	(1,7)		96	(1,0)		97	(1,7)		82	(2,5)		97	(1,0)		89	(2,2)	
ICCS 2022 vidējais	90	(0,6)		72	(1,1)		87	(0,7)		91	(0,6)		86	(0,7)		85	(0,7)		82	(0,8)	

Skolēnu viedokli par pilsoniskās izglītības apguvi demonstrē 4.7. un 4.8. tabulas. Dati rāda, ka tikai vienā tematā – kā darbojas ekonomika – statistiski nenozīmīgi, bet tomēr virs starptautiskā līmeņa savu mācību saturu skolā vērtē Latvijas skolēni (58%). Trīs tematos Latvijas skolēni ziņo statistiski nenozīmīgi zemāku aktivitāti par starptautisko: dabas aizsardzība (76%), politika un notikumi citās valstīs (43%) un informācijas drošums internetā (54%). Atlikušajos piecos tematos skolēni uzrāda ne vien statistiski nozīmīgi zemāku rezultātu, bet gan zemāko rādītāju visu salīdzināto valstu vidū, attiecīgi – pašvaldības un Saeimas vēlēšanās (32%), likumu ieviešana un mainīšana (39%), vietējās sabiedrības problēmu risināšana (37%), pilsoņu tiesību aizsardzība (39%), kandidēšana pašvaldības vēlēšanās (18%). Skolēnu ziņojuma kontekstā būtu jāpārskata visu pilsonisko tematu esamība mācību saturā un gaitā, vai tie ir paredzēti programmā un kāda ir programmas realizācijas gaita. Īpaša uzmanība jāpievērš jautājumiem, kas saistīti ar politiskajām aktivitātēm un publisko pārvaldi.

4.7. tabula. Skolēnu viedoklis par pilsoniskās izglītības apguvi skolā. (1. daļa, turpinājums 4.8. tabulā)

	Kā pilsoņi var balsot pašvaldības un Saeimas vēlēšanās			Kā Latvijā tiek ieviesti un mainīti likumi			Kā aizsargāt dabu (piemēram, taupot enerģiju vai šķirojot atkritumus)			Kā piedalīties vietējās sabiedrības problēmu risināšanā			Kā Latvijā tiek aizsargātas pilsoņu tiesības		
Valsts	%			%			%			%			%		
Igaunija	37	(1,7)	▼	41	(2,0)	▼	70	(1,1)	▼	49	(1,2)	▽	47	(1,6)	▼
Latvija ¹	32	(1,2)	▼	39	(1,2)	▼	76	(0,9)	▽	37	(1,2)	▼	39	(1,0)	▼
Lietuva	44	(1,2)	▼	45	(1,1)	▽	85	(0,7)	△	48	(1,3)	▽	46	(1,2)	▼
Polija	35	(1,4)	▼	48	(1,2)	▽	79	(0,9)	▽	49	(1,0)	▽	60	(1,1)	
Slovākija	68	(1,3)	▲	63	(1,4)	▲	84	(0,9)	△	57	(1,2)	△	69	(1,3)	▲
Slovēnija	76	(0,9)	▲	74	(0,9)	▲	79	(0,8)	▽	66	(1,1)	▲	71	(1,0)	▲
Zviedrija ¹	66	(1,6)	▲	83	(1,5)	▲	83	(1,1)		55	(1,5)	△	69	(1,4)	▲
ICCS 2022 vidējais	54	(0,3)		53	(0,3)		81	(0,2)		52	(0,3)		58	(0,3)	

4.8. tabula. Skolēnu viedoklis par pilsoniskās izglītības apguvi skolā. (2. daļa)

Valsts	Politiskos tematus un notikumus citās valstīs			Kā darbojas ekonomika			Kā pārliecināties par internetā gūtās informācijas patiesumu			Kā kandidēt pašvaldības vēlēšanās		
	%			%			%			%		
Igaunija	48	(1,7)	▽	40	(1,7)	▼	60	(1,6)		18	(1,5)	▼
Latvija ¹	43	(1,3)	▽	58	(1,4)	△	54	(1,2)	▽	18	(0,9)	▼
Lietuva	55	(1,3)		45	(1,1)	▽	53	(1,3)	▽	20	(0,9)	▽
Polija	58	(1,2)	△	58	(1,0)	△	47	(1,1)	▼	32	(1,2)	△
Slovākija	56	(1,5)	△	63	(1,2)	△	61	(1,4)		39	(1,3)	▲
Slovēnija	59	(1,1)	△	72	(0,8)	▲	62	(1,0)		47	(1,1)	▲
Zviedrija ¹	75	(1,0)	▲	58	(1,6)	△	78	(1,3)	▲	21	(1,1)	▽
ICCS 2022 vidējais	53	(0,3)		53	(0,3)		62	(0,3)		28	(0,3)	

Skolotāju viedokli par skolēnu iespējām apgūt pilsonisko izglītību var aplūkot 4.9. un 4.10. tabulās. Latvijas skolotāju ieskatā, skolēniem ir visas iespējas apgūt jebkuru tematu līdzvērtīgi vai nedaudz augstāk par starptautisko vidējo. Aplūkojot salīdzināmo valstu rezultātus, izceļama būtu Zviedrija, kuras skolotāji ziņo par gandrīz visu tematu apguves iespējām vismaz 93% gadījumu, zemāk vērtējot tikai iespējas apgūt konfliktu risināšanu (71%), kur Latvijā augtāki rādītāji (89%) un daudzveidību un iekļaušanu (85%). Jāpiemin, ka Zviedrijā skolotāju aktivitāte nav bijusi pietiekama, lai tiktu uzskatīta par reprezentablu. No salīdzināmajām valstīm ar pietiekami reprezentablu respondentu skaitu un relatīvi augstiem rādītājiem jāatzīmē Polija, kur skolotāji norāda uz iespēju apgūt pilsoniskās izglītības tēmas ne zemāk kā 80% visos rādītājos, atstājot relatīvi zemākā līmenī daudzveidību un iekļaušanu (80%), vīriešu un sieviešu vienlīdzību (83%), vides un ilgtspējības jautājumus (85%). Kopumā skolēnu iespējas apgūt pilsoniskās tēmas un prasmes Latvijas skolās ir vērtējamas kā ļoti labas un atbilstošas pasaules vidējiem rādītājiem. Ja vēlamies bagātināt šo tematiku, jāraugās Polijas mācību saturā.

4.9. tabula. Skolotāju viedoklis par skolēnu iespējām apgūt pilsonisko tēmu un prasmes

Valsts	Cilvēktiesības			Balsošana un vēlēšanas			Pasaules sabiedrība un starptautiskās organizācijas			Vide un vides ilgtspējība			Emigrācija un imigrācija			Vienlīdzīgas iespējas vīriešiem un sievietēm		
	%			%			%			%			%			%		
Igaunija*	80	(2,8)		74	(3,1)		65	(3,4)		84	(2,7)		62	(3,6)		74	(3,1)	
Latvija*	86	(3,8)		71	(3,5)		75	(3,4)		86	(3,5)		68	(4,0)		70	(4,0)	
Lietuva	78	(2,2)	▼	63	(2,7)	▽	75	(2,1)	△	91	(1,1)	△	82	(1,7)	▲	71	(1,9)	▼
Polija	100	(0,3)	▲	95	(2,6)	▲	95	(1,9)	▲	85	(3,5)		89	(3,4)	▲	83	(3,8)	
Slovākija	95	(1,2)	△	84	(3,0)	▲	73	(2,8)		91	(1,5)	△	71	(2,6)		75	(2,7)	▽
Slovēnija	92	(1,1)	△	78	(2,3)	△	76	(1,9)	△	92	(1,1)	△	74	(1,6)	△	77	(1,6)	▽
Zviedrija*	98	(1,2)		97	(1,2)		93	(1,7)		98	(1,1)		93	(2,0)		95	(1,6)	
ICCS 2022 vidējais	88	(0,7)		70	(1,2)		70	(1,0)		87	(0,7)		71	(1,1)		81	(0,8)	

4.10. tabula. Skolotāju viedoklis par skolēnu iespējām apgūt pilsonisko tēmu un prasmes

	Pilsoņu tiesības un pienākumi		Konstitūcija un politiskās sistēmas		Atbildīga interneta lietošana		Kritiska un neatkarīga domāšana		Konfliktu risināšana		Globāli jautājumi		Daudzveidība un ieklausana	
Valsts	%		%		%		%		%		%		%	
Igaunija*	84	(2,4)	74	(2,9)	86	(2,2)	88	(1,9)	83	(2,7)	73	(3,2)	68	(3,2)
Latvija*	87	(3,3)	80	(3,9)	90	(2,6)	93	(2,0)	89	(2,3)	78	(3,4)	77	(4,1)
Lietuva	87		77	(2,1)	87	(1,6)	84	(1,6)	85	(1,5)	79	(2,1)	69	(2,3)
Polija	99	(0,7)	97	(1,1)	99	(0,8)	94	(1,9)	94	(2,6)	94	(1,9)	80	(4,0)
Slovākija	92	(1,4)	83	(2,5)	92	(1,6)	88	(2,3)	86	(3,1)	85	(1,9)	74	(2,7)
Slovēnija	90	(1,2)	77	(1,8)	95	(0,7)	93	(1,0)	93	(0,9)	82	(1,7)	85	(1,4)
Zviedrija*	97	(1,5)	97	(1,2)	95	(1,3)	97	(1,0)	71	(3,4)	93	(1,7)	85	(2,6)
ICCS 2022 vidējais	88	(0,7)	74	(1,1)	91	(0,6)	86	(0,8)	85	(0,7)	80	(0,9)	80	(0,8)

4.11. un 4.12. tabulās demonstrēts skolotāju viedoklis par pilsoniskās izglītības aktivitātēm klasē. Pārliecinoši augstāks viedoklis (4.11. tabula) Latvijas skolotājiem ir par grupu darbu klasē (71%), kas ir būtiski augstāk par starptautisko rādītāju (51%), kā arī par pārējām aplūkotajām dalībvalstīm.

4.11. tabula. Skolotāju viedoklis par pilsoniskajām un pilsoniskās izglītības aktivitātēm klasē

	Skolēni strādā pie projektiem, kas ietver informācijas vākšanu ārpus skolas		Skolēni strādā mazās grupās pie dažādām tēmām/jautājumiem		Skolēni piedalās lomu spēlēs		Skolēni veic piezīmes skolotāja lekciju laikā		Skolēni apspriež aktuālus jautājumus	
Valsts	%		%		%		%		%	
Igaunija*	9	(1,9)	50	(3,3)	22	(2,7)	64	(3,5)	71	(2,7)
Latvija*	19	(2,8)	71	(5,1)	32	(4,9)	57	(4,2)	78	(3,5)
Lietuva	15	(2,0)	56	(2,8)	28	(2,5)	55	(2,6)	89	(1,5)
Polija	25	(3,5)	56	(4,9)	25	(3,3)	51	(4,6)	85	(2,8)
Slovākija	19	(2,1)	52	(3,3)	33	(2,6)	41	(3,2)	79	(2,3)
Slovēnija	12	(1,4)	46	(2,2)	37	(2,4)	57	(2,0)	75	(1,7)
Zviedrija*	5	(1,3)	62	(3,5)	10	(2,8)	64	(3,2)	83	(3,5)
ICCS 2022 vidējais	15	(0,7)	51	(0,9)	29	(0,9)	50	(1,0)	77	(0,8)

Līdzīgi rādītāji ir arī par prezentāciju veidošanu, izmantojot digitālās tehnoloģijas (4.12. tabula), kur Latvijas 67% skolotāju apgalvo apstiprinoši pret 50% starptautisko vidējo. Digitālo tehnoloģiju izmantošanā projekta vai klases darba vajadzībām 78% Latvijas skolotāju apgalvo apstiprinoši, kamēr starptautiskais vidējais rādītājs ir 56%. Pārējos aplūkotajos jautājumos Latvijas skolotāju atbildes ir starptautiskā vidējā vai augstākā līmenī, kas liecina, ka darba formas pilsoniskās izglītības stundās ir dažādas, ar augstu skolotāju pašnovērtējumu, ļoti augstā līmenī atzīmējot digitālo tehnoloģiju lietošanu.

4.12. tabula. Skolotāju viedoklis par pilsoniskajām un pilsoniskās izglītības aktivitātēm klasē

	Skolēni pēta un/vai analizē informāciju, kas iegūta no dažādiem tīmekļa avotiem			Skolēni mācās no mācību grāmatām			Skolēni ierosina tēmas/jautājumus nākamajām stundām			Skolēni veido prezentācijas, izmantojot digitālās tehnoloģijas			Skolēni izmanto digitālās tehnoloģijas projekta vai klases darba vajadzībām		
Valsts	%			%			%			%			%		
Igaunija*	52	(3,5)		60	(3,7)		11	(2,2)		36	(3,3)		40	(3,4)	
Latvija*	62	(3,7)		54	(3,6)		18	(3,1)		67	(4,0)		78	(3,7)	
Lietuva	61	(2,7)	△	80	(2,0)	▲	28	(2,5)	△	58	(2,4)	△	69	(2,8)	▲
Polija	59	(4,5)		57	(4,7)		8	(2,0)	▼	59	(5,2)		62	(5,2)	
Slovākija	52	(2,4)		41	(3,1)	▼	10	(1,5)	▽	52	(3,8)		62	(3,5)	
Slovēnija	44	(2,0)	▽	59	(2,2)	△	13	(1,2)	▽	55	(1,8)	△	56	(2,3)	
Zviedrija*	62	(3,8)		69	(3,6)		11	(2,8)		36	(3,6)		66	(3,8)	
ICCS 2022 vidējais	53	(1,1)		54	(1,1)		20	(0,9)		50	(1,1)		56	(1,0)	

4.3. Skolotāji un skolēni dažādības jautājumu apgūvē

4.13. tabula demonstrē skolēnu viedokli par globāli orientētas pilsonības nozīmi, bet 4.14. tabulā redzams skolotāju viedoklis augstākminētajā tematikā. 4.13. tabulā redzams, ka Latvijas skolēni uzrāda visās atbildēs statistiski zemākus rezultātus par starptautisko vidējo, kas liecina, ka skolēnu skatījumā 20%-30% procentu skolēnu apgalvo, ka globāliem jautājumiem nav būtiskas nozīmes viņu dzīvē.

4.13. tabula. Skolēnu viedoklis par globāli orientētas pilsonības nozīmi

	Palīdzības sniegšana cilvēkiem mazāk attīstītajās valstīs			Tādu iniciatīvu atbalstīšana, kas cilvēkiem visā pasaulē nodrošinātu vienlīdzīgas iespējas			Sava dzīvesveida mainīšana, lai tas būtu videi draudzīgāks			Interesēšanās par dažādām kultūrām un valodām			Skolēnu uzskati par globāli orientētu pilsonisko aktivitāšu nozīmi, skolas vidējie punkti.		
Valsts	%			%			%			%					
Igaunija	77	(1,1)	▽	79	(1,1)	▽	80	(1,2)		71	(0,9)		48	(0,3)	▽
Latvija ¹	75	(1,1)	▽	74	(1,0)	▽	72	(1,1)	▽	66	(1,0)	▽	47	(0,2)	▽
Lietuva	84	(0,6)	△	80	(0,8)		84	(0,8)	△	73	(1,0)		50	(0,2)	
Polija	86	(0,6)	△	86	(0,6)	△	84	(0,7)	△	70	(0,7)	▽	50	(0,1)	
Slovākija	80	(0,9)	▽	77	(0,9)	▽	80	(0,7)		70	(1,0)		49	(0,2)	▽
Slovēnija	82	(0,8)		80	(0,9)		76	(0,9)	▽	67	(1,0)	▽	49	(0,2)	▽
Zviedrija ¹	82	(0,8)		78	(0,8)	▽	74	(0,9)	▽	62	(1,3)	▽	48	(0,2)	▽
ICCS 2022 vidējais	83	(0,2)		81	(0,2)		80	(0,2)		72	(0,2)		50	(0,1)	

Skolotāju viedoklis identiskā atbilžu grupā ir optimistiskāks. Aptuveni 10% skolotāju ir skeptiski noskaņoti par globāli orientētu jautājumu nozīmi (4.14. tabula). Tomēr salīdzinot ar starptautisko vidējo, interesēšanās par dažādām kultūrām un valodām (91%) ir bijusi 5% zem starptautiskā rādītāja, bet palīdzības sniegšana cilvēkiem mazāk attīstītajās valstīs (78%) ir bijusi būtiski (par 11%) zemāka par starptautisko rādītāju. Kopumā vērtējot skolas rādītājus, jāsecina, ka Latvijas skolēnu un skolotāju viedoklis par globāli orientētas pilsonības nozīmi ir būtiski zemāks par starptautisko vidējo. Kopumā pozitīvo skolotāju īpatsvars ir lielāks nekā skolēnu. Abām grupām kopīga iezīme ir zema nozīme jautājumam par palīdzības sniegšanu cilvēkiem mazāk attīstītajās valstīs.

4.14. tabula. Skolotāju viedoklis par globāli orientētas pilsonības nozīmi

Valsts	Palīdzības sniegšana cilvēkiem mazāk attīstītajās valstīs			Tādu iniciatīvu atbalstīšana, kas cilvēkiem visā pasaulē nodrošinātu vienlīdzīgas iespējas			Sava dzīvesveida mainīšana, lai tas būtu videi draudzīgāks			Interesēšanās par dažādām kultūrām un valodām			Skolotāju uzskati par globāli orientētu pilsonisko aktivitāšu nozīmi, skalas vidējie punkti.		
	%			%			%			%					
Igaunija*	70	(1,3)		93	(0,7)		83	(1,0)		97	(0,5)		46	(0,3)	
Latvija*	78	(1,4)		93	(0,8)		90	(0,9)		91	(0,8)		47	(0,3)	
Lietuva	84	(1,0)	▽	91	(0,9)		87	(1,2)	▽	97	(0,4)	△	47	(0,3)	▼
Polija	95	(0,5)	△	88	(0,7)	▽	95	(0,6)	△	98	(0,4)	△	50	(0,2)	△
Slovākija	85	(1,2)	▽	85	(1,2)	▽	90	(1,0)	▽	96	(0,6)		47	(0,2)	▼
Slovēnija	82	(0,8)	▽	84	(0,7)	▽	88	(0,7)	▽	93	(0,6)	▽	46	(0,2)	▼
Zviedrija*	90	(1,1)		92	(0,8)		93	(0,8)		94	(0,8)		49	(0,3)	
ICCS 2022 vidējais	89	(0,3)		92	(0,2)		93	(0,2)		96	(0,2)		50	(0,1)	

4.15. tabulā redzams skolotāju viedoklis par jautājumu aktualizēšanu mācību procesā, kas saistīti ar dažādību. Rezultāti demonstrē Latvijas skolotāju salīdzinoši zemo aktivitāti šajā tematiskajā grupā. Ja kultūras atšķirību apspriešana (72%) un skolēnu no dažādām vidēm mudināšana strādāt kopā (82%) ir 5% zem starptautiskā vidējā, tad dažādu viedokļu izpratne diskusijās (85%) ir 9%, bet pārējās atbildes ir vairāk kā 15% zem starptautiskā vidējā. Kopumā jāsecina, ka dažādības jautājumi nav populāri skolotāju aktivitāšu vidū klasē, bet jautājumi par dažādu kultūras un sociālekonomisko procesu pētīšanu, kā arī diskusijas par dzimumu jautājumiem, ir ļoti nepopulāri.

4.15. tabula. Skolotāju viedoklis par pasākumiem, kas saistīti ar dažādību

Valsts	Es apspriežu ar skolēniem kultūras atšķirības			Es mudinu skolēnus izprast dažādas viedokļu klases diskusijās			Es aicinu skolēnus izpētīt dažādas kultūras perspektīvas			Es mudinu skolēnus no dažādām vidēm strādāt kopā			Es iesaistu skolēnus diskusijās par dzimumu jautājumiem			Es aicinu skolēnus izpētīt dažādas sociālās un ekonomiskās perspektīvas		
	%			%			%			%			%			%		
Igaunija*	69	(1,0)		90	(0,9)		72	(1,0)		86	(1,2)		49	(1,1)		46	(1,3)	
Latvija*	72	(1,1)		85	(1,0)		57	(1,5)		82	(1,0)		45	(1,6)		42	(1,3)	
Lietuva	78	(1,1)		93	(0,6)		70	(1,3)	▽	91	(0,7)	△	56	(1,4)	▼	59	(1,2)	▽
Polija	81	(0,9)	△	92	(0,6)	▽	77	(1,1)	△	86	(1,0)		65	(1,2)	▽	74	(1,2)	△
Slovākija	74	(1,3)	▽	93	(0,7)		69	(1,2)	▽	90	(0,9)	△	58	(1,5)	▽	60	(1,6)	▽
Slovēnija	64	(1,0)	▼	87	(0,8)	▽	49	(1,2)	▼	80	(0,9)	▽	52	(1,2)	▼	37	(1,2)	▼
Zviedrija*	71	(1,3)		91	(1,0)		63	(1,3)		78	(1,6)		76	(1,5)		57	(1,6)	
ICCS 2022 vidējais	77	(0,4)		94	(0,2)		73	(0,4)		87	(0,4)		68	(0,5)		65	(0,5)	

4.16. un 4.17. tabulās demonstrēti skolotāju apgalvojumi par skolēnu kultūras un etniskās piederības, kā arī sociālekonomisko atšķirību ietekmi uz mācību procesu klasē. Tā kā atbildes abos jautājumos ir vienādas, tad iespējams šos rezultātus salīdzināt. Starptautiskie vidējie rādītāji demonstrē, ka mācību procesu klasē atšķirības lielā mērā veicina un stiprina, vairāk uzsverot, ka kultūras un etniskās atšķirības (4.16. tabula) ir labs resurss dažādības tematikai izglītībā, bet sociālekonomiskās atšķirības (4.17. tabula) kā resurss minētas nedaudz retāk. Latvijas skolotāji veicinošos faktorus kā resursu statistiski nozīmīgi zem starptautiskā vidējā norādījuši visos gadījumos. Runājot par atšķirībām kā apgrūtinājumu tikai viens apgalvojums – kultūras un etniskās atšķirības apgrūtinā mācību darbu (21%) – bija zem starptautiskā vidējā, kamēr pārējie pieci apgalvojumi par apgrūtinājumu bija virs starptautiskā vidējā. Kopumā jāsecina,

ka Latvijas skolotāji skolēnu kultūras, etniskās un sociālekonomiskās atšķirības par svarīgu resursu uzskata mazākā mērā, bet par apgrūtinājumu mācību procesā lielākā mērā, salīdzinot ar starptautisko vidējo rādītāju.

4.16. tabula. Skolotāju viedoklis par kultūras un etniskās atšķirības starp skolēniem ietekmi uz mācību darbu

	Svarīgs resurss mācīšanai		Apgrūtina strīdīgu jautājumu risināšanu mācību stundās		Apgrūtina mācību darbu		Stiprina skolēnu empātijas izjūtu		Veicina skolēnu pilsonisko apziņu		Apgrūtina labu klimatu klasē	
Valsts	%		%		%		%		%		%	
Igaunija*	84	(1,1)	48	(1,5)	41	(1,4)	81	(1,0)	90	(0,7)	26	(1,2)
Latvija*	82	(1,1)	38	(1,6)	21	(1,2)	74	(1,5)	80	(1,0)	19	(1,2)
Lietuva	84	(1,1)	37	(1,4)	30	(1,0)	73	(1,5)	86	(0,9)	19	(1,1)
Polija	91	(0,8)	38	(1,2)	48	(1,9)	88	(0,6)	94	(0,6)	14	(1,1)
Slovākija	68	(1,6)	47	(2,2)	33	(1,2)	86	(1,1)	89	(0,9)	18	(1,2)
Slovēnija	88	(0,7)	34	(1,2)	27	(1,0)	82	(0,8)	73	(1,2)	23	(1,0)
Zviedrija*	94	(0,6)	34	(1,6)	24	(1,2)	88	(1,3)	93	(0,8)	15	(1,2)
ICCS 2022 vidējais	85	(0,4)	33	(0,5)	25	(0,4)	82	(0,4)	86	(0,4)	16	(0,3)

4.17. tabula. Skolotāju viedoklis par sociālekonomiskās atšķirības starp skolēniem ietekmi uz mācību darbu

	Svarīgs resurss mācīšanai		Apgrūtina strīdīgu jautājumu risināšanu mācību stundās		Apgrūtina mācību darbu		Stiprina skolēnu empātijas izjūtu		Veicina skolēnu pilsonisko apziņu		Apgrūtina labu klimatu klasē	
Valsts	%		%		%		%		%		%	
Igaunija*	51	(1,5)	39	(1,7)	30	(1,3)	71	(1,3)	77	(1,3)	31	(1,3)
Latvija*	49	(1,6)	34	(1,9)	24	(1,6)	62	(2,2)	54	(1,5)	27	(1,8)
Lietuva	64	(1,3)	36	(1,3)	35	(1,3)	60	(1,4)	65	(1,5)	23	(1,3)
Polija	59	(1,5)	29	(1,1)	37	(1,5)	73	(1,4)	80	(1,1)	21	(1,0)
Slovākija	52	(1,3)	41	(1,6)	34	(1,6)	79	(1,6)	82	(1,5)	25	(1,7)
Slovēnija	58	(1,1)	27	(1,1)	23	(0,9)	69	(1,0)	45	(1,1)	24	(1,0)
Zviedrija*	66	(1,3)	24	(1,3)	21	(1,2)	73	(1,2)	76	(1,6)	14	(1,2)
ICCS 2022 vidējais	59	(0,5)	28	(0,4)	25	(0,4)	71	(0,4)	74	(0,4)	19	(0,4)

4.18. un 4.19. tabulā demonstrēts skolu direktoru viedoklis par skolēnu iespējām piedalīties ar pilsoniskumu saistītās aktivitātēs. Kultūras un sporta pasākumi (96%) minēti ar lielu pārsvaru pār starptautisko vidējo (75%). Jāpiebilst, ka arī starp salīdzinātajām dalībvalstīm Latvijas rādītāji ir augstākie, vien sporta pasākumu gadījumā Igaunijas kolēģiem piekāpjoties par 1%. Tāpat direktori ar lielu pārsvaru pār starptautisko vidējo norāda daudz kultūru un starpkultūru pasākumus vietējā kopienā (50%), kamēr starptautiskais vidējais ir 36%. Šajā jomā Lietuvas kolēģi uzrādījuši vēl krietni augstākus rezultātus (72%). Pārējās pasākumu tematiskās jomas minētas zem statistiski vidējā starptautiskā rādītāja.

4.18. tabula. Skolu procentuālais īpatsvars, kur direktori ziņoja par skolēnu iespējām piedalīties ar pilsoniskumu saistītās aktivitātēs sabiedrībā

Valsts	Pasākumi, kas saistīti ar vides ilgtspējību			Pasākumi, kas saistīti ar cilvēktiesībām			Pasākumi nelabvēlīgā situācijā esošiem cilvēkiem vai grupām			Kultūras pasākumi			Daudzkultūru un starpkultūru pasākumi vietējā kopienā		
	%			%			%			%			%		
Igaunija	68	(5,4)		45	(6,2)	▼	21	(4,9)	▼	90	(3,2)	▲	43	(4,8)	
Latvija*	60	(3,9)	▽	50	(4,1)		38	(4,1)	▽	96	(1,6)	▲	50	(3,8)	▲
Lietuva	79	(3,4)	▲	59	(4,6)		51	(4,1)		90	(2,8)	▲	72	(4,0)	▲
Polija	95	(1,5)	▲	83	(2,8)	▲	92	(2,3)	▲	87	(2,7)	▲	38	(3,7)	
Slovākija	83	(3,2)	▲	67	(3,8)	△	42	(4,3)		82	(3,3)	△	43	(4,6)	
Slovēnija	79	(3,5)	▲	68	(3,6)	▲	65	(3,7)	▲	85	(2,8)	▲	45	(3,6)	△
Zviedrija*	51	(5,4)	▼	67	(4,5)	△	23	(5,0)	▼	78	(3,6)		23	(4,6)	▼
ICCS 2022 vidējais	68	(1,1)		58	(1,1)		46	(1,1)		75	(0,9)		36	(0,9)	

4.19. tabula. Skolu procentuālais īpatsvars, kur direktori ziņoja par skolēnu iespējām piedalīties ar pilsoniskumu saistītās aktivitātēs sabiedrībā (1. daļa, turpinājums 4.20. tabulā)

Valsts	Pasākumi, lai veicinātu cilvēku izpratni par sociāliem jautājumiem			Pasākumi, kuru mērķis ir aizsargāt kultūras un vēstures mantojumu vietējā kopienā			Politisko iestāžu apmeklējumi			Sporta pasākumi			Pasākumi, lai veicinātu cilvēku izpratni par globāliem jautājumiem		
	%			%			%			%			%		
Igaunija	60	(4,9)		61	(4,7)	▲	44	(5,1)	▲	97	(1,8)	▲	70	(4,1)	▲
Latvija*	36	(4,2)	▼	41	(4,1)		17	(3,1)		96	(1,4)	▲	58	(4,7)	
Lietuva	56	(4,4)		54	(4,3)	△	27	(4,1)	▲	83	(2,9)	△	56	(4,1)	
Polija	74	(3,6)	▲	71	(3,1)	▲	9	(2,6)	▽	78	(3,4)		74	(3,3)	▲
Slovākija	53	(4,4)		55	(4,7)	▲	19	(3,1)		82	(3,4)	△	66	(4,0)	△
Slovēnija	67	(3,6)	△	55	(3,6)	▲	7	(2,2)	▽	88	(2,5)	▲	55	(4,3)	
Zviedrija*	57	(4,5)		24	(4,0)	▼	16	(3,6)		42	(4,3)	▼	43	(5,0)	▼
ICCS 2022 vidējais	60	(1,1)		44	(1,0)		17	(0,8)		75	(0,9)		57	(1,1)	

4.20. un 4.21. tabulas demonstrē skolotāju viedokli par pasākumiem, kas ir apmeklēti kopā ar mērķauditorijas klasi. Skolotāji virs starptautiskā vidējā norāda kultūras (70%) un sporta pasākumu (77%) apmeklēšanu, kā arī vietējas nozīmes kultūras un vēstures pasākumus (52%). Jāatzīmē, ka sociāli fokusētu pasākumu apmeklēšana ir bijusi zema salīdzinot ar starptautisko vidējo rādītāju, kā arī salīdzināto dalībvalstu vidū.

4.20. tabula. Skolotāju viedoklis par notikušu dalību ar savām mērķauditorijas klasēm sabiedrībā (2. daļa)

Valsts	Pasākumi, kas saistīti ar vides ilgtspējību			Pasākumi, kas saistīti ar cilvēktiesībām			Pasākumi nelabvēlīgā situācijā esošiem cilvēkiem vai grupām			Kultūras pasākumi			Daudzkultūru un starpkultūru pasākumi vietējā kopienā		
	%			%			%			%			%		
Igaunija*	72	(1,3)		42	(1,5)		42	(1,7)		87	(1,2)		41	(1,7)	
Latvija*	54	(2,5)		44	(1,5)		31	(1,4)		70	(1,3)		41	(1,2)	
Lietuva	72	(1,6)	▲	56	(1,8)	△	53	(1,8)	△	84	(1,2)	▲	76	(1,2)	▲
Polija	66	(1,2)	△	55	(1,5)	△	76	(1,0)	▲	49	(1,5)	▼	30	(1,4)	▽
Slovākija	63	(2,3)		54	(2,2)		35	(2,2)	▼	60	(2,3)		30	(1,8)	▽
Slovēnija	64	(1,2)	△	49	(1,3)		51	(1,4)	△	81	(1,1)	▲	38	(1,2)	△
Zviedrija*	33	(2,0)		45	(1,7)		20	(1,2)		64	(2,1)		16	(1,4)	
ICCS 2022 vidējais	61	(0,6)		51	(0,5)		45	(0,5)		60	(0,6)		35	(0,6)	

Pasākumi, kas saistīti ar ilgtspējību (54%) un cilvēktiesībām (44%) arī bijuši zem starptautiskā vidējā. Būtiski pieminēt aktivitāti – politisko iestāžu apmeklējumus, kur Latvijas skolotāju viedoklis ir 10%, bet starptautiskais vidējais 11%. Igaunijas skolotāji šo aktivitāti

minējuši 31%, bet Lietuvas 25%, kamēr visu pārējo salīdzināto dalībvalstu skolotāji uzrādījuši 6%-13%.

Direktoru apgalvojumos par iespējām un skolotāju apgalvojumos par pasākumu dalības realizāciju vērojama līdzīga tendence: iespējas bijušas nedaudz lielākas, kā realizācija 5% līdz 11% procentu starpības robežās. Jāatzīmē, ka būtiskākā atšķirība bijusi tieši kultūras pasākumos, kur direktori ziņo par 96% iespējām (4.18. tabula), bet skolotāji – 70% realizāciju (4.20 tabula), kā arī sporta pasākumos kur direktori ziņo par 97% iespējām (4.19. tabula), bet skolotāji – 77% realizāciju (4.21 tabula). Kopumā skolu direktori ir apgalvojuši par skolēnu iespējām apmeklēt pasākumus, kas saistīti ar pilsoniskumu, un skolotāji par apmeklēto pasākumu tematiku līdzīgi, kas liecina par dotajām iespējām un to izmantošanu. Latvijas skolēniem ir bijušas lielākas iespējas apmeklēt pasākumus, kas saistīti ar kultūru un sportu, ko skolotāji kopā ar skolēniem arī izmantojuši, mazāk uzmanības pievēršot sociāliem, politiskiem un ilgtspējības jautājumiem.

4.21. tabula. Skolotāju viedoklis par notikušu dalību ar savām mērķauditorijas klasēm sabiedrībā

	Pasākumi, lai veicinātu cilvēku izpratni par sociāliem jautājumiem			Pasākumi, kuru mērķis ir aizsargāt kultūras un vēstures mantojumu vietējā kopienā			Politisko iestāžu apmeklējumi			Sporta pasākumi			Pasākumi, lai veicinātu cilvēku izpratni par globāliem jautājumiem		
Valsts	%			%			%			%			%		
Igaunija*	49	(1,6)		69	(1,7)		31	(1,5)		91	(0,8)		60	(1,6)	
Latvija*	31	(1,4)		52	(1,8)		10	(0,9)		77	(1,6)		53	(2,1)	
Lietuva	58	(1,6)	△	67	(1,5)	▲	25	(1,3)	▲	81	(1,9)	▲	65	(1,6)	▲
Polija	59	(1,3)	△	47	(1,2)	△	6	(0,6)	▽	44	(1,4)	▼	64	(1,1)	▲
Slovākija	39	(2,4)	▼	41	(1,5)		7	(0,7)	▽	76	(1,8)	▲	58	(1,7)	
Slovēnija	50	(1,2)	▽	48	(1,3)	△	13	(1,0)		79	(1,0)	▲	52	(1,3)	
Zviedrija*	47	(2,1)		19	(1,6)		7	(1,1)		35	(1,7)		38	(2,1)	
ICCS 2022 vidējais	53	(0,5)		43	(0,5)		11	(0,3)		60	(0,6)		54	(0,5)	

5

Nacionālā konteksta jautājumi

- Lielākajai daļai Latvijas 8.klašu skolēnu ir kāda autoritāte, tomēr tas, ko skolēns uzskata par autoritāti, atšķiras atkarībā no skolēna pilsonisko zināšanu līmeņa.
- Skolēnu piederības sajūtu Latvijai galvenokārt veicina ģimene, valsts vēsture, kā arī Latvijas daba un kultūra.
- Lai darītu plašākai sabiedrībai zināmu savu viedokli, skolēni visbiežāk lūgtu palīdzību vecākiem, izmantotu WhatsApp vai arī veiktu ierakstu sociālajos tīklos.
- Gandrīz puse (47%) Latvijas 8.klašu skolēnu kā galveno Latvijas drošības garantu norāda NATO. Tajā pašā laikā 10% uzskata, ka tās ir labas attiecības ar Krieviju, bet 6% uzskata, ka Latvijas drošības garantis ir Nacionālie bruņotie spēki.
- Lielākā daļa (75%) Latvijas 8.klašu skolēnu uzskata, ka Latvija pēc desmit gadiem atradīsies NATO un ES sastāvā, kamēr līdzīgā skaitā ir skolēni, kuri Latviju redz kā neitrālu valsti vai Latviju redz Krievijas sastāvā, vai arī uzskata, ka Latvija kā valsts vairs nepastāvēs.

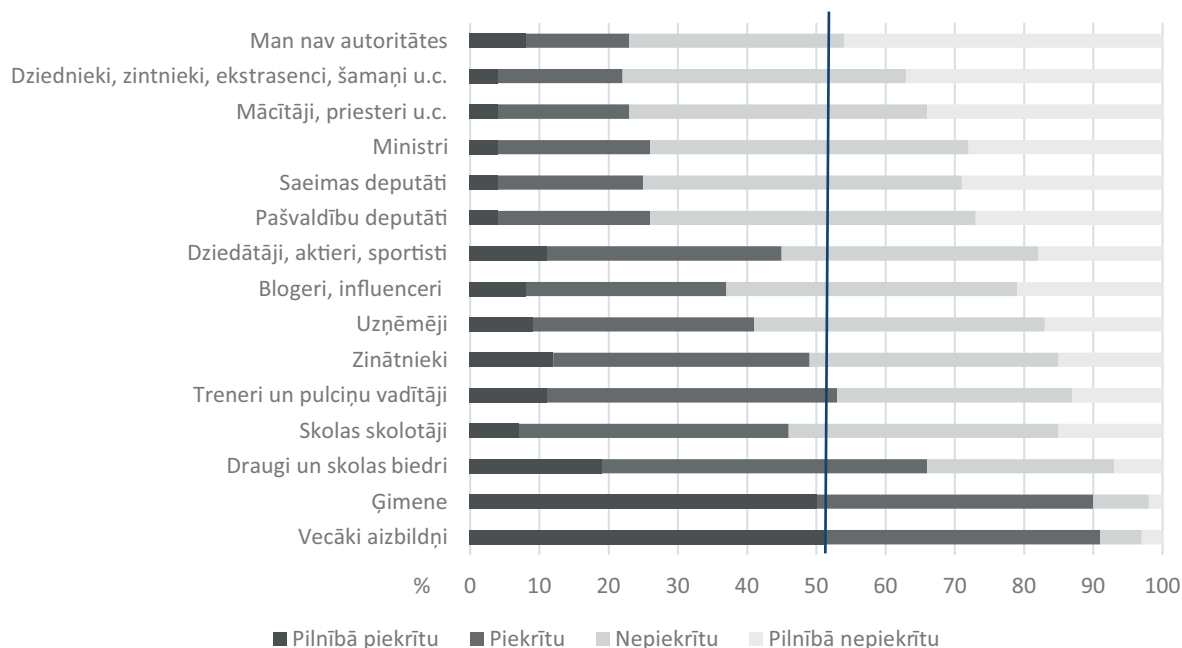
IEA ICCS pētījums sniedz iespēju līdzās starptautiskām un reģionālām aptaujām izstrādāt arī nacionāla līmeņa jautājumus, kuru mērķis ir izpētīt konkrētu valsti specifiski interesējošas tēmas. Kopš IEA ICCS 2016 cikla Latvija izstrādā nacionālā konteksta jautājumus. Šajā ciklā tie ir tapuši sadarbībā ar izglītības rīcībpolitikas veidotājiem un pilsoniskās izglītības pētniekiem. Nacionālie jautājumi veidoti ar mērķi 1) izpētīt, kas veido jauniešu redzējumu par notikumiem Latvijā un pasaulē, 2) noskaidrot, kāda ir jauniešu nostāja jautājumos, kas skar Latvijas valsts nākotni un drošību.

Nacionālā konteksta aptauju veidoja Likerta tipa un vairāku izvēļu jautājumi. Nacionālā konteksta jautājumi tika iekļauti reģionālās aptaujas beigās. Tie ir savienojami un salīdzināmi ar visiem skolēnu aptaujas jautājumiem un šajā ziņojumā analizēti saistībā ar skolēnu sasniegumiem pilsoniskās izglītības kognitīvajā testā.

Šajā nodaļā tiks aplūkoti nacionālā konteksta jautājumi par skolēnu autoritāti, piederības izjūtu Latvijai, vēlmi un iespējām informēt plašāku auditoriju, kā arī viedoklis par Latvijas drošības jautājumiem.

5.1. Skolēnu autoritāte

Skolēnu viedokli veido vairāki faktori un viens no tiem ir personības, kuriem jaunieši uzticas. Tāpēc Latvijas nacionālo jautājumu kopā tika iekļauts jautājums par autoritātēm. Skolēni varēja sniegt savu atbildi četru punktu Likerta skalā no “pilnībā piekrītu” līdz “pilnībā nepiekrītu”.

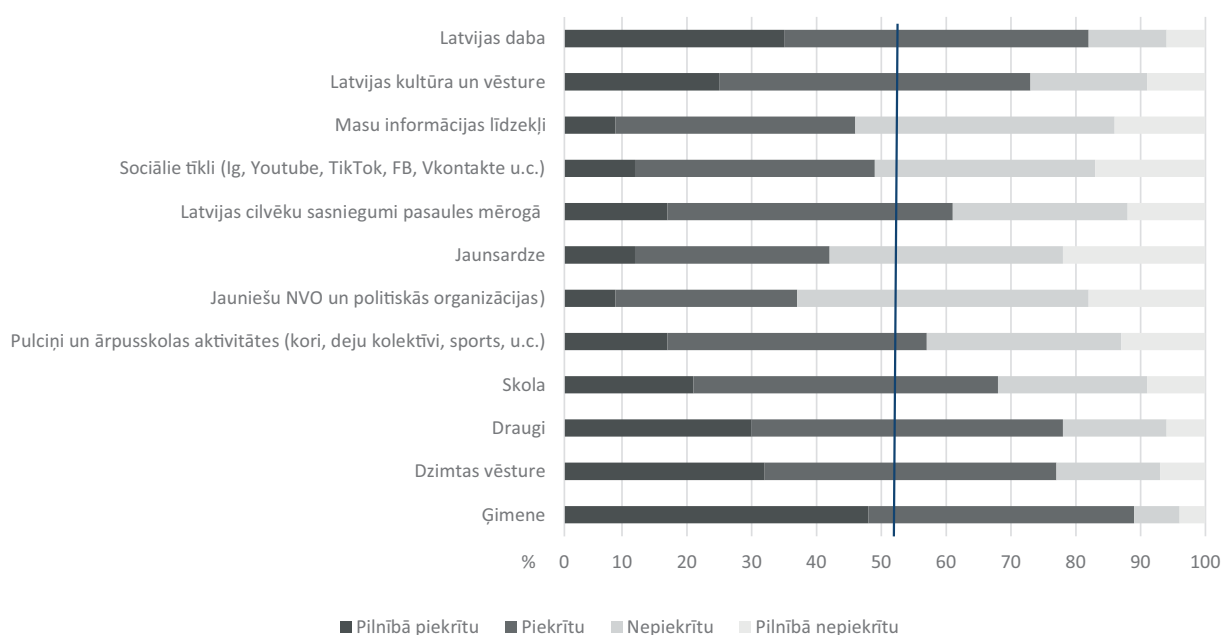
5.1. attēls. Skolēnu atbildes uz jautājumu “Kas ir Tava autoritāte?”, %

Atbildot par to, kas ir viņu autoritāte, skolēni norāda uz savas primārās grupas pārstāvjiem – vecākiem, aizbildņiem un ģimeni. Visizteiktākās autoritātes skolēnu vidū ir vecāki vai aizbildņi, kur 51% no Latvijas 8.klašu skolēniem pilnībā piekrīt un nepilni 40% piekrīt apgalvojumam, ka tie ir viņu autoritātes (5.1. attēls). Līdzīgi tam, ka ģimene ir viņu autoritāte, pilnībā piekrīt 50%, bet nepilni 40% Latvijas 8.klašu skolēnu tam piekrīt. Vismazāk skolēnu par savām autoritātēm uzskata dziedniekus, zintniekus, ekstrasensus, šamaņus, kā arī garīgos līderus, tādus kā mācītāji un priesteri. Arī politiķi nav populārāko autoritāšu vidū, ministriem, Saeimas deputātiem un pašvaldību deputātiem ierindojoties tikai virs iepriekšminētajiem variantiem. Apgalvojumam “man nav autoritātes” nepilni 8% skolēnu piekrīt pilnībā un 15% piekrīt, kamēr lielākajai daļai vismaz kāda autoritāte ir (46% pilnībā nepiekrīt un 31% nepiekrīt). Šeit arī izteikti parādās korelācija ar pilsoniskajām zināšanām. Skolēniem, kuri pilnībā piekrīt par autoritātes neesamību, vidējais pilsonisko zināšanu līmenis ir 471, bet 475 ir tiem, kuri tam piekrīt. Turpretim skolēniem, kuri nepiekrīt, ka viņiem nav autoritātes, vidējais zināšanu līmenis ir 497, bet tiem, kuri tam pilnībā nepiekrīt, vidējais zināšanu līmenis ir 503. Jāpiezīmē, ka izteikta korelācija ar zināšanu līmeni parādās pie konkrētām autoritātēm, kamēr pie citām viennozīmīga sakarība ar zināšanu līmeni nav redzama. Piemēram, skolēni, kuri atbild, ka viņu draugi un skolas biedri viņiem ir autoritāte, vidēji uzrāda zemākas pilsoniskās zināšanas (vidējais zināšanu līmenis ir 481 (tiem, kuri pilnībā piekrīt) un 495 (tiem, kuri piekrīt)) salīdzinājumā ar skolēniem, kuri savus draugus un skolas biedrus par autoritātēm neuzskata (503 (pilnībā nepiekrīt) un 500 (nepiekrīt)). Tāpat arī skolēni, kuri par savām autoritātēm uzskata blogerus un influencerus (469 (pilnībā piekrīt) un

486 (piekrīt)), kā arī dziedātājus, aktierus un sportistus (476 (pilnībā piekrīt) un 492 (piekrīt)), vidēji uzrāda zemākas pilsoniskās zināšanas salīdzinājumā ar skolēniem, kuri blogerus un influencerus (506 (pilnībā nepiekrīt) un 499 (nepiekrīt)), dziedātājus, aktierus un sportistus (507 (pilnībā nepiekrīt) un 496 (nepiekrīt)) par savām autoritātēm neuzskata. Līdzīga aina parādās arī pie jautājumiem par politiķiem kā autoritātēm. Skolēni, kuri pašvaldības deputātus (449 (pilnībā piekrīt) un 484 (piekrīt)), Saeimas deputātus (449 (pilnībā piekrīt) un 489 (piekrīt)), ministrus (455 (pilnībā piekrīt) un 490 (piekrīt)) uzskata par savām autoritātēm, vidēji uzrāda zemāku pilsonisko zināšanu līmeni salīdzinājumā ar skolēniem, kuri politiķus par savām autoritātēm neuzskata (pašvaldības deputāti - 498 (pilnībā nepiekrīt) un 500 (nepiekrīt), Saeimas deputāti - 495 (pilnībā nepiekrīt) un 500 (nepiekrīt), ministri - 495 (pilnībā nepiekrīt) un 500 (nepiekrīt)). Pretēji, skolēni, kuri zinātniekus uzskata par savām autoritātēm (509 (pilnībā piekrīt) un 504 (piekrīt)), vidēji uzrāda augstāku pilsonisko zināšanu līmeni salīdzinājumā ar skolēniem, kuri zinātniekus par savām autoritātēm neuzskata (471 (pilnībā nepiekrīt) un 489 (nepiekrīt)).

5.2. Piederība valstij

Lai dziļāk izprastu Latvijas skolēnu piederības un identitātes jautājumus, nacionālā konteksta aptaujā skolēniem tika uzdots jautājums “Kas Tev veicina piederības izjūtu Latvijai?”. Tika lūgts atbildēt, cik lielā mērā skolēns piekrīt dotajam atbilžu variantam.

5.2. attēls. Skolēnu atbildes uz jautājumu “Kas Tev veicina piederības izjūtu Latvijai?”, %

Atbilžu varianti tika veidoti, balstoties uz iepriekš veikto pētījumu rezultātiem, kuros tika noskaidrots, kā piederība valstij veidojas individuālajā, ģimenes, skolas, sabiedrības un valsts līmenī.

Kā redzams (5.2. attēls), visvairāk Latvijas astoto klašu skolēnu piederību Latvijai veicina ģimene (48% pilnībā piekrīt, 41% piekrīt) un Latvijas daba (35% pilnībā piekrīt un 47% piekrīt). No piedāvātajiem atbilžu variantiem vismazāk piederības sajūtu Latvijai veicina jauniešu nevalstiskās un politiskās organizācijas (18% pilnībā nepiekrīt, 45% nepiekrīt), kā arī Jaunsardze (22% pilnībā nepiekrīt un 36% nepiekrīt). To, iespējams, varētu skaidrot ar 8.klašu

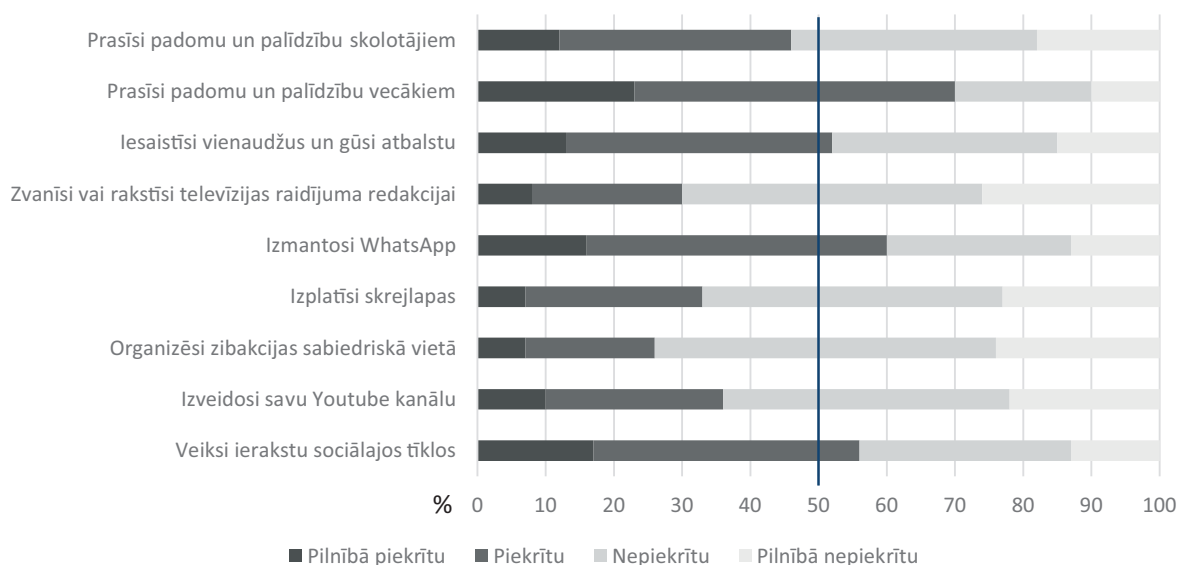
skolēnu pārstāvniecību attiecīgajās organizācijās. Starp mazāk populārajiem atbilžu variantiem ir arī masu informācijas līdzekļi (14% pilnībā nepiekrīt un 40% nepiekrīt) un sociālie tīkli, tādi kā Instagram, Youtube, TikTok, Facebook, VKontakte u.c. (pilnībā nepiekrīt 17 % un nepiekrīt 34 %).

Analizējot jautājumu par piederības izjūtas veidošanos pilsonisko zināšanu šķērsgrīzumā, izteikta sakarība ar zināšanām parādās pie atbildes par jauniešu pilsoniskajām un nevalstiskajām organizācijām. Skolēni, kuriem jauniešu organizācijas veicina piederības izjūtu Latvijai (474 (pilnībā piekrīt) un 484 (piekrīt)) vidēji uzrāda zemākas pilsoniskās zināšanas salīdzinājumā ar skolēniem, kuriem jauniešu organizācijas piederības izjūtu Latvijai neveicina (506 (pilnībā nepiekrīt) un 500 (nepiekrīt)). Tāpat arī skolēni, kuriem Jaunsardze veicina piederības izjūtu Latvijai (483 (pilnībā piekrīt) un 489 (piekrīt)), uzrāda zemākas pilsoniskās zināšanas kā skolēni, kuriem Jaunsardze piederības izjūtu neveicina (504 (pilnībā nepiekrīt) un 497 (nepiekrīt)). Izteikta negatīva sakarība parādās atbildēs par sociālajiem tīkliem kā piederības izjūtu veicinošu faktoru. Skolēni, kuriem sociālie tīkli veicina piederības izjūtu Latvijai (470 (pilnībā piekrīt) un 484 (piekrīt)), vidēji uzrāda zemākas zināšanas salīdzinājumā ar skolēniem, kuriem sociālie tīkli piederības izjūtu Latvijai neveicina (512 (pilnībā nepiekrīt) un 506 (nepiekrīt)). Līdzīga situācija ir atbildēs par masu informācijas līdzekļiem kā piederības izjūtu veicinoša faktora (478 (pilnībā piekrīt), 490 (piekrīt), 501 (nepiekrīt) un 499 (pilnībā nepiekrīt)). Pretēji, pozitīva sakarība ar pilsoniskajām zināšanām parādās pie atbildēm par dzimtas vēsturi, Latvijas cilvēku sasniegumiem pasaules mērogā, Latvijas kultūru un vēsturi, kā arī Latvijas dabu. Skolēni, kuriem šie faktori veicina piederības izjūtu Latvijai (dzimtas vēsture - 499 (pilnībā piekrīt) un 492 (piekrīt); Latvijas cilvēku sasniegumi pasaules mērogā - 511 (pilnībā piekrīt) un 498 (piekrīt); Latvijas kultūra un vēsture - 517 (pilnībā piekrīt) un 495 (piekrīt)), vidēji uzrāda augstāku pilsonisko zināšanu līmeni salīdzinājumā ar skolēniem, kuriem šie faktori piederības izjūtu Latvijai neveicina (dzimtas vēsture - 490 (pilnībā nepiekrīt) un 491 (nepiekrīt); Latvijas cilvēku sasniegumi pasaules mērogā - 484 (pilnībā nepiekrīt) un 483 (nepiekrīt); Latvijas kultūra un vēsture - 472 (pilnībā nepiekrīt) un 473 (nepiekrīt)).

5.3. Informācijas kanāli

Skolēniem tika uzdots jautājums “Tu gribi, lai pēc iespējas vairāk cilvēku uzzina par Tavu nostāju/viedokli, piemēram, dabas aizsardzība, dzīvnieku tiesības, arhitektūras saglabāšana, politiskais viedoklis utt. “Ko Tu darīsi, lai informētu pēc iespējas plašāku cilvēku loku?”. Skolēniem savs viedoklis bija jāsniedz par sekojošiem aktivitāšu veidiem:

- veiksi ierakstu sociālajos tīklos;
- izveidosi savu Youtube kanālu;
- organizēsi zibakcijas sabiedriskā vietā;
- izplatīsi skrejlapas;
- izmantosi WhatsApp;
- zvanīsi vai rakstīsi televīzijas raidījuma redakcijai;
- iesaistīsi vienaudžus un gūsi atbalstu;
- prasīsi padomu un palīdzību vecākiem;
- prasīsi padomu un palīdzību skolotājiem.

5.3. attēls. Skolēnu atbildes uz jautājumu “Ko Tu darīsi, lai informētu pēc iespējas plašāku cilvēku loku?”, %

Rezultāti rāda (5.3.attēls), ka mērķa populācijā esošie skolēni visbiežāk prasītu padomu un palīdzību vecākiem (23% pilnībā piekrīt, 47% piekrīt), kā arī izmantotu WhatsApp (16% pilnībā piekrīt, 44% piekrīt) vai veiktu ierakstu sociālajos tīklos (17% pilnībā piekrīt, 39% piekrīt). Vismazāk populārie informācijas izplatīšanas veidi starp Latvijas astoto klašu skolēniem ir tie, kas saistās ar aktīvāku darbošanos: organizētu zibakcijas sabiedriskā vietā (24% pilnībā nepiekrīt, 50% nepiekrīt), zvanītu vai rakstītu televīzijas raidījuma redakcijai (26% pilnībā nepiekrīt, 44% nepiekrīt), izplatītu skrejlapas (2% pilnībā nepiekrīt, 43% nepiekrīt).

Skolēni, kuri veiktu ierakstu sociālajos tīklos (500 (pilnībā piekrīt) un 502 (piekrīt)), vidēji uzrāda augstāku pilsonisko zināšanu līmeni, salīdzinājumā ar skolēniem, kuri to nedarītu (486 (pilnībā nepiekrīt) un 488 (nepiekrīt)). Tāpat arī skolēni, kuri iesaistītu vienaudžus un gūtu to atbalstu (503 (pilnībā piekrīt) un 505 (piekrīt)), kā arī skolēni, kuri prasītu padomu un palīdzību vecākiem (509 (pilnībā piekrīt) un 500 (piekrīt)), vidēji uzrāda augstākas pilsoniskās zināšanas salīdzinājumā ar skolēniem, kuri to nedarītu (iesaistītu vienaudžus un gūtu to atbalstu – 488 (pilnībā nepiekrīt) un 485 (nepiekrīt); prasītu padomu un palīdzību vecākiem - 480 (pilnībā nepiekrīt) un 478 (nepiekrīt)).

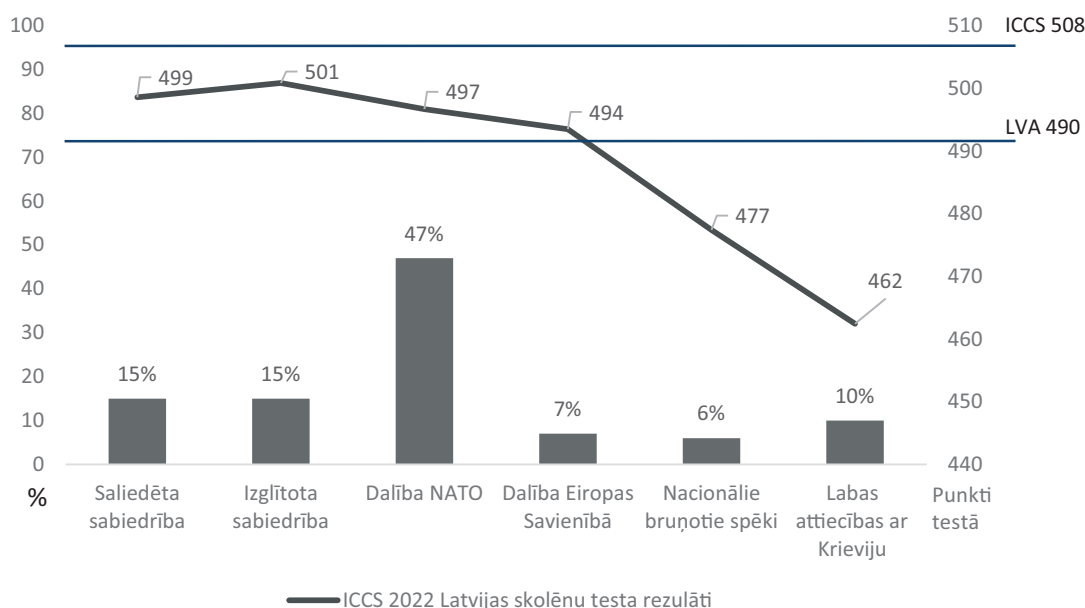
Pretēji, skolēni, kuri izveidotu savu Youtube kanālu (477 (pilnībā piekrīt) un 481 (piekrīt)), organizētu zibakciju sabiedriskā vietā (480 (pilnībā piekrīt) un 484 (piekrīt)), zvanītu vai rakstītu televīzijas raidījuma redakcijai (482 (pilnībā piekrīt) un 489 (piekrīt)), vidēji uzrāda zemākas pilsoniskās zināšanas salīdzinājumā ar skolēniem, kas to nedarītu (izveidotu savu Youtube kanālu - 503 (pilnībā nepiekrīt) un 504 (nepiekrīt), organizētu zibakciju sabiedriskā vietā (502 (pilnībā nepiekrīt) un 498 (nepiekrīt), zvanītu vai rakstītu televīzijas raidījuma redakcijai (500 (pilnībā nepiekrīt) un 498 (nepiekrīt)).

5.4. Skolēnu viedoklis par Latvijas valsts drošības jautājumiem

Jautājumā “Kas ir Latvijas drošības garants?” skolēniem bija iespēja izvēlēties vienu no sekojošām atbildēm:

- saliedēta sabiedrība;
- izglītota sabiedrība;
- dalība NATO;
- dalība Eiropas Savienībā;
- Nacionālie bruņotie spēki;
- labas attiecības ar Krieviju.

Gandrīz puse Latvijas 8.klašu skolēnu (47%) kā galveno Latvijas drošības garantu izvēlas dalību NATO (5.4. attēls). Vēl 15% uzskata, ka drošības garants ir saliedēta sabiedrība, un vēl 15% uzskata, ka Latvijas drošību garantētu izglītota sabiedrība. Labas attiecības ar Krieviju kā galveno drošības garantu izvēlas 10% astoto klašu skolēnu, kamēr 7% kā drošības garantu uzlūko dalību Eiropas Savienībā, bet 6% kā galveno drošības garantu norāda Nacionālos bruņotos spēkus.

5.4. attēls. Skolēnu atbildes uz jautājumu par to kāds ir Latvijas drošības garants salīdzinājumā ar viņu zināšanu līmeni, kas iegūts no IEA ICCS 2022 pilsoniskās izglītības skolēnu testa rezultātiem.

Ja sasaistām šī jautājuma atbildes ar pilsonisko zināšanu rezultātiem, tad augstāku vidējo pilsonisko zināšanu līmeni uzrāda skolēni, kuri kā galveno drošības garantu norāda saliedētu sabiedrību, izglītotu sabiedrību un dalību NATO ar vidējo zināšanu līmeni attiecīgi 499, 501 un 497. Vidējais zināšanu līmenis skolēniem, kuri kā drošības garantu izvēlas ES, ir 493. Būtiski zem Latvijas vidējā līmeņa, 490 punktiem, ir to skolēnu vidējais zināšanu līmenis, kuri kā galveno drošības garantu izvēlējušies Nacionālos bruņotos spēkus un labas attiecības ar Krieviju. Šos rezultātus var skaidrot Ukrainas un Krievijas kara kontekstā, jo IEA ICCS 2022 pētījuma

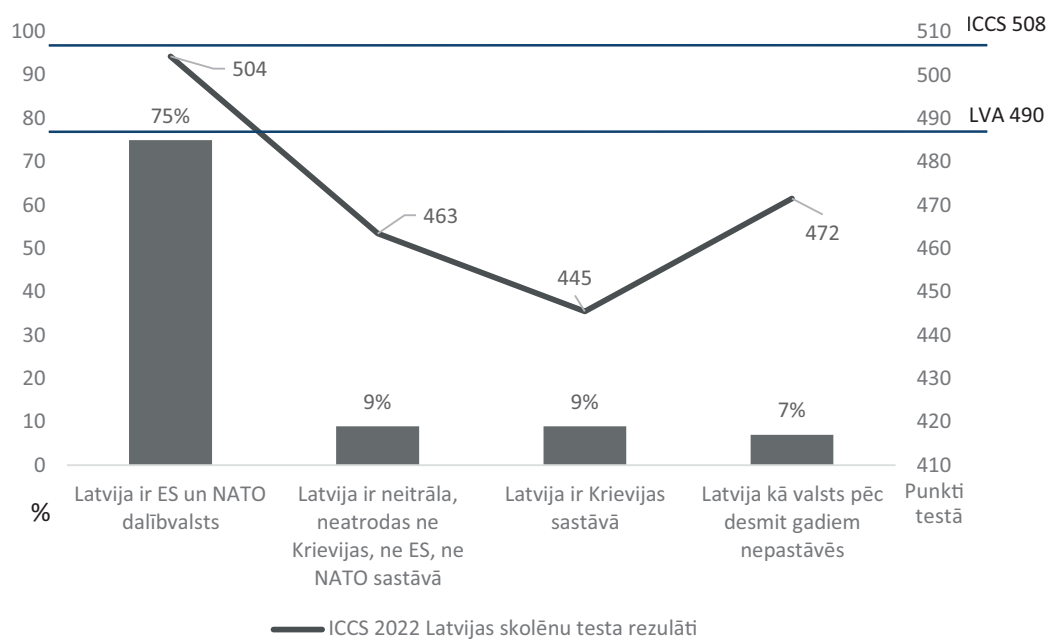
aptaujas skolēni aizpildīja 2022. gada pirmajā pusē, laikā, kad notika neizprovocēts Krievijas pilna mēroga militārs iebrukums Ukrainā, kas turpinās šī ziņojuma veidošanas un publiskošanas (2023. gada 28.novembris) laikā. Balstoties uz Latvijas valsts iedzīvotāju vēsturisko atmiņu un liecībām par Latvijas okupāciju, izsūtīšanām uz Sibīriju un padomju laiku, skolēni Krievijas karu Ukrainā personificē un vairāk saprot piederības Eiroatlantiskajai telpai un NATO saimei nozīmi. Kopā analizējot skolēnu atbildes uz jautājumu par Latvijas drošības garantu un skolēnu rezultātiem testā, izkristalizējas, ka prokremliski noskaņotajiem skolēniem ir zemāki sasniegumi skolēnu pilsoniskās izglītības testā. Savukārt, skolēniem, kuri kā Latvijas drošības garantu min dalību starptautiskās organizācijās un sabiedrības ietekmes faktoru, sasniegumi ir virs Latvijas visu skolēnu vidējiem sasniegumiem IEA ICCS 2022 pētījuma testā.

Bažas rada to skolēnu zināšanu līmenis pilsoniskās izglītības testā (477 punkti), kuri kā drošības garantu norāda Nacionālos bruņotos spēkus. Šādi atbildējuši ir 6%. Skolēnu zināšanu līmenis un atbildējušo procentuālais īpatsvars, kas ir mazāks kā atbalstot dalību ES – 7% un labas attiecības ar Krieviju – 10%, netieši norāda uz to, ka nepieciešams stiprināt Nacionālo bruņoto spēku tēlu skolēnu vidū. Iespējams, ka Valsts aizsardzības mācības satura pilnveide arī varētu sniegt ieguldījumu Nacionālo bruņoto spēku tēla pilnveidē kā uzticamai un valsts drošību uzturošai struktūrai.

Lai saprastu, kāds ir skolēnu redzējums attiecībā uz Latvijas ilgtspējību kā valsti, tika uzdots jautājums “Kā Tu redzi Latvijas nākotni pēc desmit gadiem?”, sniedzot iespēju izvēlēties četrus atbilžu variantus:

- Latvija ir ES un NATO dalībvalsts;
- Latvija ir neitrāla, neatrodas ne Krievijas, ne ES, ne NATO sastāvā;
- Latvija ir Krievijas sastāvā;
- Latvija kā valsts pēc desmit gadiem nepastāvēs.

Uzticība NATO iezīmējas arī atbildēs uz šo jautājumu, lielākais vairums – 75% no Latvijas 8. klašu skolēniem atbild, ka pēc dekādes Latviju redz kā dalībvalsti ES un NATO (5.5. attēls). Pārējo skolēnu atbildes sadalās salīdzinoši vienmērīgi uz atlikušajiem trim atbilžu variantiem. Atbildi, ka Latvija pēc desmit gadiem būs neitrāla un neatradīsies ne Krievijas, ne ES, ne NATO sastāvā, izvēlas 9% skolēnu. Tāpat arī atbildi, ka Latvija pēc desmit gadiem atradīsies Krievijas sastāvā, izvēlas 9% skolēnu. Atbildi, ka Latvija kā valsts pēc desmit gadiem nepastāvēs, izvēlas 9% skolēnu.

5.5. attēls. Skolēnu atbildes uz jautājumu par to kā viņi redz Latvijas nākotni pēc 10 gadiem salīdzinājumā ar viņu zināšanu līmeni, kas iegūts no ICCS 2022 pilsoniskās izglītības skolēnu testa rezultātiem.

Sasaistot atbildes uz šo jautājumu ar skolēnu pilsoniskajām zināšanām, skolēni, kas Latvijas nākotni redz ES un NATO, vidēji uzrāda augstāko zināšanu līmeni ar 504 punktiem, kamēr skolēni, kuri izvēlējušies kādu no pārējiem trim atbilžu variantiem, uzrādījuši pilsonisko zināšanu līmeni, kas ir būtiski zem Latvijas vidējā, uzrādot attiecīgi 463, 445 un 472 punktus.

Nobeigums – apkopojošie secinājumi

Latvija IEA ICCS piedalās ceturtajā pētījuma ciklā pēc kārtas, kas ļauj veikt gan horizontālo salīdzināšanas analīzi starp pētījuma dalībvalstīm, gan vertikālo salīdzināšanas analīzi ilgākā laika posmā. IEA ICCS 2022 pētījumā saturiski izceltas četras jomas: līdzdalība, ilgtspējība, digitālā vide, dažādība, jauniešu uzskats par politiskajām sistēmām.

IEA ICCS 2022 pētījuma ciklā dati tika savākti gan elektroniskā, gan drukāto bukletu veidā. ICCS 2022 pētījumā Latvijā piedalījās 147 skolas, 2876 skolēni, kas mācās 8.klasē un kuru vidējais vecums ir no 13 līdz 14 gadiem.

Latvijas skolēnu sasniegumi kopš iepriekšējā pētījumu cikla 2016. gadā praktiski nav mainījušies. Tas parāda, ka, atšķirībā no vairākām citām valstīm, mūsu izglītības sistēma pamatskolas vecāko klašu grupā salīdzinoši labi pārvarēja COVID-19 pandēmijas radīto krīzi.

Pēc sasniegumiem pilsoniskās izglītības testā Latvijā visvairāk skolēnu ir B līmenī, kurš no četriem ir otrs augstākais. Salīdzinot IEA ICCS 2016 un IEA ICCS 2022 pētījuma rezultātus, B līmenī skolēnu skaits ir samazinājies, toties kāpis ir to skolēnu skaits, kuri ir A līmenī. Dati rāda, ka skolēnu daudzumam, kuriem ir augsts (A līmenis) vai vidēji augsts (B līmenis), ilgtermiņā ir tendence pieaugt (ir neliels kāpums starp 2009. un 2022. gada cikliem).

IEA ICCS pētījumu ciklu salīdzinošā analīze uzrāda tendenci, ka turpina pieaugt atšķirības pilsonisko zināšanu līmenī Latvijā pēc urbanizācijas (lauki, pilsētas, valstspilsētas, Rīga), skolas tipa (pamatskola, vidusskola, ģimnāzija) un mācību valodas lietojuma (latviešu valoda, krievu valoda). Pilsoniskās izglītības kontekstā veidojas dažādu ātrumu Latvija.

Latvijas skolēnu sasniegumi pilsoniskās izglītības testā ir zem vidējiem visu dalībvalstu sasniegumiem. Šāda tendence ir vērojama kopš IEA ICCS 2009 pētījuma cikla, kas liecina, ka formālā un neformālā pilsonisko zināšanu ieguve Latvijā ir nepilnīga un ir nepieciešams pilsoniskās izglītības apguves izvērtējums un uzlabojumi.

Kopš 2016. gada ir samazinājies Latvijas skolēnu skaits, kuri pilnībā uzticas valdībai un parlamentam, kā arī tradicionālajiem medijiem. Nepopulārie lēmumi COVID-19 pandēmijas laikā ir vēl vairāk iedragājuši un pazeminājuši skolēnu uzticēšanos minētajām valsts institūcijām.

Analizējot padziļināti septiņu IEA ICCS 2022 dalībvalstu (Igaunija, Latvija, Lietuva, Polija, Slovākija, Slovēnija un Zviedrija) vidējos rādītājus, rezultāti ir vērtējami kā nopietns pieteikums tam, ka 13-14 gadus veci skolēni apzinās demokrātijas vērtību un ir spējīgi kritiski novērtēt demokrātijas draudu aspektus. Tomēr vēl joprojām puse no septiņu padziļināti pētīto dalībvalstu skolēniem nesaredz draudus mediju kontrolē, cenzūrā vai aizliegumā, korupcijā un interešu konflikta atbalstā valdības darbā un politikā.

Novērojams, ka Igaunijas skolēnu attieksme pilsoniskuma kontekstā tuvojas Zviedrijas līmenim (1.vietā starp 22 IEA ICCS dalībvalstīm), kamēr Latvija un Lietuva joprojām paliek savās attieksmēs pret demokrātijas vērtībām zem IEA ICCS dalībvalstu vidējā līmeņa. Savukārt Polijā, Slovākijā un Slovēnijā skolēnu atbildes demonstrē demokrātijas krīzi un autoritāriem režīmiem raksturīgas iezīmes.

Salīdzinājumā ar citām IEA ICCS 2022 dalībvalstīm, Latvijas skolēniem ir zemāka uzticība demokrātijai kā labākajai pārvaldes formai valstī. Zemie Latvijas skolēnu rezultāti var norādīt uz to, ka skolēni nesaskata demokrātijas vērtības Latvijas realitātē, vai arī to, ka skolēni ir vīlušies demokrātijā kā valsts pārvaldes formā.

IEA ICCS 2022 pētījuma datu analīzē tiek uzrādīta tieša saistība starp skolēnu pilsoniskās kompetences līmeni un viņu paustajām attieksmēm – skolēni ar augstāku zināšanu līmeni ir atvērtāki gan dažādībai, gan dzimumu līdztiesībai, kā arī šī skolēnu grupa izrādīja lielāku atbalstu dažādiem ierobežojumiem, kas saistīti ar kopējo sabiedrības drošību.

Salīdzinot ar iepriekšējiem pētījuma cikliem un starp IEA ICCS 2022 dalībvalstīm, Latvijas skolēnu kopējā interese par līdzdalību un aktīvu dalību politiskajās un pilsoniskajās aktivitātēs samazinās. Kopš pagājušā pētījuma cikla samazinās arī skolēnu līdzdalība skolas pārvaldē un iesaiste jaunatnes organizācijās, tomēr no pētījuma datiem nav iespējam izdarīt tiešus secinājumus, vai šīs aktivitātes samazinājums ir saistīts ar intereses vai iespēju trūkumu. Paradoksāli, bet skolēni, kuru kompetences līmenis nesasniedz B zināšanu līmeni, biežāk kā skolēni, kuriem ir augstākas zināšanas, izrādīja interesi par kandidēšanu vēlēšanās.

Lielai daļai Latvijas 8.klašu skolēnu ir stingra pārliecība par NATO nozīmi Latvijas drošībā. Šī pārliecība saistās arī ar augstākām pilsoniskajām zināšanām. Turklāt lielākā daļa skolēnu Latviju arī nākotnē redz NATO un ES sastāvā. Šo skolēnu pilsonisko zināšanu līmenis ir būtiski augstāks salīdzinājumā ar skolēniem, kuri Latvijai paredz citādu nākotni.

Vienlaikus jāapzinās, ka gandrīz piektā daļa Latvijas 8.klašu skolēnu nesaredz Latviju kā patstāvīgu valsti 10 gadu perspektīvā (7%) vai norāda uz Latvijas nonākšanas iespēju Krievijas sastāvā (9%). Šī pesimistiski noskaņotā Latvijas skolēnu daļa ir definējama kā auditorija, kurai būtu jāpievērš pastiprināta uzmanība, skaidrojot pilsoniskuma, drošības un Latvijas izvēlēto eiroatlantiskā ceļa sniegtos pozitīvos ieguvumus.

Latvijas skolēni visbiežāk kā savu autoritāti norāda ģimenes locekļus un ģimeni kopumā, kas tiešā veidā sasaistās arī ar viņu piederības izjūtu Latvijai, jo ģimene visbiežāk tiek norādīta kā faktors, kas veicina piederības izjūtu, kā arī skolēni visbiežāk vērstos tieši pie vecākiem pēc padoma un palīdzības, ja vēlētos paust savu viedokli pēc iespējas plašākai sabiedrības daļai.

Skolēni ar augstākām pilsoniskajām zināšanām bieži vien kā autoritāti norāda zinātniekus, bet viņu piederības izjūtu Latvijai visvairāk veicina ģimene, tās vēsture, kā arī Latvijas kultūra un daba. Lai paustu savu viedokli, skolēni ar augstākām pilsoniskajām zināšanām visbiežāk veiktu ierakstu sociālajos tīklos, vērstos pie vecākiem vai iesaistītu vienaudžus.

Būtu jāpārskata pilsoniskās izglītības satura realizācija laika skalā un tematikā atbilstoši ICCS saturam. Jāizvirza prioritārie tematiskie virzieni mācību procesam turpmākajiem pieciem gadiem. Jādomā par paradigmas maiņu pilsoniskajā līdzdalībā skolas vidē, jo ir fiksēts, ka Latvijas skolēniem ir bijušas lielākas iespējas apmeklēt pasākumus, kas saistīti ar kultūru un sportu, ko skolotāji kopā ar skolēniem arī izmantojuši (tas ir turpināms), taču pārāk maz uzmanības tiek pievērsts vides aizsardzības, sociālām, politiskām un ilgtspējības aktivitātēm skolas līmenī.

Ir svarīgi stiprināt pilsonisko izglītību un pilsonisko līdzdalību skolas vidē, lai ilgtermiņā mazinātu izaicinājumus un riskus kritiski domājošas, ārējām un iekšējām manipulācijām maz pakļaujamas, noturīgas sabiedrības Latvijā veidošanā.

Literatūras un avotu saraksts

- Apvienoto Nāciju Organizācija (1949). Universal declaration of human rights (Vol. 3381). Department of State, United States of America. Izgūts no: https://www.un.org/en/udhrbook/pdf/udhr_booklet_en_web.pdf
- Bäckman, E., & Trafford, B. (2007). Democratic governance of schools. Council of Europe Publishing. <https://theewc.org/resources/democratic-governance-of-schools/>
- Biseth, H., Hoskins, B., & Huang, L. (2021). Northern Lights on civic and Citizenship education. IEA research for education. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-66788-7>
- Boulianne, S., & Theocharis, Y. (2020). Young people, digital media, and engagement: A metaanalysis of research. Social Science Computer Review, 38(2), 111–127. <https://doi.org/10.1177/0894439318814190>.
- Cárdenas, M. (2017). Developing pedagogical and democratic citizenship competencies: 'Learning by Participating' program. In B. García-Cabrero, A. Sandoval, E. Treviño, S. Diazgranados Ferrans, & M. G. Pérez Martinez (Eds.), Civics and Citizenship: Theoretical Models and Experiences in Latin America (pp. 207-239). Rotterdam: Sense Publishers.
- Council of Europe (2018). Reference Framework of Competences for Democratic Culture. Council of Europe. <https://www.coe.int/en/web/campaign-free-to-speak-safe-to-learn/referenceframework-of-competences-for-democratic-culture>
- Čekse, I., Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A. (2010). Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā. Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2009 pirmie rezultāti. Rīga: Drukātava.
- Čekse, I., Geske, A., Pole, O. (2017). Pilsoniskās izglītības problēmas un izaicinājumi. Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2016 pirmie rezultāti. Rīga: Izglītības pētniecības institūts.
- Deloitte (2019). Uncivering talent A new model of inclusion. Deloitte Development LLC Izgūts no: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/about-deloitte/us-about-deloitte-uncovering-talent-a-new-model-of-inclusion.pdf>
- Drivdāle – Karuškina, S., Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A., Sarma, V., Tipāns, O. (2003.). Starptautiskais pilsoniskās izglītības pētījums Latvijā. Izglītības pētniecība Latvijā. Rīga: Mācību grāmata.
- Doichinova, K. (2023). Learning for sustainability - competences and expectations. Acta Scientifica Naturalis, 10(1) 47-56. <https://doi.org/10.2478/asn-2023-0005>
- Dugan, B. A. (2023). Ukraine's neighbors grow more accepting of migrants. Gallup.com. Izgūts no: <https://news.gallup.com/poll/471146/ukraine-neighbors-grow-accepting-migrants.aspx>
- Eiropas komisija (2022). Future of Europe 2021. Eurobarometer report nr. 517. Izgūts no: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_447
- European Parliament. (2022). Media & News Survey 2022. Retrieved from European Union: <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2832>
- Hahn, C. L. (2016). Pedagogy in citizenship education research: A comparative perspective. Citizenship Teaching & Learning, 11(2), 121–137.

Huddleston, T. (2007). From student voice to shared responsibility: Effective practice in democratic school governance in European schools. Citizenship Foundation. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f7046>

Kaivo-Oja J., Panula-Ontto J., Vehmas J., Luukkanen J. (2014). Relationships of the dimensions of sustainability as measured by the sustainable society index framework, *International Journal of Sustainable Development & World Ecology*, 21:1, 39-45, DOI: 10.1080/13504509.2013.860056

Keating, A., & Janmaat, J. G. (2015). Education through citizenship at school: Do school activities have a lasting impact on youth political engagement? *Parliamentary Affairs* 69(2), 1–21. <https://doi.org/10.1093/pa/gsv017>

Labklājības ministrija (2022). Sabiedriskās domas aptauja par sabiedrības izpratni par diskriminācijas aspektiem. Izgūts no <https://www.lm.gov.lv/lv/media/21354/download?attachment>

Losito, B., Agrusti, G., Damiani, V. & Schulz W. (2018). Young people's perceptions of Europe in a time of change. IEA international civic and citizenship education study 2016. European report. International Association for the Evaluation of Educational Achievement. Izgūts no: <https://www.iea.nl/publications/study-reports/international-reports-iea-studies/young-peoples-perceptions-europe-time>

Meinck, S., Fraillon, J., & Strietholt, R. 2022). The impact of the COVID-19 pandemic on education: International evidence from the responses to educational disruption survey (REDS). UNESCO and the International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). <https://www.iea.nl/sites/default/files/2022-05/UNESCO%20IEA%20REDS%20International%20Report%20Revised%20Edition%2004.05.2022.pdf>

Miao, F., Mishra, S., Orr, D., & Janssen, B. (2019). Guidelines on the development of open educational resources policies. UNESCO Publishing.

Migration Policy Institute (2023). Public opinion on migration. Migration Data Portal. Izgūts no: <https://www.migrationdataportal.org/themes/public-opinion-migration>

Munck, I., Barber, C., & Torney-Purta, J. (2018). Measurement invariance in comparing attitudes toward immigrants among youth across Europe in 1999 and 2009: The alignment method. *Sociological Methods and Research*, 47(4), 687–728.

OECD. (2022). *oecd-ilibrary.org*. Retrieved from Building Trust to Reinforce Democracy: Main Findings from the 2021 OECD Survey on Drivers of Trust in Public Institutions. Izgūts no: <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/us/Documents/about-deloitte/us-about-deloitte-uncovering-talent-a-new-model-of-inclusion.pdf>

Pancer, S. M. (2015). The psychology of citizenship and civic engagement. Oxford University Press.

Pasek, J., Feldman, L., Romer, D., & Jamieson, K. (2008). Schools as incubators of democratic participation: Building long-term political efficacy with civic education. *Applied Developmental Science*, 12(1), 236–237.

Ray, B. N. (2023). New index shows Least-, Most- Accepting Countries for Migrants. Gallup.com. Izgūts no: <https://news.gallup.com/poll/216377/new-index-shows-least-accepting-countries-migrants.aspx>

Rideout, V., Peebles, A., Mann, S., & Robb, M. B. (2022). Common Sense census: Media use by tweens and teens, 2021. San Francisco, CA: Common Sense

Sabiedrības integrācijas fonds (2023). Dažādības kompass 2023. Pētījums par diskriminācijas situāciju darba vietās Latvijā.

Sandoval-Hernández, A., Isac, M. M., & Miranda, D. (Eds.) (2018). Teaching tolerance in a globalized world. IEA Research for Education (Vol. 4) Springer.

Scheerens, J. (Ed.). (2009). Informal learning of active citizenship at school: An international comparative study in seven European countries. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-1-4020-9621-1>

Schulz, W., & Ainley, J. (2018). Lower secondary school students' attitudes toward equality. CADMO, 1, 66–81.

Schulz, W., Aineley, J. F., Losito, B., & Agrusti, G. (2016). Assessment Framework. Springer Open.

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Kerr, D., & Losito, B. (2010). ICCS 2009 International Report. Civic knowledge, attitudes and engagement among lower secondary school students in thirty-eight countries. Amsterdam, The Netherlands: International Association for the Evaluation of Educational Achievement.

Schulz, W., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., Ainley, J., Damiani, V., & Friedman, T. (2023). IEA International Civic and Citizenship Education Study 2022. Assessment Framework. Springer

Schulz, W., Frallion, J., Ainley, J., Losito, B., & Kerr, D. (2008). Internacional Civic and Citizenship Education Study. Assessment Framework, Amsterdam: Amsterdam: IEA.

Schulz, W., Ainley, J., Fraillon, J., Losito, B., Agrusti, G., & Friedman, T. (2018). Becoming citizens in a changing world. The International Civic and Citizenship Education Study 2016 International Report. Springer

Torney-Purta, J., & Barber, C. (2004). Democratic school participation and civic attitudes among European adolescents: Analysis of data from the IEA Civic Education Study. Council of Europe, DGIV/EDU/CIT (2004) 40

Torney-Purta, J., Lehmann, R., Oswald, H., & Schulz, W. (2001). Citizenship and education in twenty-eight countries. International Association for the Evaluation of Educational Achievement.

Torney, J., Oppenheim, A. N., & Farnen, R. F. (1975). Civic education in ten countries: An empirical study. John Wiley and Sons.

The Economist Intelligence Unit. (2023). Global Economic Outlook 2023. The Economist Intelligence Unit

UNESCO (2017). Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives, UNESCO. Izgūts no: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>

UNESCO (2015). Global citizenship education: Topics and learning objectives. UNESCO. Izgūts no: https://en.unesco.org/sites/default/files/gcedtopicsandlearningobjectives_01.pdf

United Nations (2020). Policy Brief: Education during COVID-19 and beyond.

Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). Voice and equality. Harvard University Press

Walker, D. (1976). The IEA Six Subject Survey An empirical study of education in twenty-one countries. Stockholm: Almqvist and Wiksell.

ISBN 978-9934-527-66-1

9 789934 527661